

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra preprimární a primární pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Křesťanská výchova v předškolním vzdělávání v Španělském království

Křesťanská výchova v předškolním vzdělávání ve Španělském království

Christian education in pre-primary education in the Kingdom of Spain

Mariana Ďordovičová

Vedúca práce: PhDr. Barbora Loudová Stralczynská, Ph.D.

Študijný program: Pedagogika

Študijný odbor: Pedagogika předškolního věku

Odovzdaním tejto diplomovej práce na tému Kresťanská výchova v predškolskom vzdelávaní v Španielskom kráľovstve potvrdzujem, že som ju vypracovala pod vedením vedúcej práce samostatne za použitia v práci uvedených prameňov a literatúry. Ďalej potvrdzujem, že táto práca nebola využitá k získaniu iného alebo rovnakého titulu.

Praha, 18. 4. 2021

Chcela by som vyjadriť poďakovanie PhDr. Barbore Loudové Stralczynské, Ph.D. za odborné vedenie tejto práce, podnetné pripomienky a čas, ktorý mi venovala. Veľké poďakovanie patrí môjmu manželovi, za jeho všestrannú pomoc a podporu v priebehu celého štúdia.

ABSTRAKT

Cieľom tejto diplomovej práce bolo skúmať, akú pozíciu má kresťanská výchova v predškolskom vzdelávaní v Španielsku a ako sa uplatňuje v praxi predškolských zariadení. Teoretická časť približuje pohľad na španielsky vzdelávací systém, vzdelávanie náboženstva v európskom kontexte, vzdelávaciu legislatívu s dôrazom na náboženstvo a jeho prepojenie so štátom, špecifiká vo výučbe náboženstva a učiteľské kvalifikačné požiadavky. Praktická časť mala za cieľ preložiť a obsahovo zanalyzovať Kurikulum pre náboženskú oblasť a katolícku morálku v predškolskom vzdelávaní. Jeho analýzou bolo zistené, že vyučovanie náboženstva predstavuje jedinečný spôsob, ako prirodzene prepojiť niekoľko odlišných vzdelávacích oblastí. Druhá časť výskumu pozostávala z prípadových štúdií štyroch predškolských zariadení, a to dvoch katolíckych a dvoch verejných, v ktorých sú analyzované a porovnávané charakteristiky navštívených škôl, zápisy z hospitácií na vyučovacích hodinách katolíckeho náboženstva a tri používané učebné materiály. Medzi navštívenými katolíckymi a verejnými školami boli pozorovateľné podobnosti i rozdiely, napríklad v spôsobe prezentácie školy alebo v pomere počtu žiakov na hodinách Náboženstva k predmetu Hodnoty. Pri hospitáciách hodín náboženstva sa skúmalo, ako sa skutočne kresťanská výchova realizuje a či aktivity na hodine prispievajú k naplneniu cieľov a obsahov kurikula. Didaktický sprievodca použitých učebných materiálov bol na vysokej didaktickej úrovni a podrobne rozpracoval prvky kurikula v didaktických jednotkách.

KLÍČOVÁ SLOVA

kresťanská výchova, náboženstvo, španielsky vzdelávací systém, predškolské vzdelávanie, materská škola, kurikulum

ABSTRACT

The aim of this diploma thesis was to investigate the position of Christian education in preschool education in Spain and how it is practically applied in preschool facilities. Theoretical part deals with Spanish education system, education of religion in European context, educational legislation with an emphasis on religion and its connection with Spanish state, the specifics of teaching of religion and teacher qualification requirements. The practical part aimed to translate and analyse the content of the Curriculum for the religious area and catholic morality in preschool education. This analysis found out that teaching of religion is a unique way to naturally connect several different educational areas. The second part of the research consisted of case studies of four preschools, two catholic and two public. The characteristics of the visited schools, observations of lessons of religion and three teaching materials were analysed and compared. There were observable similarities and differences between visited catholic and public schools, for example in the way the school presented itself or in the ratio of the number of students attending Religion lessons to Ethics lessons. During the observations of religious classes, Christian education implementation and contribution of the activities in the class to the fulfillment of the aims of the curriculum was studied. The didactic guide of the used teaching materials was of high quality and elaborated the elements of the curriculum into didactic units.

KEYWORDS

Christian education, religion, Spanish education system, early childhood education, preschool, curriculum

Obsah

ÚVOD.....	8
I. TEORETICKÁ ČASŤ	10
1 Stručná charakteristika Španielskeho kráľovstva	10
2 Predškolské vzdelávanie v európskom kontexte	12
3 Predškolské vzdelávanie v Španielsku	14
3.1 Typy predškolských zariadení v Španielsku.....	16
3.1.1 Verejné školy	18
3.1.2 Nedotované súkromné školy	19
3.1.3 Dotované súkromné školy	19
3.1.4 Katolícke školy	20
3.2 Legislatívne ukotvenie predškolského vzdelávania a náboženstva	21
3.2.1 Španielska ústava.....	22
3.2.2 Dohoda o vzdelávaní medzi Španielskom a Svätou Stolicou.....	22
3.2.3 Zákon o náboženskej slobode.....	23
3.2.4 Dohody o vzdelávaní s ďalšími náboženskými organizáciami	24
3.2.5 Zákon o vzdelávaní (LOE)	24
3.2.6 Kráľovské nariadenie o vzdelávaní	25
3.2.7 Zákon pre zlepšenie kvality vzdelávania (LOMCE)	26
3.2.8 Kurikula pre vyučovanie náboženstva v predškolskom vzdelávaní.....	27
4 Vyučovanie školského predmetu náboženstvo.....	28
4.1 Vyučovanie katolíckeho náboženstva.....	28
4.1.1 Učiteľ katolíckeho náboženstva predškolského vzdelávania	30
4.1.2 Rozdiel medzi náboženstvom v škole a cirkevnou katechézou.....	31
4.1.3 Ciele vyučovania náboženstva z hľadiska katolíckej cirkvi.....	33

4.2	Vyučovanie nekatolíckych náboženstiev	34
4.2.1	Vyučovanie evanjelického náboženstva	34
4.2.2	Vyučovanie moslimského náboženstva	34
4.2.3	Vyučovanie židovského náboženstva	35
II.	PRAKTICKÁ ČASŤ	36
5	Vymedzenie výskumných cieľov a otázok	36
6	Metódy výskumu	37
7	Kurikulum katolíckeho náboženstva a jeho analýza	41
7.1	Preklad kurikula katolíckeho náboženstva	41
7.2	Vlastná analýza kurikula katolíckeho náboženstva	47
7.3	Záver obsahovej analýzy	54
8	Prípadové štúdie vybraných predškolských zariadení	55
8.1	Predškolské zariadenie CEIP Ángel León	55
8.1.1	Charakteristika školy	55
8.1.2	Priebeh vyučovacích hodín náboženstva	57
8.1.3	Učebný materiál Lanikai	58
8.2	Predškolské zariadenie CEIP Fuente Santa	61
8.2.1	Charakteristika školy	61
8.2.2	Priebeh vyučovacích hodín náboženstva	62
8.2.3	Učebný materiál Estela	64
8.3	Predškolské zariadenie Colegio San Bernardo	67
8.3.1	Charakteristika školy	67
8.3.2	Priebeh vyučovacích hodín náboženstva	68
8.4	Predškolské zariadenie Colegio La Inmaculada	69
8.4.1	Charakteristika školy	69

8.4.2	Priebeh vyučovacích hodín náboženstva	71
8.4.3	Učebný materiál Ágape Berit	75
8.5	Záver prípadovej štúdie	76
8.5.1	Komparácia charakteristiky škôl	76
8.5.2	Analýza učebných materiálov	77
VYHODNOTENIE VÝSKUMNÝCH OTÁZOK		80
DISKUSIA		83
ZÁVER.....		85
SKRATKY		87
ZOZNAM POUŽITÝCH INFORMAČNÝCH ZDROJOV		88
ZOZNAM TABULIEK		95
ZOZNAM PRÍLOH.....		96

ÚVOD

Výber témy tejto diplomovej práce bol motivovaný najmä študijným pobytom v Madride v rámci programu Erasmus, vďaka ktorému som mala možnosť zúčastniť sa jedného semestra na Universidad Complutense de Madrid. Už pred týmto pobytom som sa v minulosti zaujímala o španielsku kultúru a jazyk, a to aj vďaka štúdiu na bilingválnom gymnáziu. Preto som sa rozhodla už pri výbere bakalárskej práce zvoliť tému súvisiacu so španielskym školstvom. Pri jej spracovaní som dospela k záveru, že v porovnaní s českým predškolským vzdelávaním, v španielskom prevláda pohľad na dieťa ako na žiaka a s tým súvisí aj prístup k jeho výchove a vzdelávaniu. Mnohí odborníci však pokladajú za nesprávne, aby malé dieťa sedelo za školskou lavicou a miesto hier a pohybu venovalo čas základom matematiky, španielskeho alebo anglického jazyka, a dokonca náboženstvu, predmetu, ktorý popisuje veci skoro neopísateľné. Dokážu deti v tomto veku pochopiť základné kresťanské pojmy, ako napríklad láska, odpustenie, milosť alebo zmŕtvychvstanie? Je to slobodné sprevádzanie svetom kresťanstva alebo to už hraničí s manipuláciou? Pre mnohých je náboženstvo v dnešnej dobe už len prežitok zašlej slávy katolíckej cirkvi, pre iných sú to jedinečné korene európskej kultúry, ku ktorým sa musíme vracieť a ktoré musíme chrániť. Táto téma vyvoláva mnoho otázok, preto som sa rozhodla venovať sa im hlbšie v tejto diplomovej práci. Môj záujem ďalej povzbudil podnetný predmet absolvovaný na madridskej univerzite, Základy náboženstva v predškolskom vzdelávaní.

Cieľom tejto diplomovej práce je skúmať akú pozíciu má kresťanská výchova v predškolskom vzdelávaní v Španielsku a ako sa realizuje jednak v kurikulárnych dokumentoch, ale aj v praxi na školách, špecificky na verejných a katolíckych.

Teoretická časť podáva prehľad štruktúry a fungovania predškolského vzdelávacieho systému v Španielsku so zameraním na náboženstvo, a to ako z hľadiska školstva, tak aj cirkvi. Ďalej analyzuje legislatívny a kurikulárny rámec pre realizáciu kresťanskej výchovy a odbornej prípravy pedagógov v predškolských inštitúciách v Španielsku. V práci sú spomenuté viaceré náboženské organizácie, no najväčší dôraz bol položený na katolícku cirkev, jej právne dokumenty a jej vyučovanie náboženstva, pretože veľká väčšina španielskej spoločnosti sa hlási ku katolíckej cirkvi. Teoretickou časťou bol daný základ a východiska pre druhú, praktickú časť.

Cieľom praktickej časti, resp. výskumného šetrenia, je preklad a obsahová analýza Kurikula náboženskej oblasti a katolíckej morálky pre predškolské vzdelávanie v Španielsku, a tiež zistiť, akým spôsobom sa kresťanská výchova uplatňuje v praxi vo vybraných predškolských verejných a katolíckych zariadeniach. Prípadové štúdie navštívených škôl, dvoch verejných a dvoch katolíckych, obsahujú charakteristiky daných škôl a ich komparáciu, záznamy z hospitácií a rozbor učebných materiálov. Stanovené výskumné otázky sú zodpovedané a diskutované v závere praktickej časti.

I. TEORETICKÁ ČASŤ

1 Stručná charakteristika Španielskeho kráľovstva

V súčasnosti je Španielske kráľovstvo unitárnym štátom, ktorý pozostáva zo sedemnástich autonómnych spoločenstiev a dvoch autonómnych miest s rôznym stupňom nezávislosti, pričom štátnym zriadením je konštitučnou monarchiou s parlamentnou demokraciou. V roku 2020 sa Španielsko blíži k počtu 50 miliónov obyvateľov. Oficiálnym úradným jazykom je španielčina, nazývaná tiež ako kastíľčina. Šesť zo sedemnástich autonómnych komunit Španielska používa okrem kastíľčiny aj iné jazyky označované ako spolu-oficiálne (*cooficiales*). Deti na školách majú podľa zákona právo na vyučovanie nielen v španielčine, ale aj v ostatných spolu-oficiálnych jazykoch na ich príslušných územiach.

Bohaté dejiny Španielska zažili obdobia rozkvetu, no dvadsiate storočie bolo pre túto krajinu stratové. Veľká časť obyvateľstva odchádzala pred občianskou vojnou a následne ekonomickou krízou spojenou s dlhým totalitným vládnutím Francisca Franca. Dodnes sú názory na túto osobnosť nejednoznačné, obzvlášť v katolíckej cirkvi, ktorej sú predkladané výčitky za jej kladný postoj k bývalému režimu.

Kresťanstvo v Španielsku má dlhú históriu, prvá zmienka o Hispánii je už u apoštola Pavla v Biblii. Bohatá náboženská história je známa napríklad príkladným spolunažívaním kresťanov s príslušníkmi islamu a judaizmu, ale tiež ich následným vyhnaním a znovudobitím územia (*reconquista*). Toto obdobie konca 15. storočia je spojené so začiatkom vlády katolíckej kráľovskej rodiny (*Reyes católicos*) Izabely Kastílskej, ktorou započalo tzv. zlaté storočie (*siglo de oro*). V tomto období sa rozbieha aj neslávne známa španielska katolícka inkvizícia a katolicizmus je prakticky národným náboženstvom Španielska. Rímskokatolícka cirkev svoje významné postavenie potvrdzovala rôznymi dohodami medzi Španielskom a Vatikánom, a nebolo tomu inak ani za vlády Francisca Franca v 20. storočí.

Dnes je však Španielsko sekulárnym štátom, nová ústava z roku 1978 zabezpečuje slobodu ideí, náboženstiev, uctievania a komunit. Navyše sa zdá, že Španieli sa vzdávajú svojich kresťanských koreňov, keď už niekoľko rokov klesá počet kresťanov v krajine. Podľa dát, ktoré v roku 2019 zverejnilo Centrum Sociologického výskumu (*Centro de Investigaciones*

Sociológicas, CIS), sa 68,9 % populácie v Španielsku hlásilo ku katolíckej viere. Čo je však zaujímavé, iba tretina z nich sa radí medzi praktikujúcich katolíkov. K inému náboženstvu sa hlási 2,8 %, za neveriacich sa pokladá 15,8 % a za ateistov 11,3 % populácie.¹

Je užitočné spomenúť, že v mnohých španielskych textoch o náboženstve sa pojem náboženstvo (*religión*) používa špecificky k označeniu rímskokatolíckeho pojatia kresťanstva. Pravdepodobne je to spôsobené historicky dlhodobou prevahou nad ostatnými denomináciami a náboženstvami. Podobne v školstve, pojem náboženstvo sa používa väčšinou pre vyučovanie katolíckeho náboženstva. Novšie kurikulárne dokumenty poznajú už aj evanjelické, židovské a moslimské náboženstvo (viď kap. 3.2.8), pričom pojem náboženstvo môže znamenať jednak náboženstvo v zmysle typu svetového náboženstva ako v religionistike (moslimské a židovské), ale tiež kresťanskú denomináciu (katolícke, evanjelické). Túto terminológiu používa i autorka tejto práce.

¹ CENTRO DE INVESTIGACIONES SOCIOLOGICAS. *Educación* [online]. [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <http://www.cis.es/cis/opencms/ES/index.html>.

2 Predškolské vzdelávanie v európskom kontexte

Vo väčšine krajín Európskej únie (EÚ), ktorej členom je i Španielsko, sa pod pojmom predškolské vzdelávanie rozumie obdobie výchovnovzdelávacej starostlivosti o dieťa, a to od jeho narodenia do dovŕšenia šiestich rokov, resp. po nástup do povinnej školskej dochádzky. Pre túto oblasť vzdelávania sa využíva pojem Early Childhood Education and Care (ECEC), ktorý je definovaný, ako „*zaopatrenie detí od narodenia po povinné primárne vzdelávanie, ktoré spadá pod národný regulačný rámec, t. j. ktorý musí byť v súlade so súborom pravidiel, minimálnych noriem alebo musí podstúpiť akreditačné postupy.*“²

Vzdelávanie náboženstva v EÚ nebyva stredobodom pozornosti. V Európe, kolíske kresťanstva, prešla cirkev nehomogénnym vývojom a dnes je rozdelená na mnoho denominácií. Preto je prístup k vyučovaniu náboženstva veľmi rôznorodý a závisí od typu vzťahu, aký si vytvorila väčšinová kresťanská denominácia a ostatné menšinové náboženské organizácie so štátom.³ Flavio Pajer, profesor pedagogiky a didaktiky náboženstva na Saleziánskej univerzite v Ríme, uvádza tri typy náboženského vyučovania vo vzdelávaní v rôznych európskych krajinách:⁴

1. Náboženské učenie na teologickom základe

Toto učenie je štruktúrované z pohľadu viery a náboženskej identity. V plnej kompetencii cirkvi alebo náboženskej organizácie je školenie učiteľov a obsah vyučovania. Týmto modelom fungujú niektoré kresťanské, ale aj moslimské a židovské komunity. V minulosti bol tento typ vzdelávania najbežnejší, dokonca i na verejných školách. Dnes však vo veľkej väčšine európskych sekularizovaných krajín už teológia nedrží monopol nad ostatnými náboženskými poznatkami. K tomuto modelu má ešte stále blízko Grécko, Poľsko alebo Malta.

2. Náboženské učenie na zmiešanom základe (teologickom a religionistickom)

Tento model spája teologické myslenie s metodológiou vied o náboženstvách. Pomáha si tiež vedomosťami z filozofie, hermeneutiky a prírodných vied. Snaží sa

² EUROPEAN COMMISSION. *Key Data on Early Childhood Education and Care in Europe – 2019 Edition*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 2019, s. 24. ISBN 978-92-9492-975-4.

³ PAJER, Flavio. La enseñanza de las religiones en Europa en los últimos 50 años. *Sinite revista de pedagogía religiosa*. 2010, č. 154-155, s. 267. ISSN 0210-5225.

⁴ PAJER, Flavio. *Escuela y Religión en Europa. Un camino de cincuenta años (1960-2010)*. Madrid: PPC Editorial, 2013, s. 57-62. ISBN 978-84-288-2598-6.

tak osloviť spoločnosť so širším náboženským spektrom. Týmto modelom sa riadi napríklad väčšina škôl v Španielsku, Taliansku a Portugalsku.

3. Náboženské učenie na religionistickom základe

Je to model založený na racionálnom prístupe vied, ktorý uvažuje o teológii bez toho, aby ju uznával za pravdivú. Snaží sa o neutrálny a nestranný náboženský diskurz, ktorý by rešpektoval náboženskú i nenáboženskú identitu detí na školách. Cieľom je dosiahnuť informovanosť o náboženských problémoch, rešpekt k iným názorom a etickú výchovu. Tento typ sa presadzuje na miestach s vysokou úrovňou prístahovateľstva, napr. na anglických, škandinávskych, belgických, holandských, rakúskych alebo švajčiarskych školách.

4. Interdisciplinárny prístup k náboženskej skutočnosti

V tomto prístupe sa náboženské prvky interpretujú pomocou svetských disciplín, najmä humanistických (filozofia, história, umenie). V tomto prípade nie je diskurz vedený teológiou ani vedou o náboženstve (religionistikou). K tomuto riešeniu dospelo Francúzsko, kde zákon neumožňoval verejným školám autonómny predmet náboženstvo. To však viedlo k vysokej náboženskej negramotnosti, a preto od 90. rokov boli do vyučovania na stredných školách zavedené základy histórie náboženstiev.

V prípade španielskeho vzdelávania je rozšírený typ náboženského učenia na zmiešanom základe. To je napríklad vidieť v Kurikulu náboženskej oblasti a katolíckej morálky pre predškolské vzdelávanie, ktorého text sa neodrží len katolíckej teológie, ale hľadá presah do etiky, sociológie, ekológie, umenia a hermeneutiky, a celkovo sa snaží o celistvý rozvoj osobnosti (viď kap. 7.1). Uvedený model je tiež v súlade s cieľmi vyučovania náboženstva vydanými španielskou Biskupskou komisiou pre vzdelávanie a katechézu (viď kap. 4.1.3).

3 Predškolské vzdelávanie v Španielsku

V tejto kapitole je predstavený predškolský vzdelávací systém v Španielsku, ktorý má v porovnaní s českým vzdelávacím systémom svoje podobnosti, ale i špecifiká. Španielske Ministerstvo školstva a práce (*Ministerio de Educación y Formación Profesional*) radí pod španielsky vzdelávací systém vzdelávacie inštitúcie a ich zamestnancov, a tiež fyzické a právnické osoby, ktoré sa zaoberajú financovaním alebo poskytovaním služieb súvisiacich s právom na vzdelávanie daným Španielskou ústavou. Do všeobecného vzdelávania spadá školstvo predškolské, základné, stredné, vyššie odborné a univerzitné. Do špecializovaného vzdelávania (*Enseñanza de régimen especial*) patrí vzdelávanie umelecké, celoživotné a jazykové. Nasledujúci text sa bude venovať už len predškolskému vzdelávaniu.⁵

Predškolské vzdelávanie nie je úplne jednotné vo všetkých autonómnych spoločnostiach. Vo väčšine autonómnych spoločností v Španielsku je za prvý aj druhý cyklus predškolského vzdelávania zodpovedné Ministerstvo školstva a práce, ktoré ustanovuje základné normy rešpektované v každej autonómnej oblasti. Medzi nimi je napríklad štruktúra vzdelávacieho systému, minimálne osnovy alebo role školskej inšpekcie. Za konkrétnu podobu vzdelávania sú podľa princípu subsidiarity zodpovedné jednotlivé autonómne spoločnosti, ktoré rozvíjajú vlastné vzdelávacie kompetencie na základe spoločnej základnej normy.⁶

Predškolské vzdelávanie (*Educación infantil*) sa v Španielsku považuje za etapu vo vzdelávacom procese pre deti od narodenia do šiestich rokov s cieľom zaistiť fyzický, citový, sociálny a intelektuálny rozvoj.⁷ Skoré vzdelávanie je v Španielsku považované za veľmi prínosné a očakáva sa, že v budúcnosti pozitívne ovplyvní výkonnosť žiaka v ďalšom štúdiu. Predškolské vzdelávanie sa rozdeľuje do dvoch cyklov: prvý (*Primer ciclo*), ktorý navštevujú deti do troch rokov a druhý (*Segundo ciclo*), ktorý navštevujú deti od troch do šiestich rokov (viď Príloha 1). Prvý cyklus je platený v každom verejnom a súkromnom

⁵ MINISTERIO DE EDUCACIÓN Y FORMACIÓN PROFESIONAL. *Sistema educativo español* [online]. [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <http://www.educacionyfp.gob.es/contenidos/in/sistema-educativo.html>.

⁶ EURYDICE. *España: Educación infantil* [online]. 15.02.2021 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/early-childhood-education-and-care-79_es.

⁷ SCHREYER, I. and P. OBERHUEMER. Spain – Key Contextual Data. In *Workforce Profiles in Systems of Early Childhood Education and Care in Europe* [online]. 2017 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: http://www.seepro.eu/English/pdfs/SPAIN_Key_Data.pdf.

zariadení a druhý cyklus je zdarma v prípade, že ide o školu, ktorá je podporovaná z verejných prostriedkov (verejné školy a dotované súkromné školy).⁸ Z hľadiska starostlivosti je pre prvý cyklus predškolského vzdelávania typická starostlivosť detská (*childcare-type settings*), zatiaľ čo druhý cyklus si už vyžaduje starostlivosť vzdelávaciu (*education-type settings*).⁹ Táto práca sa viac zameriava na druhý cyklus, jedine v ktorom môže prebiehať výučba náboženstva.

Predškolské vzdelávanie nie je povinné, avšak nadväzujúci prvý stupeň základného vzdelávania, začínajúci vo veku od 6 rokov, už povinný je, a zahŕňa šesť bezplatných školských ročníkov.¹⁰ Napriek tomu, že predškolské vzdelávanie nie je povinné, štatistiky z roku 2020 ukázali, že viac ako 98 % detí vo veku od troch rokov navštevuje materskú školu (Tabuľka 1).¹¹ Pod hranicou troch rokov tento trend prirodzene klesá, ale stále je podiel detí v predškolských zariadeniach výrazný: 65 % dvojročných, 45 % ročných a 14 % detí mladších než rok. Pre porovnanie, v Českej republike bol podľa štatistík z roku 2019 pomer detí mladších 3 rokov navštevujúcich materské školy len 12.5 %.¹² Tento výrazný rozdiel vysvetľuje okrem iného to, že v Španielsku trvá materská dovolenka 16 týždňov od narodenia dieťaťa, počas ktorej matka dostáva 100 % platu z posledného zamestnania. Do dovŕšenia tretích narodenín dieťaťa má matka nárok na rodičovskú dovolenku, avšak bez príspevku.¹³ Preto sa matky vracajú do práce v relatívne krátkom čase a sú nútené nechať deti v rôznych inštitúciách alebo sa o deti starajú pestúnky či rodinní príslušníci. V súčasnosti tiež existuje možnosť, že na materskú dovolenku nastúpi otec. V tomto prípade

⁸ EURYDICE. *España: Educación infantil* [online]. 15.02.2021 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/early-childhood-education-and-care-79_es.

⁹ EUROPEAN COMMISSION. *Key Data on Early Childhood Education and Care in Europe – 2019 Edition*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 2019, s. 30-31. ISBN 978-92-9492-975-4.

¹⁰ EURYDICE. *España: Estructura y Organización del Sistema Educativo* [online]. 10.12.2020 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-education-system-and-its-structure-79_es.

¹¹ MINISTERIO DE EDUCACIÓN Y FORMACIÓN PROFESIONAL. *EDUCAbase* [online]. [cit. 25.3.2021]. Dostupné z: <http://www.educacionyfp.gob.es/servicios-al-ciudadano/estadisticas.html>.

¹² ČSÚ. *Žáků základních škol stále přibývá* [online]. 28.9.2019 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/zaku-zakladnich-skol-stale-pribyva>.

¹³ HAMPLOVÁ, Dana a Petra ŠALAMOUNOVÁ. *Preferovaná dĺžka rodičovskej dovolenky* [online]. 2020 [cit. 14.4.2021]. Dostupné z: https://ivpr.gov.sk/wp-content/uploads/2020/09/bulletin_ivpr_2_2020.pdf.

toto povolenie dáva matka otcovi, nanajvýš na desať týždňov s tým, že matka je zo zákona povinná byť s dieťaťom do jeho prvých šiestich týždňov od narodenia.¹⁴

Tabuľka 1. Počet detí rozdelených podľa veku navštevujúcich súkromné a verejné predškolské zariadenia v Španielsku v školskom roku 2019/2020.¹⁵

Vek	< 1	1	2	3
Verejné školy	23 000	85 000	135 000	278 000
Súkromné školy	24 000	81 000	120 000	133 000
Celkovo v populácii	348 000	371 000	394 000	418 000
% detí v školách	13.6	44.7	64.9	98.3

3.1 Typy predškolských zariadení v Španielsku

Predškolské zariadenia v Španielsku môžu byť organizované niekoľkými spôsobmi. Prvý cyklus môže fungovať samostatne (*Centros Incompletos de Primer Ciclo*), spolu s druhým cyklom (*Escuela de Educación Infantil Unificada* alebo tiež *Escuelas Infantiles*) alebo spolu s prvým stupňom základnej školy (*Centro de Educación Infantil y Primaria*, *CEIP* alebo *Colegio de Educación Infantil y Primaria*).¹⁶ V niektorých autonómnych spoločnostiach je maximálna denná prítomnosť detí do 3 rokov limitovaná na 8 hodín. Čo sa týka dní v roku, organizácia je rôzna a závisí od rozhodnutia školy, ktorá sa snaží vyhovieť potrebám rodičov. Druhý cyklus predškolského vzdelávania funguje časovo podobne ako ostatné vzdelávacie neuniverzitné stupne.¹⁷

Španielska ústava poskytuje fyzickým a právnickým osobám slobodu vytvárať vzdelávacie centrá pri rešpektovaní ústavných princípov.¹⁸ Zákon 2/2006 z 3. mája o vzdelávaní (*Ley*

¹⁴ GOBIERNO DE ESPAÑA. Real Decreto 295/2009, de 6 de marzo, por el que se regulan las prestaciones económicas del sistema de la Seguridad Social por maternidad, paternidad, riesgo durante el embarazo y riesgo durante la lactancia natural. In: *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado* [online]. [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/pdf/2009/BOE-A-2009-4724-consolidado.pdf>.

¹⁵ MINISTERIO DE EDUCACIÓN Y FORMACIÓN PROFESIONAL. *EDUCAbase* [online]. [cit. 25.3.2021]. Dostupné z: <http://www.educacionyfp.gob.es/servicios-al-ciudadano/estadisticas.html>.

¹⁶ GOBIERNO DE ESPAÑA. Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación. In: *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado* [online]. 2006 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2006-7899>.

¹⁷ EURYDICE. *España: Organización de los centros de Educación Infantil* [online]. 11.1.2021 [cit. 11.4.2021]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/spain/organisation-centre-based-ecec_es.

¹⁸ GOBIERNO DE ESPAÑA. Constitución Española. In: *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado* [online]. 1978 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1978-31229>.

Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación, ďalej LOE, vid' kap. 3.2.5) uvádza v časti „Vzdelávacie centrá“ (*Centros docentes*) tieto možnosti inštitucionálnej starostlivosti o deti:

- Verejné školy (*Centro público*)
- Súkromné školy (*Centro privado*)
- Dotované súkromné školy (*Centro privado concertado*)

Táto klasifikácia platí pre všetky úrovne vzdelávania, vrátane oboch cyklov predškolského vzdelávania. LOE ďalej uvádza, že maximálny počet detí v jednej triede predškolského vzdelávania nemôže prekračovať počet 25.¹⁹ Od roku 2008 začali niektoré autonómne spoločenstvá ponúkať umiestnenie detí do predškolských zariadení už aj dvojročným deťom v rámci pilotnej iniciatívy. Dnes je už úplne bežné, že už aj tieto dvojročné deti navštevujú predškolské zariadenia, pokiaľ je k dispozícii dostatočná kapacita.²⁰

Podľa štatistických údajov Ministerstva školstva a práce navštevovalo v školskom roku 2019/2020 predškolské zariadenia prvého cyklu (do 3 rokov) približne 470 tisíc detí, z toho polovica navštevovala verejné a polovica súkromné. Druhý cyklus (deti vo veku 3–6 rokov) navštevovalo skoro 1,3 milióna detí, z toho približne dve tretiny navštevovalo verejné a tretina súkromné zariadenia.²¹ Všetkých predškolských zariadení bolo v roku 2019/2020 celkovo približne 23 tisíc, z toho 65 % boli verejné a 35 % súkromné zariadenia (Tabuľka 2).²² Len pre porovnanie s Českým školstvom, súkromných škôl v Španielsku je približne 5 krát viac než v Česku.²³ Veľkú časť dotovaných súkromných škôl tvoria katolícke školy, ktoré sa vyznačujú svojim dôrazom na kresťanskú výchovu. Dve školy verejného a dve katolíckeho, resp. dotovaného súkromného typu, boli cieľom prípadovej

¹⁹ GOBIERNO DE ESPAÑA. Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación. In: *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado* [online]. 2006 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2006-7899>.

²⁰ SCHREYER, I. and P. OBERHUEMER. Spain – Key Contextual Data. In *Workforce Profiles in Systems of Early Childhood Education and Care in Europe* [online]. 2017 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: http://www.seeepro.eu/English/pdfs/SPAIN_Key_Data.pdf.

²¹ MINISTERIO DE EDUCACIÓN Y FORMACIÓN PROFESIONAL. *EDUCAbase* [online]. [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <http://estadisticas.mecd.gob.es/EducaJaxiPx/Tabla.htm?path=/Educacion/Alumnado/Matriculado/2018-2019RD/RGInfantil/10/&file=Infantil1.px&type=pcaxis&L=0>.

²² MINISTERIO DE EDUCACIÓN Y FORMACIÓN PROFESIONAL. *EDUCAbase* [online]. [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: http://estadisticas.mecd.gob.es/EducaJaxiPx/Datos.htm?path=/no-universitaria/centros/centrosyunid/2019-2020-da/reggen/10/&file=reggen_02.px&type=pcaxis.

²³ ČSÚ. *Žáků základních škol stále přibývá* [online]. 28.9.2019 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/zaku-zakladnich-skol-stale-pribyva>.

štúdie v praktickej časti tejto práce a ich porovnaním bol pozorovaný rozdiel k prístupu ku kresťanskej výchove (viď kap. 8.5). Preto sú v ďalšom texte bližšie rozvedené.

Tabuľka 2. Porovnanie rôznych štatistík v roku 2019/2020 v predškolských verejných a súkromných zariadeniach v Španielsku.²⁴

	Verejné predškolské zariadenia	Súkromné predškolské zariadenia	Všetky zariadenia
Počet detí do 3 rokov	243 000	225 000	469 000
Počet detí od 3–6 rokov	864 000	414 000	1 278 000
Počet zariadení	15 000	8000	23 000
Počet učiteľov	32 000	24 000	57 000
Priemerný počet detí v triede 1. cyklu	12.2	11.9	12
Priemerný počet detí v triede 2. cyklu	20	22.2	20.7

3.1.1 Verejné školy

Verejné školy (*Centro público*) sú financované štátom. Ministerstvo školstva je zodpovedné za distribúciu finančných prostriedkov autonómnym spoločnostiam, ktoré majú veľkú slobodu v tom, ako ich použijú na financovanie predškolských zariadení. Tento typ škôl je bezplatný, náklady rodičov môžu byť spojené väčšinou len so stravým, nákupom učebníc a školských potrieb, aj keď v mnohých autonómnych komunitách je nákup školských potrieb dotovaný alebo je školami poskytovaný program na ich požičiavanie. Pre rodiny z najviac znevýhodneného prostredia je možnosť príspevkov na štúdium alebo stravné. V niektorých prípadoch je nutné počítať s nákladmi na uniformu, ktoré sa používajú v mnohých verejných školách.²⁵ Kapacita zariadení je obmedzená, a preto je v mnohých prípadoch potrebné spĺňať určité kritéria, aby boli deti prijaté, napr. bydlisko v danej lokalite. Učitelia vo verejnom

²⁴ MINISTERIO DE EDUCACIÓN Y FORMACIÓN PROFESIONAL. *EDUCAbase* [online]. [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: http://estadisticas.mecd.gob.es/EducaJaxiPx/Datos.htm?path=/no-universitaria/centros/centrosyunid/2019-2020-da/reggen/10/&file=reggen_02.px&type=pcaxis.

²⁵ ÁLVAREZ, Blanca. ¿Qué colegio te conviene: público, privado concertado? In: *Fundación Eroski* [online]. 2018 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.consumer.es/economia-domestica/sociedad-consumo/que-colegio-te-conviene-publico-privado-o-concertado.html>.

sektore musia absolvovať špeciálne skúšky, tzv. opozíciu (*oposición*), ktoré im však zaručujú stabilné pracovné miesto a vysoké platové ohodnotenie.²⁶

3.1.2 Nedotované súkromné školy

Nedotované súkromné školy (*Centro privado no concertado*, používa sa tiež len skrátené *Centro privado* – súkromné školy) vlastní fyzická alebo právnická osoba. Majiteľ takéhoto centra má právo ustanoviť vlastný charakter centra.²⁷ Súkromný charakter školy zameraný na zisk nastavuje vlastné podmienky poplatkov za zápis a tiež môže od rodičov požadovať ďalšie príspevky. Toto financovanie im však umožňuje vysoký stupeň autonómie učebných osnov, organizácie a podmienok prijímania detí a žiakov. Mnohé z nich sa prezentujú ako bilingválne, medzinárodné alebo elitné.²⁸ Kvôli vysokým poplatkom je týchto škôl menšina. Podľa posledných výsledkov z roku 2014 tvorilo nedotovaných súkromných škôl len 4 % predškolských zariadení druhého cyklu.²⁹

3.1.3 Dotované súkromné školy

Súkromné školy, ktoré majú zmluvu s lokálnou Vzdelávacou administratívou a spĺňajú určité kritéria, majú tiež právo na dotácie zo štátneho rozpočtu. Nazývajú sa dotované súkromné školy (*Centro privado concertado*). Pokiaľ ide o ich organizáciu a fungovanie, majú vyšší stupeň slobody ako verejné, ale nižší než súkromné nedotované. Tieto školy môžu byť spolufinancované z príspevkov sponzorov, grantov a rodín.³⁰ Zápis na tieto školy je podobne ako na verejných školách zdarma, ale veľmi časté sú žiadosti škôl o dobrovoľné príspevky, napr. na materiály, športovanie, krúžky, výlety alebo exkurzie. Až 68 % všetkých predškolských zariadení 2. stupňa tohto typu tvoria Katolícke školy, ktoré hrajú podstatnú

²⁶ EDUCAWEB. *¿Qué es una oposición?* [online]. 2021 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.educaweb.com/contenidos/laborales/oposiciones/es-oposicion/>.

²⁷ GOBIERNO DE ESPAÑA. Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación. In: *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado* [online]. 2006 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2006-7899>.

²⁸ ÁLVAREZ, Blanca. *¿Qué colegio te conviene: público, privado concertado?* In: *Fundación Eroski* [online]. 2018 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.consumer.es/economia-domestica/sociedad-consumo/que-colegio-te-conviene-publico-privado-o-concertado.html>.

²⁹ SCHREYER, I. and P. OBERHUEMER. Spain – Key Contextual Data. In *Workforce Profiles in Systems of Early Childhood Education and Care in Europe* [online]. 2017 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: http://www.seepro.eu/English/pdfs/SPAIN_Key_Data.pdf.

³⁰ GOBIERNO DE ESPAÑA. Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación. In: *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado* [online]. 2006 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2006-7899>.

rolu v kresťanskej výchove v španielskom vzdelávacom systéme.³¹ Preto im je venovaná nasledujúca kapitola.

3.1.4 Katolícke školy

Katolícka cirkev mala v španielskom vzdelávaní dlhodobu významnú funkciu a vplyv. Jej školy sa organizačne začali zjednocovať v roku 1930, keď vznikla Federácia priateľov vzdelávania (*Federación de Amigos de la Enseñanza, FAE*) na obranu katolíckych škôl v zložitom období 2. Španielskej republiky. V roku 1957 sa z tejto organizácie vyvinula Španielska federácia náboženského vzdelávania (*Federación Española de Religiosos de Enseñanza*, ďalej FERE), ktorá sa vyznamenala nielen v Španielsku, ale aj v zahraničí, hlavne v rozvojových krajinách. Známe je jej pôsobenie v Rovníkovej Guinei, za ktoré dostala v roku 1982 Vyznamenanie za občianske zásluhy kráľa Juana Carlosa. V období reforiem a demokratizácie školstva v roku 1986 sa FERE rozhodla ponechať slobodu svojim členským školám v rozhodnutí pripojiť sa k dohode medzi štátom a súkromnými školami o financovaní. FERE však vyhlásila, že táto dohoda je v súlade s kritériami evanjelia, sociálneho a cirkevného spoločenstva, a odporučila ju. V dôsledku toho sa 99 % centier FERE stalo súkromnými dotovanými vzdelávacími inštitúciami (viď kap. 3.1.3). Po následných diskusiách o financovaní vzniklo popri FERE nové zamestnávateľské združenie katolíckych centier Vzdelávanie a správa (*Educación y Gestión, EyG*). Toto združenie je najväčším vzdelávacím zamestnávateľom, čo má veľkú váhu pri vyjednávaní so štátom. V roku 1994 sa po šiestich rokoch vyjednávania podarilo EyG podpísať Dohodu o dotovaní vzdelávania (*Convenio de Enseñanza Concertada*), ktorá bola ôsmou najväčšou zmluvou v Španielsku v počte spoločností a pracovníkov, ktorých sa dohoda týkala. V roku 2005 došlo k zjednoteniu katolíckych škôl pod jednu organizáciu FERE-CECA (*Centros Católicos, CECA*) pod jednotným názvom Katolícke školy (*Escuelas católicas, EC*), ktorá dnes funguje na úrovni každého autonómneho spoločenstva i celého Španielska.³²

³¹ ESCUELAS CATÓLICAS. Datos y cifras de la Educación Católica, Curso 2016-2017. *Estadística 2016/2017* [online]. [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.escuelascaticas.es/wp-content/uploads/2018/02/Estadistica20162017.pdf>.

³² ESCUELAS CATÓLICAS. *Nuestra historia* [online]. [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.escuelascaticas.es/historia/>.

Podľa posledných štatistík dostupných na internetových stránkach Katolíckych škôl zo školského roku 2017/2018 bol podiel detí a žiakov zapísaných na Katolíckych centrách (CECA) 19 % z celkového počtu, a z toho 82 % boli konkrétne Katolícke školy (EC). V predškolskom vzdelávaní prvého cyklu je tento pomer výrazne nižší, len 5 % detí navštevovalo CECA (Tabuľka 3). V druhom cykle sa pomer detí v CECA približne zhoduje s priemerom všetkých stupňov vzdelávania (20 %). Celkovo je v Španielsku 2287 predškolských zariadení tohto typu.³³

Až 98 % katolíckych centier CECA patrí medzi dotované súkromné školy, pričom CECA tvorí až 71 % všetkých dotovaných súkromných škôl (v predškolskom vzdelávaní 2. cyklu je to 68 %). Na katolíckych školách vyučujú učitelia, z ktorých len 5 % tvorí cirkevný klérus, zvyšok sú laici a z toho dve tretiny tvoria ženy.³³

Tabuľka 3. Počet detí na cirkevných školách v predškolskom vzdelávaní v porovnaní s ostatnými školami v školskom roku 2017/2018.³³

Úroveň vzdelávania		1. cyklus predškolského vzdelávania (v tisícoch)	2. cyklus predškolského vzdelávania (v tisícoch)	Spolu (v tisícoch)
Všetky inštitúcie	Verejné	235	889	5379
	Súkromné	222	429	2615
	Dotované	67	392	2076
	Spolu	457	1318	7994
CECA	Dotované	24	267	1470
	EC	21	218	1204
	Spolu	29	272	1497
	% CECA oproti všetkým	5%	20%	19%
	% EC oproti CECA	86%	82%	82%

3.2 Legislatívne ukotvenie predškolského vzdelávania a náboženstva

Kresťanská výchova v španielskom predškolskom vzdelávaní sa môže realizovať len vďaka organizovanému a jednotnému postupu, ktorý bol v minulosti rôznymi spôsobmi zavedený

³³ ESCUELAS CATÓLICAS. Datos y cifras de la Educación Católica, Curso 2016-2017. *Estadística 2016/2017* [online]. [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.escuelascaticas.es/wp-content/uploads/2018/02/Estadística20162017.pdf>.

v španielskych zákonoch. Pozícia náboženstva vo vzdelávaní bola vždy závislá od vzťahu medzi štátom a cirkvou. Z toho dôvodu došlo k významným zmenám pri prechode z autoritárskeho režimu na demokratický. V roku 1978 vznikla nová Španielska ústava, ktorá zaručovala slobodu náboženstva a uctievania, museli sa nastaviť nové vzťahy s katolíckou cirkvou a neskôr aj s ďalšími náboženskými organizáciami. Tieto právne zmeny spolu s novodobými vzdelávacími zákonmi približujú, v akom právnom rámci sa realizuje kresťanská výchova v španielskom vzdelávaní. V nasledujúcich kapitolách sú tieto dokumenty chronologicky preberané a v závere sú diskutované kurikulárne dokumenty pre vyučovanie náboženstva.

3.2.1 Španielska ústava

V roku 1978 bola v španielskom referende odhlasovaná najvyššia norma španielskeho právneho poriadku, nová Španielska ústava (*Constitución Española*), ktorá bola výsledkom významných politických zmien spojených s koncom vlády Francisca Franca. Španielsko v nej uznalo „sociálny a demokratický právny štát, ktorý obhajuje slobodu, spravodlivosť, rovnosť a politický pluralizmus ako nadradené hodnoty právneho systému.“³⁴ V kontexte vzdelávania a náboženstva je dôležitý článok 27, kde je uvedený: „1. Každý má právo na vzdelávanie. Sloboda vzdelávania sa uznáva. 2. Vzdelávanie sa zameria na plný rozvoj ľudskej osobnosti s ohľadom na demokratické zásady súžitia a základných práv. 3. Verejné orgány zaručujú právo, ktoré zabezpečuje rodičom, aby ich deti dostávali náboženské a morálne formovanie (*la formación religiosa y moral*) v súlade s ich presvedčením.“³⁵ Toto náboženské formovanie nie je bližšie špecifikované, no v článku 16 je zdôraznené, že „žiadne vyznanie nemá štátny charakter“, ale vládne orgány sa zaväzujú brať do úvahy náboženské presvedčenia v spoločnosti a udržiavať kooperatívne vzťahy s Katolíckou cirkvou a ďalšími konfesiami.

3.2.2 Dohoda o vzdelávaní medzi Španielskom a Svätou Stolicou

Medzi španielskou vládou a Svätou stolicou boli v roku 1979 vo Vatikáne podpísané štyri dohody, prostredníctvom ktorých bola reformovaná dohoda z roku 1953, ktorá bola

³⁴ GOBIERNO DE ESPAÑA. Constitución Española. In: *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado* [online]. 1978 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1978-31229>.

³⁵ GOBIERNO DE ESPAÑA. Constitución Española. In: *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado* [online]. 1978 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1978-31229>.

podpísaná ešte za vlády Franca na základe zásad o tzv. Národnom katolicizme. Dohody sa snažili nastaviť nový rámec vzťahov a týkali sa ekonomických a právnych záležitostí. V kontexte vzdelávania je dôležitá Dohoda medzi Španielskom a Svätou stolicou o vzdelávacích a kultúrnych záležitostiach, v ktorej sa štát zaväzuje k spolupráci s Katolíckou cirkvou, ale pri rešpektovaní náboženskej slobody. Cirkev musí koordinovať svoje misijné aktivity vo vzdelávaní so zásadami občianskej slobody v náboženských otázkach a s právami rodín, detí a učiteľov, pričom sa musí vyhnúť akejkoľvek diskriminácii. Ďalej ustanovuje, že vzdelávacie plány (vrátane predškolského vzdelávania) budú zahŕňať výučbu katolíckeho náboženstva vo všetkých strediskách vzdelávania v podmienkach porovnateľnými s inými základnými vyučovacími predmetmi. Z dôvodu rešpektovania slobody svedomia nebude takéto vyučovanie pre žiakov ani deti povinné.³⁶

Napriek tomu, že v tejto dohode je dôraz na zachovanie slobody a dobrovoľnosti výučby katolíckeho náboženstva, toto vierovyznanie získava záruky, ktoré iným náboženstvám alebo kresťanským denomináciám chýbalo. To sa zmenilo až v roku 1992, keď došlo k dohodám s organizáciami zastupujúcimi ďalšie náboženstvá (viď kap. 3.2.4).

3.2.3 Zákon o náboženskej slobode

Zákon o náboženskej slobode (*Ley Orgánica de Libertad Religiosa*), z roku 1980, zdôrazňuje právo rodičov zvoliť si typ náboženskej výchovy podľa svojho presvedčenia pre svoje deti v školskom prostredí i mimo neho. V článku 2, 1c tohto zákona je uvedené právo každého človeka „*Prijat' a šíriť náboženské informácie a vzdelávanie všetkého druhu; buď ústne, písomne alebo akýmkoľvek iným spôsobom; vybrať pre seba a pre neplnoletých, za ktorých zodpovedá, a ktorí nie sú právne spôsobilí, vo vnútri i mimo školského prostredia, náboženské a morálne vzdelávanie, ktoré je v súlade s ich vlastným presvedčením.*“³⁷ Týmto zákonom sa otvorila cesta pre vzdelávanie náboženským organizáciám iným, než len katolíckej cirkvi.

³⁶ GOBIERNO DE ESPAÑA. Instrumento de Ratificación del Acuerdo entre el Estado español y la Santa Sede sobre Enseñanza y Asuntos Culturales, firmado en la Ciudad del Vaticano el 3 de enero de 1979. In: *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado* [online]. 1979 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-1979-29491.

³⁷ GOBIERNO DE ESPAÑA. Ley Orgánica 7/1980, de 5 de julio, de Libertad Religiosa. In: *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado* [online]. 1979 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1980-15955>.

3.2.4 Dohody o vzdelávaní s ďalšími náboženskými organizáciami

Okrem už spomínanej dohody o výučbe náboženstva s Katolíckou cirkvou z roku 1979, sa Španielsko postupne otváralo iným náboženstvám a ich výučbe. V roku 1992 vznikli tri ďalšie dohody, do istej miery podobné tej katolíckej, ktoré mali usmerniť výučbu náboženstva ďalších troch náboženských entít. Tieto dohody sú podpísané štátom a

- Federáciou evanjelických náboženských entít v Španielsku,³⁸
- Federáciou izraelských spoločenstiev Španielska,³⁹
- Moslimským výborom v Španielsku.⁴⁰

V roku 2020 žiadne iné náboženstvo alebo kresťanské vierovyznanie v Zbierke zákonov (BOE) nebolo uvedené, z čoho vyplýva, že pre vyučovanie náboženstva majú v súčasnosti oprávnenie len tieto štyri náboženské zoskupenia. V porovnaní v katolíckou dohodou medzi jednou konkrétnou cirkvou a štátom, Federácia evanjelických náboženských entít v Španielsku je zoskupením viacerých kresťanských denominácií, ktoré vychádzajú z princípov protestantskej reformácie. Patria sem napríklad cirkvi anglikánske, evanjelické alebo tiež baptistické.⁴¹ Na základe týchto dohôd mohli vzniknúť kurikárne dokumenty pre jednotlivé náboženské organizácie (viď kap. 3.2.8).

3.2.5 Zákon o vzdelávaní (LOE)

Zákon o vzdelávaní č. 2/2006 z 3. mája (*Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación*, ďalej LOE) reguluje vzdelávanie v Španielsku pre všetky stupne vzdelávania a jeho cieľom je prispôbovať zákonnú reguláciu vzdelávania súčasnej situácii v Španielsku, a to v súlade so zásadami kvality vzdelávania pre každého žiaka, spravodlivosťou, ktorá garantuje rovnaké príležitosti, predávaním a uskutočňovaním hodnôt, ktoré podporujú slobodu,

³⁸ GOBIERNO DE ESPAÑA. Ley 24/1992, de 10 de noviembre, por la que se aprueba el Acuerdo de Cooperación del Estado con la Federación de Entidades Religiosas Evangélicas de España. In: *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado* [online]. 1992 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1992-24853>.

³⁹ GOBIERNO DE ESPAÑA. Ley 25/1992, de 10 de noviembre, por la que se aprueba el Acuerdo de Cooperación del Estado con la Federación de Comunidades Israelitas de España. In: *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado* [online]. 1992 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1992-24854>.

⁴⁰ GOBIERNO DE ESPAÑA. Ley 26/1992, de 10 de noviembre, por la que se aprueba el Acuerdo de Cooperación del Estado con la Comisión Islámica de España. In: *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado* [online]. 1992 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1992-24855>.

⁴¹ FERED. *Agrupaciones acreditadas en FERED* [online]. [cit. 12.4.2021]. Dostupné z: <https://www.ferede.es/quienes-somos/agrupaciones/>.

zodpovednosť, toleranciu, rovnoprávnosť, rešpekt a spravodlivosť.⁴² LOE v článku 157 poukazuje, že vyučovanie katolíckeho a iných náboženstiev je dobrovoľné a musí byť v súlade s ustanovenými dohodami medzi Svätou stolicou, resp. inými náboženskými organizáciami, a Španielskym štátom (viď kap. 3.2.2, 3.2.4). LOE umožňuje nové dohody s ďalšími denomináciami a náboženstvami. Taktiež určuje požiadavky pre učiteľov náboženstva (viď kap. 4.1.1).

3.2.6 Kráľovské nariadenie o vzdelávaní

Ďalším dôležitým dokumentom je Kráľovské nariadenie č. 1630/2006 z 29. decembra (*Real Decreto 1630/2006, de 29 de diciembre por el que se establecen las enseñanzas mínimas del segundo ciclo de Educación Infantil*, ďalej RD),⁴³ ktorým sa ustanovujú minimálne požiadavky na vzdelávanie druhého cyklu predškolského vzdelávania. Je zároveň považované za národné kurikulum, a podľa ktorého si každé autonómne spoločenstvo vypracuje vlastné kurikulum.

RD ďalej uvádza tri veľké oblasti druhého cyklu predškolského vzdelávania:

- identita a osobná autonómia (*Conocimiento de sí mismo y autonomía personal*),
- objavovanie fyzického a sociálneho prostredia (*Conocimiento del entorno*),
- komunikácia a reprezentácia skutočnosti (*Lenguajes: Comunicación y representación*).

Tieto oblasti definuje RD ako „*sféry činnosti a priestor pre vzdelávanie všetkých druhov: postojov, postupov a koncepcií, ktoré prispievajú k rozvoju dievčat a chlapcov a podporujú ich prístupovanie k interpretácii sveta, ktorý mu dá zmysel, a ktoré uľahčujú ich aktívnej účasti na ňom.*“ Tri oblasti sú ďalej rozdelené na Obsahy, Ciele a Kritéria hodnotenie, pričom obsahy sú rozčlenené do tematických blokov. Tieto kategórie sú základom obsahovej analýzy Kurikula pre náboženskú oblasť a katolícku morálku pre predškolské vzdelávanie (*Currículo del área de religión y moral católica para la educación infantil*, ďalej KNPV)

⁴² GOBIERNO DE ESPAÑA. Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación. In: *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado* [online]. 2006 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2006-7899>.

⁴³ GOBIERNO DE ESPAÑA. Real Decreto 1630/2006, de 29 de diciembre, por el que se establecen las enseñanzas mínimas del segundo ciclo de Educación infantil. In: *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado* [online]. 2007 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2007-185>.

v praktickej časti (vid' kap. 7.2). RD ďalej uvádza, že vyučovanie náboženstva patrí do druhého cyklu predškolského vzdelávania, pričom vzdelávacia správa garantuje rodičom alebo poručníkom detí slobodu rozhodnúť, či sa deti zúčastnia vyučovania náboženstva. Vzdelávacia správa sa tiež stará o to, aby vzdelávanie náboženstva rešpektovalo práva všetkých detí a ich rodín, a aby nedošlo k žiadnej diskriminácii v zmysle prijatia alebo odmietnutia tohto vzdelávania. RD tiež stanovilo, že za stanovenie učebných osnov katolíckeho náboženstva a iných náboženských vyznaní, s ktorými Španielsky štát podpísal dohody o spolupráci v oblasti vzdelávania, bude zodpovedná cirkevná hierarchia a príslušné náboženské authority.⁴⁴ Preklad tohto kurikulárneho dokumentu je súčasťou bakalárskej práce autorky.⁴⁵

3.2.7 Zákon pre zlepšenie kvality vzdelávania (LOMCE)

Na LOE nadväzuje novší Zákon č. 8/2013 pre zlepšenie kvality vzdelávania (*Ley Orgánica para la Mejora de la Calidad Educativa*, ďalej LOMCE),⁴⁶ ktorý je však zameraný hlavne na základné a stredoškolské vzdelávanie, s cieľom znížiť mieru predčasného ukončenia školskej dochádzky, zlepšiť výsledky vzdelávania v súlade s medzinárodnými kritériami, zvýšiť úroveň zamestnanosti a stimulovať podnikateľského ducha žiakov. V predškolskom stupni sa týmto zákonom vláda zaväzuje podporiť viacjazyčné vzdelávanie už od druhého cyklu vzdelávania. LOMCE tiež upravuje formu kurikulárnych dokumentov, ktoré musia obsahovať Ciele, Kompetencie, Obsahy, Kritéria hodnotenia, Učebné štandardy a Didaktickú metodológiu. Preto muselo byť v roku 2013 aktualizované Kurikulum pre náboženskú oblasť a katolícku morálku pre predškolské vzdelávanie (*Currículo del área de religión y moral católica para la educación infantil*, ďalej KNPV) dodatkom, ktorý obsahuje Učebné štandardy a Didaktickú metodológiu (vid' kap. 7.1). Aj keď kompetencie, ktoré stanovuje LOMCE, nie sú povinné pre predškolské vzdelávanie, učebné materiály

⁴⁴ GOBIERNO DE ESPAÑA. Real Decreto 1630/2006, de 29 de diciembre, por el que se establecen las enseñanzas mínimas del segundo ciclo de Educación infantil. In: *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado* [online]. 2007 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2007-185>.

⁴⁵ DORĐOVIČOVÁ, Mariana. *Komparace současné české a španělské mateřské školy*. Praha, 2017. Bakalárska práca. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Katedra primární pedagogiky.

⁴⁶ GOBIERNO DE ESPAÑA. Ley Orgánica 8/2013, de 9 de diciembre, para la mejora de la calidad educativa. In: *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado* [online]. 2013 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2013-12886>.

náboženstva, ktoré sú analyzované v prípadových štúdiách praktickej časti tejto práce, ich používajú a odporúčajú (viď kap. 8.5.2).

3.2.8 Kurikula pre vyučovanie náboženstva v predškolskom vzdelávaní

Zákomom LOE v roku 2006 vznikla nutnosť špecifikovať vzdelávacie obsahy predmetu náboženstvo, a tak v roku 2007 vydáva Ministerstvo školstva dokument pripravený Biskupskou komisiou pre vzdelávanie a katechézu Španielskej biskupskej konferencie, ktorý obsahujú všeobecné vzdelávacie ciele, obsahy a kritéria hodnotenia, s názvom Kurikula pre vyučovanie katolíckeho náboženstva pre predškolské, primárne a sekundárne vzdelávanie (*Los currículos de las enseñanzas de religión católica correspondientes a la educación infantil, a la educación primaria y a la educación secundaria obligatoria*).⁴⁷ Jeho prvou časťou je Kurikulum pre náboženskú oblasť a katolícku morálku pre predškolské vzdelávanie (KNPV), ktoré bolo v roku 2013 doplnené o dodatok s Učebnými štandardmi a Didaktickou metodikou. Kompletný preklad KNPV a jeho obsahová analýza je súčasťou 7. kapitoly.

Okrem katolíckeho kurikula boli neskôr prijaté ďalšie dve:

- v roku 2015 Kurikulum pre vyučovanie evanjelického náboženstva (*Currículo de la enseñanza de Religión Evangélica de la Educación Infantil*)⁴⁸
- v roku 2016 Kurikulum pre vyučovanie moslimského náboženstva (*Currículo de la enseñanza de Religión Islámica de la Educación Infantil*).⁴⁹

Pretože ich výskyt na školách je štatisticky málo významný, praktická časť neobsahuje ich preklad ani obsahovú analýzu. Federácia izraelských spoločenstiev Španielska, ktorá má dohodu so Španielskym štátom, nevydala žiaden kurikulárny dokument (viď kap. 4.2.3).

⁴⁷ GOBIERNO DE ESPAÑA. Orden ECI/1957/2007, de 6 de junio, por la que se establecen los currículos de las enseñanzas de religión católica correspondientes a la educación infantil, a la educación primaria y a la educación secundaria obligatoria. In: *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado* [online]. 2015 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2007-12875>.

⁴⁸ GOBIERNO DE ESPAÑA. Resolución de 3 de junio de 2015, de la Dirección General de Evaluación y Cooperación Territorial, por la que se publica el currículo de la enseñanza de Religión Evangélica de la Educación Infantil. In: *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado* [online]. 2015 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2015-6706.

⁴⁹ GOBIERNO DE ESPAÑA. Resolución de 14 de marzo de 2016, de la Dirección General de Evaluación y Cooperación Territorial, por la que se publica el currículo de la enseñanza de Religión Islámica de la Educación Infantil. In: *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado* [online]. 2016 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2016-2714.

4 Vyučovanie školského predmetu náboženstvo

Vyučovanie náboženstva na školách (*La Enseñanza Religiosa Escolar*, ďalej ERE) neuniverzitného charakteru bolo a stále je veľmi diskutovanou otázkou v spoločnosti. Od 90. rokov 20. storočia sa objavujú pokusy niektorých sociálnych a politických skupín vymazať predmet náboženstva zo študijných obsahov alebo ho aspoň pričleniť k iným mimoškolským aktivitám, ktoré sa nehodnotia. Prejavujú sa silnou protikresťanskou rétorikou a argumentujú tým, že žijeme v sekulárnej a nenedominačnej spoločnosti, kde náboženstvo patrí do súkromia človeka.

V súčasnosti majú aj španielski učitelia veľmi rozdielne postoje voči náboženstvu a kresťanstvu na školách. Mnohí stále podporujú výučbu náboženstva, jednak kvôli vlastnému náboženskému presvedčeniu alebo len rešpektujú súčasné legislatívne normy (povinnosť vyučovať náboženstvo v prípade záujmu rodičov). Iní skôr uznávajú, že náboženstvo prispieva ku celistvému vzdelávaniu človeka.⁵⁰

Väčšina španielskej populácie sa hlási k náboženstvu, no len približne 4 % k inému než katolíckemu. Preto je mu v nasledujúcom texte venovaná väčšia pozornosť.

4.1 Vyučovanie katolíckeho náboženstva

Podľa údajov, ktoré Španielska biskupská konferencia (*Conferencia Episcopal Española*, ďalej CEE) každoročne publikuje, 62 % detí na predškolskom stupni vzdelávania navštevovalo v akademickom v roku 2019/2020 predmet katolíckeho náboženstva (Tabuľka 4), z toho na verejných školách je to len 52 %.⁵¹ Priemerný počet navštevujúcich hlavne katolíckeho náboženstva, ktorých väčšina patria medzi dotované súkromné školy, tam je tento pomer až 91 %. Počet detí zapísaných na náboženstvo v predškolskom vzdelávaní je rovnaký ako priemer všetkých stupňov (63 %), mierne vyšší je na prvom stupni základných škôl (66 %) a naopak nižší na stredných školách (49 %).

⁵⁰ FERNÁNDEZ MARTÍN, José Antonio. *Fundamentos de la ERE – Para la formación de profesores de Religión*. Madrid: Editorial CCS, 2014, s. 152. ISBN 978-84-9023-151-7.

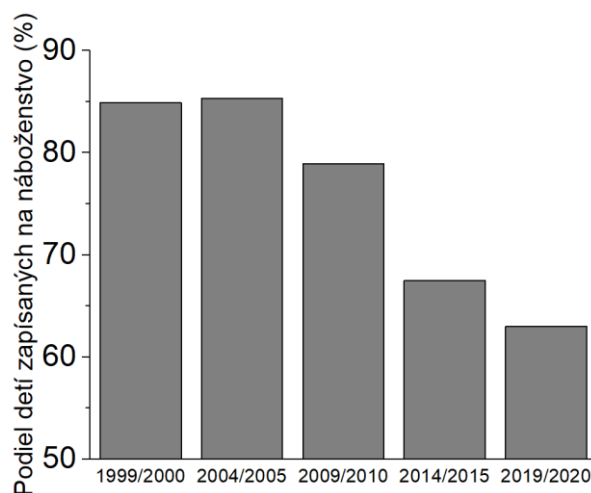
⁵¹ CONFERENCIA EPISCOPAL ESPAÑOLA. *Estadísticas* [online]. [cit. 27.3.2021]. Dostupné z: <https://www.conferenciaepiscopal.es/estadisticas-religion/>.

Tabuľka 4. Počet detí zapísaných na náboženstvo v predškolskom stupni vzdelávania v školskom roku 2019/2020.⁵²

Počet detí na náboženstve	zapísaných	nezapísaných	celkovo	% zapísaných
Dotované súkromné školy	247573	23642	271215	91
Nedotované súkromné školy	12076	3456	15532	81
Verejné školy	355762	327819	683581	52
Všetky školy	615411	354917	970328	63

V posledných rokoch počet detí predškolského veku prihlásených na náboženstvo významne klesá, za posledných 15 rokov až o 20 % (Graf 1). Tento trend však neprekvapí v kontexte celkového poklesu veriacich v spoločnosti. Niektorí teológovia však namietajú, že v spoločnosti nedochádza k poklesu záujmu o spiritualitu, dokonca ani o vážny záujem o kresťanstvo, resp. náboženstvo. Klesá však záujem o inštitucionálne prejavy spirituality, čo potvrdzujú štatistiky, podľa ktorých len tretina katolíkov sa pokladá za praktikujúcich, to znamená pravidelne navštevujúcich bohoslužby. Dôraz sa presunul na osobné prežívanie, ktoré je každého súkromnou záležitosťou a vecou slobodného rozhodnutia. Komunitné zdieľanie viery sa mení v individualistické, čo možno ovplyvňuje aj väčšinu rodičov.

Graf 1. Podiel detí v predškolských zariadeniach zapísaných na predmet náboženstvo

⁵² CONFERENCIA EPISCOPAL ESPAÑOLA. *Estadísticas* [online]. [cit. 27.3.2021]. Dostupné z: <https://www.conferenciaepiscopal.es/estadisticas-religion/>.

4.1.1 Učiteľ katolíckeho náboženstva predškolského vzdelávania

Požiadavky na učiteľov náboženstva sa spomínajú v zákone o vzdelávaní (LOE, vid' kap. 3.2.5),⁵³ podľa ktorého musia učitelia náboženstva spĺňať jednak podmienky daného zákona, ako aj požiadavky stanovené v dohodách podpísaných medzi Španielskym štátom a danou náboženskou organizáciou. LOE stanovuje, že učitelia dostávajú plat, ktorý zodpovedá platom interných učiteľov na príslušnej úrovni vzdelávania. K vykonávaniu hlavného odborníka v španielskom predškolskom zariadení prvého cyklu predškolského vzdelávania nie je vyžadované vysokoškolské vzdelanie. V zariadeniach druhého cyklu sa vyžaduje minimálne bakalársky titul.⁵⁴ Pre porovnanie, tieto podmienky sú podobné pre učiteľov českých materských škôl, v ktorých môžu navyše učiť aj absolventi stredných odborných škôl so zameraním na pedagogiku.

Požiadavky pre učiteľov katolíckeho náboženstva vypracováva Španielska biskupská konferencia (*Conferencia Episcopal Española*, ďalej CEE), medzi ktorej kompetencie patrí mimo iné poskytovanie štúdia a podpora pastoračných činností vo veciach spoločného záujmu.⁵⁵ V roku 2007 CEE stanovila požiadavky a podmienky pre získanie kvalifikácie učiteľa katolíckeho náboženstva. V súlade s Kódexom kanonického práva, LOE a RD, musí učiteľ katolíckeho náboženstva spĺňať nasledujúce požiadavky:

- Byť pokrstený a birmovaný v katolíckej cirkvi.
- Mať titul učiteľa predškolského vzdelávania alebo primárneho vzdelávania.
- Získať cirkevné prehlásenie o spôsobilosti (*Declaración Eclesiástica de Idoneidad*), udelené biskupom diecézy, do ktorej spadá lokalita, kde sa vyučuje náboženstvo.
- Získať Cirkevné vyhlásenie akademickej kompetencie (*La Declaración Eclesiástica de Competencia Académica*, ďalej DECA). DECA je vydaná Biskupskou komisiou pre vzdelávanie a katechézu CEE a obdrží ju ten, kto získa 24 kreditov splnením daného modulu predmetov a predloží výpis o krste.

⁵³ GOBIERNO DE ESPAÑA. Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación. In: *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado* [online]. 2006 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2006-7899>.

⁵⁴ EUROPEAN COMMISSION. *Key Data on Early Childhood Education and Care in Europe – 2019 Edition*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 2019, s. 72. ISBN 978-92-9492-975-4.

⁵⁵ CONFERENCIA EPISCOPAL ESPAÑOLA. *Al servicio de la Iglesia y de nuestro pueblo* [online]. [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://conferenciaepiscopal.es/cee/>.

- Návrh danej osoby a jej spôsobilosti k vyučovaniu náboženstva putuje od diecézy k biskupovi a musí prejsť príslušnou diecéznou učiteľskou delegáciou (*Delegaciones Diocesanas de Enseñanza*), s ktorou je vedený pohovor.⁵⁶

Od učiteľa katolíckeho náboženstva sa očakáva, že bude vyučovať podľa osnov pre výučbu katolíckeho náboženstva, ktoré stavuje CEE. V prípade predškolského vzdelávania je to Kurikulum pre náboženskú oblasť a katolícku morálku pre predškolské vzdelávanie (*Currículo del área de religión y moral católica para educación infantil*, ďalej KNPV), ktorého preklad a analýza sa nachádza v 7. kapitole.

4.1.2 Rozdiel medzi náboženstvom v škole a cirkevnou katechézou

Kresťanská výchova, resp. vyučovanie katolíckej náuky, nachádzame nielen v škole, ale aj priamo v cirkvi. José Antonio Fernández Martín, učiteľ náboženstva predškolského stupňa a autor učebnice *Základy vyučovania náboženstva na školách (La Enseñanza Religiosa Escolar*, ďalej ERE),⁵⁷ tvrdí, že kresťania častokrát nepoznajú rozdiely medzi významom školského ERE a cirkevnej katechézy (náboženská výchova a formácia v cirkvi). Spôsoby prezentovania viery rozdeľuje podľa toho, či ide o výučbu náboženstva alebo katechézu (Tabuľka 5).

Čo sa týka napríklad povahy jednotlivých cieľov, katechéza sa zameriava na zvýšenie a prehĺbenie náboženskej viery, zatiaľ čo ERE na objavenie a prijatie vlastnej identity. Líšia sa tiež v povahe sociálneho cieľa a účelu. Katechéza navrhuje integráciu veriaceho človeka do jeho náboženskej komunity, cirkvi. ERE sa však pokúša o úplnú integráciu jednotlivca do spoločnosti, a to na základe prevzatia jeho sociálnej roly. V dôsledku toho existuje rozdiel aj v pozícií dieťaťa. Ten, komu je určená katechéza je nevyhnutne osoba, ktorá aj keď vo viere začína, tak sa ju snaží prehĺbovať a rozvíjať. To znamená, že predmetom katechézy je už veriaci človek. Naopak, ten, komu je určené náboženské vyučovanie, nemusí byť v zásade veriacim. Obsah alebo predmet výučby sa taktiež líši. Zatiaľ čo obsahom katechézy je

⁵⁶ CESAG, UNIVERSIDAD PONTÍFICA. *Título Profesor Religión (DECA online). Curso 2020-2021* [online]. [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.cesag.org/decaonline/>.

⁵⁷ FERNÁNDEZ MARTÍN, José Antonio. *Fundamentos de la ERE – Para la formación de profesores de Religión*. Madrid: Editorial CCS, 2014, s. 11. ISBN 978-84-9023-151-7.

nadprirodzená realita, obsahom ERE sú skôr kultúrne konštrukty, ktoré odrážajú náboženskú skúsenosť spoločnosti v minulosti a súčasnosti.

Tabuľka 5. Porovnanie prístupov vo vzdelávaní typu ERE a katolíckej cirkevnej katechézy.⁵⁸

	ERE Viera ako predmet štúdia	Katechéza Viera ako predmet praxe
1. Vedná disciplína	Didaktická pedagogika	Katechetická pastorálna teológia
2. Typ vzdelávania	Vyučovanie školského náboženstva	Katechéza
3. Požiadavka	Misia školy	Misia cirkvi
4. Odôvodnenie	Vzdelávacie základy	Teologicko-pastoračné motívy
5. Pôvod	Dialóg viera – kultúra	Dialóg vo viere
6. Ciele a zámery	Inkultúrácia, socializácia	Rast a dozrievanie vo viere a v komunite cirkvi
7. Obsahy	Sprostredkovanie kresťanskej kultúry	Obsahy viery
8. Metodológia	Aktívny a empatický vzťah s náboženskou kultúrou; Fenomenologická metóda	Aktívna a osobná účasť vo vzťahu s Bohom; Metóda osobného prežívania
9. Zodpovednosť	Škola – cirkev; učitelia	Cirkev – katechéza
10. Príjemcovia	Občania	Veriaci
11. Typ vzťahu	Akademické vzťahy	Vzťahy veriacich
12. Miesto	Škola	Komunita kresťanská – rodinná – školská ako kresťanské spoločenstvo
13. Materiál	Školské programy	Manuály katechézy
14. Doplnkové aktivity	Konfesionálne – kultúrne – nekonfesionálne	Prežívanie – apoštolát
15. Hodnotenie	Školské hodnotenie	Sledovanie procesu viery

Prvé oboznámenie sa s vierou

Špecifikom rímskokatolíckej katechézy detí v Španielsku je Prvé oboznámenie sa s vierou (*Primera síntesis de fe*), ktoré patrí jednak do katechetickej fázy cirkvi, no čiastočne zasahuje do školského vzdelávania, pretože je jedným z kritérií hodnotenia v Kurikulu pre náboženskú oblasť a katolícku morálku v predškolskom vzdelávaní (KNPV, vid' kap. 7). Toto obdobie trvá približne od 6 do 9 rokov a počas neho deti po prvý krát dostávajú systematickú katechézu s cieľom akéhosi prvého zjednotenia viery. Tejto katechéze sa tiež

⁵⁸ FERNÁNDEZ MARTÍN, José Antonio. *Fundamentos de la ERE – Para la formación de profesores de Religión*. Madrid: Editorial CCS, 2014, s. 145. ISBN 978-84-9023-151-7.

hovorí „Ježiš je Pán“ (*Jesús es el Señor*). V tomto období sú uchádzačom predávané vedomosti a skúsenosti z kresťanského života, prax vo zvykoch a rituáloch, ako v živote viery, tak i v liturgii a láske k Božiemu ľudu. Tomuto uvedeniu sa v cirkvi tiež hovorí iniciácia, resp. zasvätenie. Jeho výsledkom je prvé prijatie sviatosti pokánia a eucharistie, ktorá sa tiež nazýva prvé sväté prijímanie, t. j. prijímanie Kristovho tela pod spôsobom posväteného chleba. Koná sa počas nedeľnej bohoslužby za účasti rodičov a krstných rodičov, a má slávnostný ráz. KNPV teda predpokladá, že už samotné vyučovanie náboženstva na školách prispieva u detí k hlbšiemu pochopeniu cirkevných sviatostí a ich aktívnejšej účasti v cirkvi.

4.1.3 Ciele vyučovania náboženstva z hľadiska katolíckej cirkvi

Zo strany katolíckej cirkvi sa výučbe náboženstva na školách venuje Biskupská komisia pre vzdelávanie a katechézu. Pre vyučovanie náboženstva a katolíckej morálky na školách, vrátane predškolského vzdelávania, uvádza päť cieľov, ktoré sú zamerané jednak vo vzťahu k vlastnému vnútornému rozvoju a formovaniu osobnosti a na druhej strane vo vzťahu ku kultúre.⁵⁹

- 1) Prezentať kresťanskú zvesť v dialógu s kultúrou, s čím súvisí citlivé spojenie kresťanských koreňov s ostatným poznaním.
- 2) Prezentať náboženstvo, konkrétne vieru ako kritický prvok spoločnosti. To predpokladá pozvanie k postoju zmeny a premeny v spoločnosti prostredníctvom ich zapojenia vo svetle kritérií, ktoré vyrastajú z Evanjelia kresťanskej viery.
- 3) Predstaviť kresťanské poslanstvo v jeho morálnych požiadavkách a v oslobodzujúcom a humanizujúcom postoji k človeku. Usporiadať hierarchiu hodnôt a postojov týkajúcich sa zmyslu života. Jedná sa o vzdelávanie v rozmere eticko-sociálnom za účelom otvorenosti a ochoty čeliť problémom ľudstva.
- 4) Poskytnúť kresťanskú víziu človeka, histórie a sveta pre jeho pochopenie a pre dialóg s inými názormi na svet a náboženskými tradíciami. V tomto zmysle objasniť radikálne otázky človeka o sebe samom, spoločnosti a histórii s cieľom vedomej otvorenosti zmyslu života.

⁵⁹ FERNÁNDEZ MARTÍN, José Antonio. *Fundamentos de la ERE – Para la formación de profesores de Religión*. Madrid: Editorial CCS, 2014, s. 140. ISBN 978-84-9023-151-7.

5) Vychovávať náboženský rozmer osoby, aby došlo k celkovému formovaniu osobnosti.⁶⁰

4.2 Vyučovanie nekatolíckych náboženstiev

V súčasnosti sú umožnené výučby, okrem vyššie uvedeného katolíckeho, len troch ďalších náboženstiev podľa dohôd medzi Španielskym štátom a danou náboženskou organizáciou (viď kap. 3.2.4).

4.2.1 Vyučovanie evanjelického náboženstva

Výučba evanjelického náboženstva v posledných rokoch postupne rastie, tvrdí Ana Calvo, koordinátorka evanjelickej náboženskej učiteľskej rady spojenou s Federáciou evanjelických náboženských entít v Španielsku (*Federación de Entidades Religiosas Evangélicas de España*). V roku 2019 hodiny evanjelického náboženstva navštevovalo viac ako 20 000 španielskych detí (približne 2 % z celkového počtu detí zapísaných na katolícke náboženstvo) a vyučovalo sa v takmer 1000 verejných školách, na ktorých sa tomuto predmetu venovalo 271 učiteľov.⁶¹ Táto štatistika však neuvádza podiel v predškolskom vzdelávaní.

4.2.2 Vyučovanie moslimského náboženstva

Údaje z Únie moslimských komunít v Španielsku (*Unión de Comunidades Islámicas de España*) ukázali v poslednej ročnej zverejnenej správe, že moslimskí žiaci a deti reprezentujú 4 % z celkového počtu žiakov a detí španielskeho vzdelávacieho systému. Z toho 42 % je španielskej národnosti, 44 % sú Maročania a zvyšných 12 % predstavujú rôzne iné národnosti, napr. Pakistanci, Alžírčania alebo Senegalčania.⁶² Prítomnosť moslimských žiakov a detí je najväčšia hlavne v Andalúzii, Katalánsku, Madride, Valencii, Murcii, Ceute a Melilli. V akademickom roku 2018/2019 pôsobilo 55 učiteľov moslimského náboženstva.⁶³ Štatistické rozdelenie v predškolskom stupni vzdelávania nie je dostupné.

⁶⁰ FERNÁNDEZ MARTÍN, José Antonio. *Fundamentos de la ERE – Para la formación de profesores de Religión*. Madrid: Editorial CCS, 2014, s. 140-142. ISBN 978-84-9023-151-7.

⁶¹ GARCÉS, Carlos Esteban. *Apuntes sobre la clase de Religión* [online]. 2019 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.cdlmadrid.org/wp-content/uploads/2016/02/4.religion-en-democracia.pdf>.

⁶² UCIDE. *Estudio analítico sobre alumnado musulmán en España* [online]. 2017 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://ucide.org/estudio-analitico-sobre-alumnado-musulman-en-espana/>.

⁶³ GARCÉS, Carlos Esteban. *Apuntes sobre la clase de Religión* [online]. 2019 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.cdlmadrid.org/wp-content/uploads/2016/02/4.religion-en-democracia.pdf>.

4.2.3 Vyučovanie židovského náboženstva

Napriek tomu, že v roku 1992 došlo k dohode s Federáciou izraelských spoločenstiev Španielska, hodina židovského náboženstva ako predmet na školách, podobne ako kurikulum židovského náboženstva, chýba, a to kvôli rozhodnutiu samotných židovských komunít. V roku 2019 Carolina Aisen, riaditeľka Federácie židovských spoločenstiev v Španielsku, uviedla, že v Španielsku existujú len tri židovské školy.⁶⁴ V Madride je to škola Ibn Gabirol, ktorá fungovala ako materská škola od roku 1965 a postupne sa zväčšovala na základnú a neskôr aj na strednú školu. V Barcelone škola Hatikva začínala v roku 1968 najprv tiež ako materská škola, dnes je to súkromné centrum všetkých stupňov vzdelávania s viac ako 200 žiakmi. Tretia židovská škola je súkromná stredná škola a nachádza sa v meste Melilla.

⁶⁴ GARCÉS, Carlos Esteban. *Apuntes sobre la clase de Religión* [online]. 2019 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.cdlimadrid.org/wp-content/uploads/2016/02/4.religion-en-democracia.pdf>.

II. PRAKTICKÁ ČASŤ

V ďalšom texte sú najskôr predstavené ciele a výskumné otázky, po ktorých nasledujú metódy výskumu, ktoré boli v prípravných fázach výskumu použité. Ďalšou časťou je vlastný kompletný preklad Kurikula pre nábožensku oblasť a katolícku morálku pre predškolské vzdelávanie (*Currículo del área de religión y moral católica para la educación infantil*, ďalej KNPV), ktorý v českom ani slovenskom jazyku nebol dostupný, a jeho obsahová analýza. Druhá časť obsahuje spracovanie prípadových štúdií štyroch španielskych predškolských zariadení v Madridskej autonómnej oblasti (dve verejné a dve katolícke školy). Prípadové štúdie sa zamerali predovšetkým na to, ako sa kresťanská výchova uplatňuje v praxi v týchto štyroch predškolských zariadeniach a to pomocou analýzy dostupných dokumentov, pozorovaní vyučovacích hodín a rozborom učebných materiálov. Praktická časť sa venuje len vyučovaniu katolíckeho náboženstva a katolíckemu kurikulu, napriek tomu, že v Španielsku je možné vyučovanie aj iných typov náboženstva (viď kap. 4.2). Ich štatistické zastúpenie je však málo významné, preto v tejto časti nie sú uvedené.

5 Vymedzenie výskumných cieľov a otázok

V tejto diplomovej práci boli vytýčené tieto výskumne ciele:

- preložiť zo španielčiny a obsahovo zanalyzovať KNPV;
- zistiť, akým spôsobom sa kresťanská výchova uplatňuje v praxi vo vybraných predškolských verejných a katolíckych zariadeniach.

Na základe uvedených výskumných cieľov boli špecifikované tieto výskumné otázky:

- Ako nadväzuje KNPV na národné kurikulum, ktorým je Kráľovské nariadenie č. 1630/2006 z 29. decembra, ktorým sa ustanovujú minimálne požiadavky na vzdelávanie druhého cyklu predškolského vzdelávania?
- Ako je chápaná kresťanská výchova detí v KNPV?
- Akým spôsobom sa realizujú požiadavky KNPV vo vyučovaní na školách?
- Aké sú rozdiely v prístupe vyučovania náboženstva medzi verejnými a katolíckymi školami?

6 Metódy výskumu

Z hľadiska metodológie výskumu tejto práce boli pri zbere a spracovaní dát zvolené tieto kvalitatívne metódy:

- obsahová analýza Kurikula pre náboženskú oblasť a katolícku morálku pre predškolské vzdelávanie (KNPV) a vzdelávacích plánov jednotlivých predškolských zariadení.
- prípadové štúdie vybraných predškolských zariadení, vrátane pozorovania vyučovacích hodín a porovnania učebných materiálov;

V prípravnej fáze výskumu bolo naplánované navštíviť minimálne štyri predškolské zariadenia v Madridskej autonómnej oblasti. Možnosť navštíviť tieto školy sa naskytla počas pobytu Erasmus v zimnom semestri akademického roku 2018/2019 na Pedagogickej fakulte na Universidad Complutense de Madrid. Kontakt s dvoma verejnými a jednou katolíckou školou bol sprostredkovaný vďaka špeciálnemu odporúčaniu vyučujúcej kurzu Základy teológie a teologické obsahy v predškolských zariadeniach (*Fundamentos de Teología y contenidos teológicos de la Escuela Infantil*), ktorá je zároveň biskupskou delegátkou pre vyučovanie v Madridskej diecéze, čo uľahčovalo prijatie zo strany materských škôl. Štvrtú katolícku školu si autorka vybrala v rámci predmetu Prax v materskej škole zo zoznamu dostupných škôl spolupracujúcich s Pedagogickou fakultou.

Hospitácie na jednotlivých školách prebehli v tomto poradí:

- CEIP Ángel León (december 2018)
- CEIP Fuente Santa (január 2019)
- Colegio San Bernardo (január 2019)
- Colegio La Inmaculada (január – február 2019)

Pozorovanie vyučovania náboženstva bolo uskutočnené iba v triedach druhého cyklu predškolského vzdelávania.

Obsahová analýza

Prvou použitou metódou tejto práce je obsahová analýza, ktorá zahŕňa široké spektrum jednotlivých metód a postupov slúžiacich k analýze akéhokoľvek textového dokumentu s

cieľom objasniť jeho význam, identifikovať jeho stylistické a syntaktické zvláštnosti, prípadne určiť jeho štruktúru.⁶⁵ Postup v realizácii obsahovej analýzy môže odpovedať procesu spracovania dokumentov podľa Mayringa v týchto fázach:

- definícia problému, cieľov, výskumných otázok;
- definícia „dokumentov“, to znamená vymedzenie, čo bude považované vo výskume za dokument;
- zhromaždenie dokumentov a ich revízia;
- kritika prameňov;
- definovanie základných jednotiek, tvorba systému kategórií a týmto kategóriám odpovedajúci kód;
- analýza a interpretácia dokumentov;
- spätná reflexia a kontrola;
- vypracovanie správy.⁶⁶

V tejto práci boli v rámci obsahovej analýzy zhromaždené zdroje, v prvom rade Kurikulum pre vyučovanie katolíckeho náboženstva pre predškolské, primárne a sekundárne vzdelávanie, z ktorého bola podstatná časť pre predškolské vzdelávanie. Táto časť spolu s dodatkom bola cieľom prekladu, pričom sa autorka snažila o čo najvernejšiu interpretáciu pojmov. Porovnané boli rôzne dostupné verzie publikované v rôznych časoch, ďalej pramene, z ktorých kurikulum vychádzalo, t. j. Kráľovské nariadenie č. 1630/2006 z 29. decembra, ktorým sa ustanovujú minimálne požiadavky na vzdelávanie druhého cyklu predškolského vzdelávania (ďalej RD) a Zákon č. 8/2013 pre zlepšenie kvality vzdelávania (ďalej LOMCE). Pomocou ich analýzy sa autorka snažila objasniť a rekonštruovať vznik a voľbu kategórií kurikulárneho dokumentu. Analyzovaný dokument bol najprv podrobne preštudovaný, potom boli identifikované témy a oblasti a nakoniec boli formulované kategórie. V prípade kurikula autorka vychádzala z dvoch typov kategórií. Prvý typ bol stanovený na základe analýzy národného kurikula RD, a druhý typ vychádzal z pozorovania

⁶⁵ MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitatívny prístup a metódy v psychologickom výskume*, Grada Publishing, a.s., 2006, s.238. ISBN 80-247-1362-4.

⁶⁶ MAYRING, Philipp. *Einführung in die qualitative Sozialforschung*. München: Psychologie Verlag Union, 1990.

textu a z teologicky špecifického tematického spojenia jednotlivých prvkov. Dôrazy kurikula boli potom vypozerované z početnosti prvkov v jednotlivých kategóriách.

Prípadová štúdia

Prípadová štúdia (*case study*) sa zameriava na detailný opis a rozbor jedného alebo viacerých prípadov. Zachytáva zložitosť prípadu, opisuje vzťahy a ich celistvosť. Výskum pomocou prípadovej štúdie sa skladá z nasledujúcich krokov:

1. Určenie výskumnej otázky
2. Výber prípadu, určenie metódy zberu, analýza dát
3. Príprava zberu dát
4. Zber dát
5. Analýza a interpretácia dát
6. Príprava správy⁶⁷

V tejto práci sa autorka zaoberala prípadovými štúdiami 4 predškolských zariadení, v ktorých sa snažila zistiť, v akom kontexte a akým spôsobom sa realizuje kresťanská výchova na daných školách. Prípadová štúdia bola realizovaná zozbieraním dát k štyrom pozorovaným školám, pričom väčšina bola dostupná na internetových stránkach škôl, výročných správach alebo vychádzala z osobných pozorovaní a rozhovorov pri hospitáciách. Informácie o type škôl, ich financovaní a organizácii je zasadený do kontextu španielskeho predškolského vzdelávania, uvedeného v teoretickej časti. Autorka sa priebežne snažila vyhnúť neadekvátnemu zovšeobecňovaniu výsledkov pozorovania.

Dôležitou časťou prípadovej štúdie boli učebné materiály, ktoré boli k analýze poskytnuté na troch zo štyroch škôl. Štruktúra podrobného didaktického sprievodcu bola zanalyzovaná, a keďže všetky tri materiály boli od iných autorov, v závere boli porovnané. V analýze bol položený dôraz na to, akým spôsobom sa realizuje KNPV v praxi.

Súčasťou prípadových štúdií sú pozorovania vyučovacích hodín náboženstva. Pozorovanie býva všeobecne označované za najčastejšiu metódu pedagogického výskumu a jeho cieľom je dlhodobý, systematicky a reflexívne sledovať prebiehajúce aktivity priamo v skúmanom

⁶⁷ HENDL, Jan. *Kvalitatívny výskum*. Praha: Portál, s.r.o., 2005. ISBN 80-7367-040-2.

teréne s cieľom sprostredkovania sociálneho procesu a života.⁶⁸ Prostredníctvom nezúčastneného pozorovania vyučovacej hodiny je možné sledovať a merať kvalitu vyučovania, chovanie detí a ich interakcie s vyučujúcim, prostredím a so sebou navzájom. V českom pedagogickom prostredí sa tento typ pozorovania tiež nazýva hospitácia. V tejto práci sa autorka zúčastnila hospitácie deviatich hodín náboženstva na štyroch školách. V rámci hospitácií autorka pozorovala a hodnotila najmä dynamiku a štruktúru hodiny, výber učiva a aktivít, stanovenie a splnenie učebných cieľov alebo výber použitých metód. Špecificky sa zamerala na naplnenie požiadaviek KNPV na hodinách.

⁶⁸ ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

7 Kurikulum katolíckeho náboženstva a jeho analýza

Kurikulum pre náboženskú oblasť a katolícku morálku pre predškolské vzdelávanie, KNPV (viď kap. 3.2.8), dáva učiteľom základnú kostru pre prípravu vyučovacích hodín predmetu náboženstvo, čo bolo tiež jedným z pozorovaných cieľov v prípadových štúdiách v 8. kapitole. Dokument KNPV bol však dostupný len v španielčine, preto sa autorka rozhodla o vlastný kompletný preklad, ktorý je uvedený v nasledujúcej kapitole. Tento preklad, spolu s obsahovou analýzou KNPV, poslúži čitateľovi zorientovať sa v tom, akým spôsobom by malo byť vyučovanie náboženstva na predškolskom stupni organizované, a v ďalšej časti v prípadových štúdiách porovnať, ako tieto odporúčania integrovali učitelia do svojich hodín a materiálov v uvedených prípadových štúdiách.

Kurikulum KNPV sa skladá zo štyroch hlavných častí: Úvod, Ciele, Obsahy a Kritéria hodnotenia. Šesť rokov po uverejnení hlavnej časti bol v roku 2013 pridaný dodatok zostavený Sekretariátom biskupskej učiteľskej komisie, ktorý nie je uvedený oficiálne v Zbierke zákonov, ale tvorí doplnujúcu časť, ktorú podľa Španielskej biskupskej konferencie (*Conferencia Episcopal Española*) je potreba zohľadňovať v príručkách pre vyučovanie náboženstva. Táto doplnková časť sa rozdeľuje na Učebné štandardy a Didaktickú metodiku.

7.1 Preklad kurikula katolíckeho náboženstva

Kurikulum pre náboženskú oblasť a katolícku morálku pre predškolské vzdelávanie⁶⁹

(*Currículo del área de religión y moral católica para educación infantil*)

Preklad textu publikovaného 3. júla 2007 Biskupskou komisiou pre vzdelávanie a katechézu Španielskej biskupskej konferencie.

Úvod

Cieľom katolíckej náboženskej a morálnej formácie je prispieť k celistvému formovaniu žiaka, rozvíjať hlavne transcendentné vnímanie, uľahčovať hľadanie zmyslu života

⁶⁹ GOBIERNO DE ESPAÑA. Orden ECI/1957/2007, de 6 de junio, por la que se establecen los currículos de las enseñanzas de religión católica correspondientes a la educación infantil, a la educación primaria y a la educación secundaria obligatoria. In: *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado* [online]. 2007 [cit. 20.3.2021]. Dostupné z: <https://www.boe.es/eli/es/o/2007/06/06/eci1957>.

a objasniť základy spoločných hodnôt, ktoré umožňujú spolužitie v slobode, mieri a solidarite.

Pre náboženské vyučovanie je veľmi typická jej starostlivosť o kvalitu vzdelávania od raného detstva. V tejto fáze, tak dôležitej pre vývoj osobnosti, začína dieťa chápať svet, ktorý ho obklopuje a ku ktorému sa vzťahuje. V tomto procese, ktorý sa rozvíja v kruhu rodiny, sa dieťaťu láskavo vstupuje relevantná rola a cesta jeho ďalšieho vzdelávania. Transcendentný zmysel života, ako základná schopnosť jedinca, je zakorenený v hĺbinách bytosti a dieťa ho dokáže rozpoznávať na rôznych úrovniach vzdelávania vhodných pre daný vek, v symboloch a znakoch jeho prostredia, v náboženských skúsenostiach starších ľudí a v kultúre, ktorá je mu predávaná v škole. K celistvému formovaniu bytosti by nemohlo dôjsť, ak by neboli rozvíjané všetky schopnosti ľudskej bytosti, medzi ktoré zásadne patrí transcendencia. Náboženské vzdelávanie sa snaží prispievať ku kvalite vzdelávania rozvíjaním vedomostí, hodnôt a postojov, ktoré toto kurikulum vytvárajú.

Toto náboženské formovanie a katolícka morálka, ktorá sa opiera o dlhoročnú tradíciu v španielskom vzdelávacom systéme a v súlade so záujmom školských inštitúcií a ľudských práv uznaných Španielskou ústavou, je v súčasnosti zaručená Dohodou o vzdelávaní a kultúrnych záležitostiach podpísanou medzi Španielskym štátom a Svätou stolicou 3. januára 1979, ktorá ustanovuje zásady umožňujúce ústavné záruky.

Katolícke náboženské vyučovanie v predškolskom vzdelávaní vychádza zo skúsenosti dieťaťa vo veku od troch do šiestich rokov a súvisí s tromi oblastami: identita a osobná autonómia, objavovanie fyzického a sociálneho prostredia, a komunikácia a reprezentácia skutočnosti. S týmito tromi oblastami sa nezaobchádza rozdelené, nezávisle od seba, bez vzájomného vzťahu alebo závislosti. Náboženská skúsenosť dieťaťa vyrastá súčasne s rozvojom jeho autonómie a osobnej identity vo vzťahu k prostrediu.

Katolícke náboženské vzdelávanie sa snaží priblížiť deťom kľúčové princípy kresťanskej viery, pomôcť im objaviť túto skúsenosť v ich prostredí a rozvíjať ich schopnosť vyjadriť ju a zároveň iniciovať prvé kroky, ktoré umožnia komunikáciu s Bohom. Syntéza kresťanského posolstva, ktorá je uvedená v základnom kurikulu a ktorá motivuje k základným hodnotám a postojom, podporuje návyky v správaní, prispieva k rozvoju zručností a schopností, ktoré sa uplatňujú v uvedených troch hlavných oblastiach popisovanej skúsenosti. Preto toto

kurikulum využíva kresťanské prvky prítomné v prostredí žiakov a detí, ako sú obrazy a symboly, jazyk a ďalšie prostriedky, ktoré umožňujú pochopenie náboženskej skúsenosti primerané tomuto veku.

V súlade s kompetenciami stanovenými v Medzinárodnej dohode (*Acuerdo internacional*) a s Druhým pridaným opatrením (*Disposición Adicional Segunda*) Vzdelávacieho zákona (*la Ley Orgánica de Educación*) 2/2006 z 3. mája, Španielska biskupská konferencia ustanovuje Kurikulum pre náboženskú oblasť a katolícku morálku pre predškolské vzdelávanie.

CIELE:

Na konci predškolského vzdelávania sa predpokladá že dieťa bude schopné:

1. Objaviť a spoznať vlastné telo, ktoré je darom od Boha. Podporovať sebavedomie a rozvíjať osobné možnosti.
2. Sledovať prejavy rodinného, sociálneho a prírodného prostredia, ktoré vyjadrujú skúsenosť katolíckej viery, aby pocíťovalo, že je členom náboženskej komunity, do ktorej patrí.
3. Pozorovať a popísať kresťanské a náboženské prvky a príbehy, ktoré umožňujú dieťaťu rozvíjať základné hodnoty a postoje úcty, dôvery, radosti a obdivu.
4. Vyjadriť a oslavovať najdôležitejšie tradície, sviatky a výročia, používať prvé pohybové zručnosti na nadviazanie kontaktu s ostatnými a tiež pri modlitbe, chvále piesňami a zmysle náboženských sviatkov.
5. Uprednostňovať realizáciu aktivít, ktoré podporujú účasť, spoluprácu a štedrosť, ako prostriedok na vyjadrenie Božej lásky a bratstva.
6. Objaviť, že kresťania nazývajú Otca ako Boha Stvoriteľa všetkých vecí, a tiež vedieť, že je s nami všetkými, že nás má rád a vždy nám odpúšťa.
7. Vedieť, že Ježiš sa narodil v Betleheme, je kamarát všetkých, má nás rád, zomrel za nás a vstal z mŕtvych, aby bol s nami.
8. Objaviť, že Panna Mária je matkou Ježiša a tiež Matkou všetkých kresťanov, ktorí tvoria jednu veľkú rodinu.
9. Rešpektovať ľudí a veci zo svojho okolia, starať sa a zaujímať sa o nich tak, ako to robieval Ježiš a ako nás to učí robiť.

OBSAHY:

1. Ľudské telo ako dielo Boha Stvoriteľa v spolupráci s rodičmi. Rozdielnosť pohlavia (chlapec – dievča) ako dar prijatý od Boha.
2. Ceniť si zdravie ako dar od Boha. Prostriedky ktoré nám Boh ponúka na zachovanie zdravia: blízkosť ľudí, ktorí sa o nás starajú a majú nás radi, jedlo, oblečenie a čistota.
3. Stvorenie ako dielo Božie a dar jeho deťom. Boh žiada spoluprácu a rešpekt v starostlivosti a používaní prírody a vecí. Vďačnosť a obdiv k stvoreniu.
4. Náboženské symboly: svetlo, voda, soľ a olej.
5. Boh je náš Otec, stará sa o nás a pozýva nás, aby sme slúžili druhým.
6. Boh hovorí. Biblia je svätá kniha kresťanov. Obdiv a starostlivosť o knihu, ktorá obsahuje Božie slovo.
7. Niektoré dôležité texty, ktoré sa týkajú predovšetkým Ježiša a Márie (Otče Náš, Zdravas Mária a niektoré náboženské prejavy našej kresťanskej tradície).
8. Niektoré významné slová pre kresťanov: Boh Otec, Ježiš, Syn Boží a náš kamarát, Panna Mária matka Ježišova i matka naša, Cirkev.
9. Láska Ježiša Krista. Príbehy o narodení, živote, smrti a zmŕtvychvstaní Ježiša.
10. Ježiš sa stará o ľudí a zaujíma sa o nich. Niektoré pasáže z evanjelia: stratená ovca, svadba v Kane, Ježiš a deti.
11. Dialóg s Bohom: kresťanská modlitba. Človek, ktorý má Boha počúvať, prosieť o pomoc a ďakovať mu.
12. Boh chce, aby sme sa milovali tak, ako aj On nás miluje. Podľa Božieho plánu sú každodenné činnosti prostriedkom na budovanie rodinného života a vzťahov s ostatnými.
13. Prejav kresťanskej lásky v konkrétnych skutkoch: pozdravenie, pomoc, zdieľanie vecí, odpúšťanie a prijatie odpustenia a pomoc svojim spolužiakom alebo kamarátom.
14. Rodina ako miesto objavovania kresťanskej a náboženskej skúsenosti. Sme Božími deťmi a súčasťou rodiny, ktorou je Cirkev. Prejavy vďačnosti a radosti za to, že patríme do jednej rodiny.
15. Chovanie sa voči kamarátom, spolužiakom zo školy a osobám z okolia.

16. Hodnota nedele ako sviatok vzkrieseného Pána. Hlavné kresťanské sviatky. Spev ako náboženské vyjadrenie chvály, radosti a vďačnosti.

17. Náboženská slovná zásoba, obrazy a budovy v okolí dieťaťa.

KRITÉRIA HODNOTENIA:

Kritéria v oblasti predškolského vzdelávania sú poskytnuté učiteľovi náboženstva ako indikátory v priebežnom hodnotení náboženstva a pozorovaní detí, pomocou ktorých ich môže usmerniť v ich ďalšom učení sa. Základným kritériom je pre učiteľa dieťa poznať a pomôcť mu v jeho raste. Akékoľvek hodnotenie, o ktoré sa usiluje v tejto etape, by sa malo realizovať komplexne, spolu so súvisiacimi pozorovaniami a informáciami z ostatných oblastí skúseností.

1. Vedieť pozorovať aktérov viery zo svojho okolia.
2. Osvojiť si význam najbežnejších slov s náboženským významom vo svojej vlastnej slovnej zásobe.
3. Rešpektovať náboženské znaky a symboly zo svojho okolia.
4. Oboznámiť sa s prvou syntézou viery (*Primera síntesis de fe*)⁷⁰
5. Nájsť záľubu v dobrom konaní.
6. Oceniť kresťanské hodnoty, ktoré uľahčujú súžitie.

Dôležitá poznámka: Do učebných osnov programu LOE z roku 2007 pre predškolské vzdelávanie dopĺňujeme „učebné štandardy“ a „didaktickú metodológiu“, ktoré vypracoval Sekretariát biskupskej komisie pre vzdelávanie v roku 2013. Aj keď tieto dopĺňujúce časti neboli uverejnené v Zbierke zákonov, je potreba ich zohľadňovať v príručkách pre vyučovanie náboženstva a učebných plánoch.

UČEBNÉ ŠTANDARDY

1. Vie pozorovať predstaviteľov náboženstva zo svojho prostredia.
2. Pozná význam najbežnejších náboženských slov vo svojom vlastnom slovníku.
3. Učí sa rešpektovať náboženské znaky a symboly vo svojom okolí.
4. Rozoznáva lásku Boha Otca, ktorý ho miluje a učenie jeho Syna Ježiša.
5. Teší sa, že Boh ho stvoril.

⁷⁰ vid' kap. 4.1.2

6. Napreduje vo svojom obdive k láske, ktorú k nám má Ježiš.
7. Vie, že kresťania dôverujú Ježišovi, prosia ho a vzdávajú mu vďaku.
8. Váži si a má rád niektoré pasáže z evanjelií a zároveň sa ich váži: príbeh o stratenej ovci, Kanaánska svadba, Ježiš a deti.
9. Vie rozpoznať kríž, svetlo oltára, svätenú vodu.
10. Pozná a raduje sa s Pannou Máriou, Matkou Božou a našou Matkou.
11. Vie, kde je Boží dom a ten náš, Cirkev.
12. Má rad svojich priateľov a zdieľa s nimi veci ako so svojimi bratmi, pretože Boh je otec všetkých.
13. Vie, že mnohí nás majú radi a starajú sa o nás, dávajú nám jedlo, oblečenie a čistotu.
14. Prijíma hodnoty, ktoré ho Ježiš učí: zdieľať svoje veci, odpúšťať a odpustenie prijímať a pomáhať svojim kamarátom.
15. Vie oceniť kresťanské hodnoty, ktoré uľahčujú spolunažívanie. Rešpektuje ostatných, ich knihy a hry.
16. Robí pokroky v postojoch, ktoré vedú k láske a k prijímaniu lásky.
17. Oceňuje základné modlitby. Otčenáš, Zdravas Mária a niektoré náboženské výrazy našej kresťanskej tradície.

DIDAKTICKÁ METODIKA

Náboženská výchova v predškolskom vzdelávaní by sa mala uskutočňovať v dialógu s tromi hlavnými vývojovými etapami. Učiteľ náboženstva pri analýze cieľov navrhnutých pre katolícke náboženstvo a morálku, zisťuje, že už spomínané tri oblasti vývoja sú prijateľné v prípade, že dieťa taktiež objavuje obsahy kresťanskej viery v sebe samom, vo fyzickom a spoločenskom prostredí a v komunikácii a reprezentácii reality.

Vyučovanie náboženstva sa zameriava na rozvoj tých schopností, ktoré dávajú kresťanský význam celistvej výchove dieťaťa podľa vôle rodičov. Dieťa v školskom prostredí sa otvára svojej vlastnej skutočnosti a svetu, ktorý ho obklopuje, a zároveň musí zachytiť kresťanský rozmer svojej existencie:

Sebapoznanie a osobná autonómia sú obohatené poznaním Boha, svojho stvoriteľa a Otca.

Poznanie prostredia z pohľadu viery poskytuje dieťaťu novú víziu stvorenia a živých bytostí a spoločenské prostredie sa dieťaťu predstavuje v jednote rodiny: Boh, Otec a súrodenci.

Tretia oblasť skúseností, *komunikácia a znázornenia*, získava novú hodnotu tým, že dieťaťu ponúka interpretáciu náboženských symbolov a cestu komunikácie s Bohom a s ostatnými, Božími deťmi a bratmi navzájom.

Trojročné dieťa si postupne uvedomuje svoje schopnosti, možnosti konať a ako si svojich schopností užít. Od štyroch rokov vstupujú do hry nové schopnosti. Postoje spolupráce, láskavosť, práca, obdiv k priateľstvu, hodnoty ako úprimnosť, rešpekt a vďačnosť. Dieťaťu sa páči rozjímať nad krásnym. Päťročné dieťa, prechádza štádiom, v ktorom sa prispôsobuje a usporadúva výsledky svojich bádání, podľa určitého spôsobu selektuje svoje skúsenosti, pamätá si ich a robí ich súčasťou svojho života.

Vo všeobecnosti sú to ustanovenia, ktoré uľahčujú a podporujú náboženské prebudenie. Je šťastný, keď zisťuje, že Boh ho miluje a stará sa o neho.

Na druhej strane, je potrebné dať dieťaťu kontakt so skutočnosťou, ktorá stimuluje jeho rast. Hodnota berie do úvahy dobro, vychádzajúc z pocitov, z lásky, z obdivu... Výchovu k hodnotám preto nemožno zarámovat' iba v rámci rigidného rozvrhu. Je to hlboký osobný proces, ktorý sa snaží o najvyšší poriadok.

Jedná sa o prezentovanie hodnôt, ktoré majú spoločného menovateľa, a tiež sa jedná o vylúčenie takých protihodnôt, ktoré si zdravá sloboda nemôže vybrať, napr. klamstvá, sebeckosť, násilie... Je životne dôležité uviesť na náboženskom základe do praxe tie hodnoty, ktoré môže prijať ako svoje vlastné, objavené vo svojom vnútri, ako sú napríklad vernosť, solidarita, priateľstvo, láska.

Madrid, 30. decembra 2013

7.2 Vlastná analýza kurikula katolíckeho náboženstva

Text kurikula KNPV začína úvodom, ktorý kladie dôraz nielen na vedomosti o kresťanstve, ale na hlbší pojem transcendencia, ktorému rozumie ako schopnosti ľudskej bytosti zakorenenej v jej hĺbinách, a transcendentný zmysel života vníma ako základnú schopnosť jedinca. Toto hlboké a duchovné vnímanie života sa snaží pomocou vyučovania náboženstva dosiahnuť u detí v ranom veku, čo sa môže zdať príliš prehnaným nárokom. Autori

dokumentu však veria, že pochopenie náboženskej skúsenosti je možné primerane veku dieťaťa. Túto skúsenosť sa kurikulum, a jeho prostredníctvom náboženské predškolské vzdelávanie, snaží deťom predávať skrze špecifické vnímanie ich prostredia, ktoré je formované princípmi kresťanskej viery.

Kategórie obsahovej analýzy

Pre lepšie pochopenie výberu kategórií pri analýze KNPV je užitočné načrtnúť spôsob, akým KNPV vzniklo a na čo nadväzuje. Samotný text kurikula je rozdelený do piatich kategórií, z ktorých prvé tri (Ciele, Obsahy a Kritéria hodnotenia) kopírujú Kráľovské nariadenie č. 1630/2006 z 29. decembra, ktorým sa ustanovujú minimálne požiadavky na vzdelávanie druhého cyklu predškolského vzdelávania (*Real Decreto 1630/2006, de 29 de diciembre por el que se establecen las enseñanzas mínimas del segundo ciclo de Educación Infantil*, ďalej RD), ktoré je zároveň národným kurikulum, z ktorého KNPV vychádza. V porovnaní s českým kurikulárnym dokumentom, Rámcovým vzdelávacím programom, sú tieto tri kategórie totožné. Ďalšie dve sú v dodatku (Učebné štandardy a Didaktická metodika) a nadväzujú na odporúčenie Právneho organického zákona č. 8/2013 z 9. decembra pre zlepšenie kvality vzdelávania (*Ley Orgánica 8/2013, de 9 de diciembre, para la mejora de la calidad educativa*, ďalej LOMCE).

RD ďalej uvádza tri veľké oblasti druhého cyklu predškolského vzdelávania:

- identita a osobná autonómia (*Conocimiento de sí mismo y autonomía personal*),
- objavovanie fyzického a sociálneho prostredia (*Conocimiento del entorno*),
- komunikácia a reprezentácia skutočnosti (*Lenguajes: Comunicación y representación*).

Každá oblasť je rozdelená do troch kategórií: ciele, obsahy a kritéria hodnotenia. Obsahy sú ďalej rozčlenené do tematických blokov (v troch oblastiach ich je spolu 11), medzi ktorými náboženstvo chýba. Náboženstvo však spomenuté v RD je, ale len okrajovo, pretože za vypracovanie kurikula nesú zodpovednosť konkrétne náboženské organizácie. Na druhej strane je dobré si všimnúť, že náboženstvo, ako samostatný blok, by nebolo jednoduché umiestniť len do jednej oblasti. Toho si je vedomé aj samotné KNPV, ktoré už v úvode tvrdí, že súvisí s tromi oblasťami, a že s nimi „nezaobchádza rozdelené, nezávisle od seba, bez

vzájomného vzťahu alebo závislosti.“⁷¹ Tieto oblasti sú v RD definované ako priestor pre vzdelávanie všetkých druhov, ktoré prispieva k rozvoju detí a podporuje ich pristupovanie k interpretácii sveta, ktoré mu dá zmysel, a ktoré uľahčuje ich aktívnu účasť na ňom.⁷² Náboženstvo svojim obsahom túto definíciu veľmi dobre pokrýva.

Tieto tri oblasti stanovené v RD boli zvolené ako kategórie, podľa ktorých boli usporiadané jednotlivé obsahy KNPV. V tabuľke 6 je vidieť, že mnohé z nich majú presah cez dve alebo aj tri oblasti, pričom toto usporiadanie je relatívne. Z tohto dôvodu je vyučovanie náboženstva vlastne veľmi špecifickým a jedinečným blokom, ktorý zasahuje do všetkých oblastí druhého cyklu predškolského vzdelávania, čo môže byť jeho výhodou. Trendom súčasnej pedagogiky je totiž nevytvárať izolované disciplíny, ale skôr medzi nimi nachádzať prepojenia a súvislosti. V tomto prípade uvedené obsahy pre vyučovanie náboženstva vytvárajú výborné podmienky a predpoklady pre prirodzené premostenie niekoľkých oblastí: identita dieťaťa a jeho pozitívny vzťah k sebe samému, prostrediu, rodine a kamarátom, skrze rôzne formy komunikácie, nábožensky motivovanej etiky a objavovania a interpretácie symbolov.

⁷¹ GOBIERNO DE ESPAÑA. Orden ECI/1957/2007, de 6 de junio, por la que se establecen los currículos de las enseñanzas de religión católica correspondientes a la educación infantil, a la educación primaria y a la educación secundaria obligatoria. In: *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado* [online]. 2007 [cit. 20.3.2021]. Dostupné z: <https://www.boe.es/eli/es/o/2007/06/06/eci1957>.

⁷² GOBIERNO DE ESPAÑA. Real Decreto 1630/2006, de 29 de diciembre, por el que se establecen las enseñanzas mínimas del segundo ciclo de Educación infantil. In: *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado* [online]. 2007 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2007-185>.

Tabuľka 6. Usporiadanie obsahov KNPV do troch oblastí vyučovania v predškolskom vzdelávaní, ktoré sú stanovené v RD.

Identita a osobná autonómia		Objavovanie fyzického a sociálneho prostredia	Komunikácia a reprezentácia skutočnosti
1. Ľudské telo ako dielo Boha Stvoriteľa v spolupráci s rodičmi. Rozdielnosť pohlavia (chlapec – dievča) ako dar prijatý od Boha.			
2. Ceniť si zdravie ako dar od Boha. Prostriedky ktoré nám Boh ponúka na zachovanie zdravia: blízkosť ľudí, jedlo, oblečenie a čistota.			
	3. Stvorenie ako dielo Božie a dar jeho deťom. Boh žiada spoluprácu a rešpekt v starostlivosti a používaní prírody a vecí. Obdiv k stvoreniu.		
			4. Náboženské symboly: svetlo, voda, soľ a olej.
5. Boh je náš Otec, stará sa o nás a pozýva nás, aby sme slúžili druhým			
			6. Boh hovorí. Biblia je svätá kniha...
			7. Niektoré dôležité texty, ktoré sa týkajú predovšetkým Ježiša a Márie (Otče Náš, prejavy tradície...)
			8. Niektoré významné slová pre kresťanov: Boh Otec, Ježiš, Syn Boží a náš kamarát, Panna Mária...
		9. Láska Ježiša Krista. Príbehy o narodení, živote, smrti a z zmŕtvychvstání Ježiša.	
	10. Ježiš sa stará o ľudí a zaujíma sa o nich. Niektoré pasáže z evanjelia: stratená ovca, svadba v Kane, Ježiš a deti.		
			11. Dialóg s Bohom: kresťanská modlitba...
12. Boh chce, aby sme sa milovali tak, ako aj On nás miluje. Podľa Božieho plánu sú každodenné činnosti prostriedkom na budovanie vzťahov...			
	13. Prejav kresťanskej lásky v konkrétnych prejavoch: pozdravenie, pomoc, zdieľanie vecí, odpúšťanie a prijatie odpustenia a pomoc svojím spolužiakom.		
	14. Rodina ako miesto objavovania kresťanskej a náboženskej skúsenosti. Sme Božími deťmi a súčasťou rodiny, ktorou je Cirkev. Prejavy vďačnosti a radosti...		
15. Chovanie sa voči kamarátom, spolužiakom zo školy a osobám z okolia.			
			16. Hodnota nedele ako sviatku vzkrieseného Pána. Sviatky. Spev...
	17. Náboženská slovná zásoba, obrazy a budovy v okolí dieťaťa.		

Druhý typ kategórií bol zvolený na základe špecifickej príčinnosti, ktorá bola vypozerovaná hlavne v jednotlivých obsahoch, a taktiež v cieľoch a hodnotách kritérií v KNPV. Podľa tejto špecifickej následnosti bolo možné rozlíšiť štyri kategórie: kresťanská náuka, kresťanská prax, rozvoj osobnosti a etika. Tieto kategórie sú rozvíjané v ústrednej teologickej myšlienke: Celé stvorenie (telo, zdravie, príroda) je darom Boha Stvoriteľa. Ten je zároveň milujúcim Otcom a spolu so svojim synom Ježišom a jeho Matkou Máriou zdieľa seba a vzájomné spoločenstvo. Toto je jadrom kategórie „kresťanská náuka“. Zdieľané spoločenstvo smeruje od Otca k cirkvi a rodine, ktorej sú deti súčasťou, a v ktorej sa učia významu symbolov a budujú vzťahy, t. j. „kresťanská prax.“ Získané vedomosti a prax by ďalej mali viesť k premene detí a ich vzťahu k sebe samým i k ostatným, to znamená k „rozvoji osobnosti“ a k „etike.“ Inými slovami, rozvoj osobnosti a etika je motivovaná kresťanskou náukou, ktorá sa realizuje v kresťanskej praxi. Do týchto štyroch kategórií boli rozdelené ciele, obsahy a kritéria hodnotenia, pričom boli použité ich zoskrušené popisy (Tabuľka 7 – 9).

V cieľoch, ktoré sú formulované pomocou slovies reprezentujúcich schopnosti detí, ktoré by vyučovaním mali dosiahnuť, je najviac zastúpená kategória kresťanská náuka. V ich úplných formuláciách (viď kap. 7.1, Ciele) prevláda dôraz na vedomosti: trikrát sa vyskytne sloveso objaviť, spoznať (*descubrir*) a dvakrát sloveso vedieť (*conocer, saber*). Ďalej sa v dvoch cieľoch od dieťaťa očakáva, že bude schopné pozorovať (*observar*) a v ďalších dvoch morálne uvažovať, konkrétne rešpektovať (*respetar*) a uprednostňovať (*favorecer*) dobro.

Tabuľka 7. Rozdelenie cieľov KNPV do štyroch tematických kategórií.

Ciele	
kresťanská náuka	kresťanská prax
kresťanské príbehy (3), Boh ako milujúci Otec a Stvoriteľ (6), život Ježiša (7), Panna Mária ako Matka (8)	tradície a modlitba (4)
rozvoj osobnosti	etika
sebavedomie (1), spolunáležitosť ku komunite (2), spolupráca a štedrosť (5)	hodnoty a postoje (3), spolupráca a štedrosť (5), rešpekt a starosť o iných (9)

Vzdelávacie obsahy sú vo svojej podstate veľmi podobné cieľom. Podobne ako pri vyššie uvedených kategóriách vychádzajúcich z RD, aj v tomto prípade by sa niektoré obsahy dali zaradiť do viacerých kategórií. Početne prevláda kategória kresťanská náuka a kresťanská prax nad rozvojom osobnosti a etikou. To však neznamená, že etika je zanedbaná, pretože z logiky týchto kategórií predchádza kresťanská náuka etike. Niektoré biblické príbehy a texty sa na prvý pohľad zdajú byť prostým predávaním konkrétnych vedomostí o kresťanstve, často však v sebe ukrývajú prvky situačnej etiky, ktorá deti nepriamo motivuje k morálnemu jednaniu. V porovnaní s etikou založenou na prostých príkazoch a zákazoch, situácie v príbehoch deti dokážu prežiť spolu s postavami, ku ktorým si budujú vlastný vzťah.

Tabuľka 8. Rozdelenie obsahov KNPV do štyroch tematických kategórií.

Obsahy	
kresťanská náuka	kresťanská prax
Boh ako milujúci Otec (5), Biblia ako svätá kniha (6), texty o Márii a Ježišovi (7), kresťanská terminológia (8), život Ježiša (9), biblické príbehy o Ježišovi (10)	náboženské symboly (4), konkrétne modlitby (7), modlitba ako dialóg (11), láska k druhým a jej prejavy, budovanie komunity (12, 13), skúsenosť v Cirkvi (14), nedeľa, sviatky a spev (16), náboženské obrazy (17)
rozvoj osobnosti	etika
telo a rozdielnosť pohlavia (1), zdravie (2), modlitba ako dialóg (11), prístup k prírode (3)	láska k druhým a jej prejavy, budovanie komunity (12, 13), spolupatričnosť v rodine (14), správanie sa voči kamarátom (15)

Kritéria hodnotenia sú na prvý pohľad vyvážené (Tabuľka 9), ale ich aplikácia celkom problematická. Je totiž otázne, či sa dá od dieťaťa očakávať po absolvovaní hodín náboženskej výchovy morálna premena, ktorá býva aj u dospelého človeka dlhodobým procesom (napr. že začne obľubovať konanie dobra alebo začne preukazovať úprimný rešpekt k náboženským symbolom). Jedno kritérium hodnotenia je špecificky cirkevné, a to prvé oboznámenie sa s vierou (*Primera síntesis de fe*, viď kap. 4.1.2). To, že týmto kritériom sa cirkev otvorene priznáva, že si pripravuje kandidátov na cirkevnú sviatosť na pôde školy, vyznieva problematicky. Na druhej strane sa dá predpokladať, že deti zapísané na hodiny

náboženstva budú absolvovať aj cirkevné sviatosti, a že táto príprava je v súlade s RD, ktoré hovorí o vzdelávaní, ktoré uľahčuje aktívnu účasť detí na zmysluplnej interpretácii sveta.⁷³

Tabuľka 9. Rozdelenie kritérií hodnotenia KNPV do štyroch tematických kategórií.

Kritéria hodnotenia	
kresťanská náuka	kresťanská prax
kresťanská terminológia (2) <i>Primera síntesis de fe</i> (4)	pozorovanie aktérov viery (1) rešpekt k náboženským symbolom (3)
rozvoj osobnosti	etika
pozorovanie aktérov viery (1)	záľuba v dobrom konaní (5) kresťanské hodnoty (6)

Čo sa týka dodatku Učebné štandardy a Didaktická metodika, jeho začlenenie v KNPV je máťúce. Zákon č. 8/2013 pre zlepšenie kvality vzdelávania (viď kap. 3.2.7, ďalej LOMCE) totiž hovorí o primárnom vzdelávaní, v ktorom je Ministerstvo školstva zodpovedné za tvorbu Učebných štandardov a Didaktickej metodiky. Výnimkou je však vyučovanie náboženstva, za ktoré zodpovedná príslušná náboženská organizácia, no v tejto časti sa explicitne neuvádza pre ktorý stupeň vzdelávania nariadenie platí. Autorka sa preto domnieva, že to je dôvodom, prečo Biskupská komisia pre vzdelávanie a katechézu (CEEC) doplnila KNPV o tento dodatok, aj keď pre predškolské vzdelávanie sa tieto kategórie všeobecne nevyžadujú. Možno práve preto tento dodatok pôsobí dojmom, že bol pripravený nedôsledne, s cieľom vyhovieť právnym požiadavkám. LOMCE totiž uvádza, že Učebné štandardy „umožňujú overenie dosiahnutia cieľov a získania kompetencií,“⁷⁴ no 17 štandardov uvedených v dodatku vznikli zrejme len kombináciou obsahov a cieľov, pričom mnohé sú skoro totožné. LOMCE ďalej chápe Didaktickú metodiku ako „popis vyučovacích postupov a organizácie práce učiteľov,“⁷⁵ no metodika v dodatku KNPV má

⁷³ GOBIERNO DE ESPAÑA. Real Decreto 1630/2006, de 29 de diciembre, por el que se establecen las enseñanzas mínimas del segundo ciclo de Educación infantil. In: *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado* [online]. 2007 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2007-185>.

⁷⁴ GOBIERNO DE ESPAÑA. Ley Orgánica 8/2013, de 9 de diciembre, para la mejora de la calidad educativa. In: *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado* [online]. 2013, artículo 144 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.boe.es/eli/es/lo/2013/12/09/8/dof/spa/pdf>.

⁷⁵ GOBIERNO DE ESPAÑA. Ley Orgánica 8/2013, de 9 de diciembre, para la mejora de la calidad educativa. In: *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado* [online]. 2013, artículo 6 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.boe.es/eli/es/lo/2013/12/09/8/dof/spa/pdf>.

skôr prvky úvahy, než konkrétnych pedagogických postupov. Táto časť, podobne ako Úvod KNPV, nadväzuje na tri oblasti z RD, ktoré rozvíja. V ďalšej časti hovorí o schopnostiach, ktoré dieťa získava vo veku troch, štyroch a piatich rokov, a záverečná časť pojednáva o podporovaní kladných hodnôt a vylúčení protihodnôt.

7.3 Záver obsahovej analýzy

V tejto časti bolo podrobnejšie analyzované kurikulum KNPV. Pracuje s predpokladom, že u detí v predškolskom veku sa dá do istej miery budovať transcendentný vzťah primeraný veku dieťaťa. Pomocou kategórií stanovených v RD bolo zistené, že vyučovanie náboženstva predstavuje jedinečný spôsob, ako prirodzene prepojiť niekoľko odlišných vzdelávacích oblastí. Výberom špecifických kategórií bolo zistené, že v KNPV mierne prevláda dôraz na kresťanskú náuku a prax, a s tým spojené vedomosti, v porovnaní s rozvojom osobnosti a etikou. Etika však nie je úplne zanedbaná, pretože vyrastá z kresťanskej náuky a praxe, pričom situačná etika kresťanských príbehov môže byť účinnejšia než etika príkazov a zákazov. Problematickou časťou KNPV je kategória Kritéria hodnotenia, ktorá si odvážne nárokuje hodnotiť morálny progres detí v tomto ranom veku.

8 Prípadové štúdie vybraných predškolských zariadení

Nasledujúce kapitoly popisujú prípadové štúdie navštívených predškolských zariadení v Španielsku, ktoré obsahujú charakteristiky škôl vytvorených z dostupných dokumentov, zápisy z hospitácií na hodinách vyučovania katolíckeho náboženstva a rozbor používajúcich učebných materiálov. Pri hospitáciách a rozbere učebných materiálov bola venovaná zvláštna pozornosť naplneniu cieľov a prítomnosti obsahov KNPV. V závere tejto kapitoly sú komparované charakteristiky škôl a súhrnný rozbor troch použitých učebných materiálov. Vybrané školy, verejné i cirkevné, patria do hlavného vzdelávacieho prúdu, avšak autorka si uvedomuje, že získané pozorovania nie je možné zovšeobecňovať na všetky predškolské zariadenia v Španielsku. Predstavujú však zaujímavý náhľad do praxe predškolských inštitúcií v tejto krajine, prípadne na zjavné rozdiely medzi verejnými a katolíckymi školami.

8.1 Predškolské zariadenie CEIP Ángel León

8.1.1 Charakteristika školy

Predškolské zariadenie Centro de Educación Infantil y Primaria Ángel León sa nachádza v Madridskej autonómnej oblasti v malom meste Colmenar Viejo, 30 kilometrov od hlavného mesta Madrid. V akademickom roku 2018/2019 navštevovalo školu 737 detí, z toho 226 detí patrilo do predškolského vzdelávania.⁷⁶ CEIP Ángel León je verejná škola s predškolským a primárnym zariadením v jednej budove. Predškolský stupeň vzdelávania na škole sa skladá z deviatich tried, ktoré sú rozdelené na tri s trojročnými, tri so štvorročnými a tri triedy s päťročnými deťmi. Triedy sú usporiadané vekovo homogénne. V škole je zapísaných 74 trojročných detí, 76 štvorročných detí a 76 päťročných detí. Škola je bilingválna, takže poskytuje väčšiu dotáciu hodín anglického jazyka deťom už od predškolského veku. V súčasnosti sa väčšine bilingválnych škôl v Madridskej autonómnej oblasti darí získať rodeného anglicky hovoriaceho učiteľa, čo je i prípad tejto školy.⁷⁷ Náboženská výchova je však vyučovaná len v španielčine.

⁷⁶ COMUNIDAD DE MADRID. *Buscador de Colegios* [online]. [cit. 27.3.2021]. Dostupné z: https://gestion3.madrid.org/wpad_pub/.

⁷⁷ GOBIERNO DE ESPAÑA. *Enseñanza de lenguas extranjeras* [online]. 2020 [cit. 11.4.2021]. Dostupné z: <https://www.educacionyfp.gob.es/dam/jcr:b921d3a6-a17a-483e-bd5b-9d80fba13756/nota-18-19.pdf>.

Na svojich internetových stránkach sa škola označuje za nekonfesnú a ideologicky pluralitnú, rešpektujúc náboženské presvedčenie učiteľov, rodičov, žiakov, detí a iných zamestnancov.⁷⁸ Podľa jednej z vyučujúcich, veľká väčšina rodičov je katolíckeho vierovyznania, a preto väčšina detí navštevuje hodiny katolíckeho náboženstva. O vyučovanie iného náboženstva na škole aktuálne nebol záujem, v opačnom prípade by škola zabezpečila vyučujúceho pre dané náboženstvo. Ostatné deti, ktoré nenavštevujú náboženstvo, musia v rovnakom čase navštevovať predmet Hodnoty (*Valores*) so svojou triednou učiteľkou. Zmena medzi týmito predmetmi v priebehu školského roku nie je možná, okrem detí, ktoré nastúpili do zariadenia v priebehu školského roku. Hodiny náboženstva sú vyučované dva krát v týždni a trvajú 45 minút. Tento predmet vníma škola ako priestor pre osobný rast, v ktorom sa vytvára záväzok voči prírode, poznávaniu, kultúre, umeniu a poznávaniu iných náboženstiev prostredníctvom medziludských vzťahov a spolupráce.⁷⁹ Škola neposkytuje vyhradené priestory pre hodiny náboženstva, všetky predmety okrem pohybových aktivít prebiehajú v jednej triede. Škola oslavuje s deťmi iba najväčšie štátne sviatky ako sú Vianoce a Veľká noc.

Každá trieda má svojho hlavného vyučujúceho, ktorý ale nevyučuje všetky vyučovacie predmety. Pre konkrétne predmety ako je napríklad náboženstvo, hudba, telesná výchova, digitálna technológia, terapeutická pedagogika, počúvanie a jazyky, prichádza do školy špecialista s pedagogickým vzdelaním a špecializáciou pre daný predmet. Náboženstvo vyučujú na škole dve vyučujúce, ktoré sa venujú len predškolskému stupňu. Vyučujúca náboženstva z hospitácií pracuje so svojim vlastným materiálom s názvom Lanikai, pre ktorý bola oslovená nakladateľstvom Vicens Vives, ktoré materiály vydalo knižne.⁸⁰ Vyučujúca vedie vlastný blog, ktorý slúži k lepšej informovanosti rodičov o hodinách náboženstva. Špecifikom tejto učiteľky je jej plyšový pes Lani, ktorým si často získava pozornosť detí.

⁷⁸ COMUNIDAD DE MADRID. *Ángel León* [online]. [cit. 20.3.2021]. Dostupné z: <http://www.educa.madrid.org/web/cp.angelleon.colmenarviejo/>.

⁷⁹ COMUNIDAD DE MADRID. *Ángel León* [online]. [cit. 20.3.2021]. Dostupné z: <http://www.educa.madrid.org/web/cp.angelleon.colmenarviejo/>.

⁸⁰ SALAS, A., C. RODRÍGUEZ a G. GARRIDO. *Guía Didáctica. Lanikai 3 años. Religión Educación Infantil*. Editorial Vicens Vives, 2018. ISBN 978-84-682-5256-8.

8.1.2 Pribeh vyučovacích hodín náboženstva

V predškolskom zariadení Ángel León boli uskutočnené dve pozorovania, v triede s päťročnými deťmi a v triede so štvorročnými deťmi.

Prvá hospitácia

V prvej triede s päťročnými deťmi sa vyučovania náboženstva zúčastnilo 16 detí, čo bolo asi dve tretiny. Ostatné deti sa zúčastnili hodiny Hodnoty. Na začiatku hodiny deti zasadli za stoly vo štvorčlenných skupinách. Keďže bolo adventné obdobie, učiteľka začala vyučovanie spievaním vianočných kolied, pričom si dopomáhala nahrávkou. Väčšina z nich však nemala vyslovene kresťanský text. Deti sa k spevu nadšene zapájali, niektoré koledy už dobre poznali. Následne boli deti prizvané na koberec do kruhu, v ktorom im učiteľka prerozprávala príbeh o narodení Ježiša, konkrétne o tom, že sa narodil Jozefovi a Márii na nenápadnom mieste v jaslách v Betleheme. Traja mudrci však spoznali miesto podľa Božieho vedenia pomocou padajúcej hviezdy a vzdali úctu Ježišovi. Potom sa snažili o diskusiu a otázkami si overiť, koľko a do akej miery deti príbeh pochopili. Nasledovala aktivita, ktorá spočívala vo vystrihovaní betlehema z vlastného pracovného zošita a vyfarbiť ho. Po aktivite bola hodina ukončená spoločne spevom koledy Campana sobre Campana.

Táto hodina tematicky vychádzala podľa materiálu Lanikai, ktorého preberanou jednotkou bolo Nasledovanie hviezdy. Cieľom tejto témy bolo deti naučiť, že Vianoce sú jedným z najdôležitejších kresťanských sviatkov. Pracuje s hodnotami ako je láska a služba druhým. Rozvíja emócie radosti, údivu a spokojnosti. Na hodine bol však dôraz na tieto hodnoty a emócie minimálny. Metodologický návrh na kreatívne dielne naplnil svoj cieľ, a to rozvíjať predstavivosť, tvorivosť a psychomotorické schopnosti detí bez zanedbania náboženského obsahu. Časť cieľov z KNPV, ktoré uvádza učebný materiál, boli čiastočne splnené, hlavne vedieť o Ježišovom narodení (cieľ 7), jeho matke Márii (cieľ 8) a povedomie o najdôležitejších sviatkoch (cieľ 4). Z obsahov KNPV mala hodina najbližšie k významným kresťanským termínom (obsah 8), rodina, ako miesto náboženskej skúsenosti (obsah 14), náboženská slovná zásoba a obrazy (obsah 17). Autorka sa domnieva, že vhodnejším výberom piesní mohlo byť lepšie nadviazané na príbeh a pridať aktivite náboženský zmysel.

Druhá hospitácia

V druhej triede so štvorročnými deťmi sa vyučovania náboženstva zúčastnilo 14 detí. Na začiatku hodiny boli deti prizvané do kruhu na koberec. Vyučujúca pokračovala v téme z predchádzajúcej hodiny, ktorá bola súčasťou adventného obdobia. V úvode hodiny pustila dve nahrávky vianočných kolied, ktoré spievala spolu s deťmi. Rýchlejší rytmus piesní však niektorým deťom robil problém. Vyučujúca pokračovala v hodine prerozprávaním príbehu o troch kráľoch z materiálu Lanikai tak, aby ho deti pochopili. Potom prišla vyučujúca s aktivitou pre deti, ktorá spočívala v spoločnom divadle. V ňom mali deti zrealizovať príbeh priamo pri čítaní príbehu v Betleheme. Vyučujúca mala pripravené kráľovské koruny, dary a rôzne kusy látok, ktoré predstavovali odevy. Deti mali možnosť vystriedať sa v hraní postáv a z divadla boli nadšení. Hodina bola ukončená spievaním koledy.

Táto hodina taktiež tematicky vychádzala z materiálu Lanikai. Hlavnou témou boli Pastieri na ceste. Táto téma sa snaží poukázať na dôležitosť každého narodeného dieťaťa. Skrze príbeh o troch kráľoch sa má poukázať na to, aký veľký význam má pre ľudstvo príchod Ježiša. Na hodine bol však tento dôraz minimálny. Aktivita však bola učiteľkou veľmi dobre moderovaná. Ciele a obsahy KNPV boli naplnené podobne ako na predchádzajúcej predvianočnej hodine.

8.1.3 Učebný materiál Lanikai⁸¹

Vzdelávací materiál Lanikai, ktorý je určený pre predškolské vzdelávanie, je dostupný v troch variantoch, a to pre deti trojročné, štvorročné alebo päťročné. Každý variant má dve časti: didaktický sprievodca pre učiteľa a pracovný zošit pre deti. Pracovný zošit obsahuje obrázky určené k aktivitám na hodine. Didaktický sprievodca si v úvode vytýčil za cieľ byť pomocným nástrojom pri vypracovaní vlastného projektu pre výučbu katolíckeho náboženstva, a tiež viesť učiteľa pri zmysluplnom vzdelávaní detí, majúc na pamäti kompetencie, ciele, obsahy a kritériá hodnotenia pre najlepší vývoj procesu výučby a učenia sa v triede. Význam názvu Lanikai vychádza jednak z havajskej pláže s rovnakým názvom (v preklade nebeské more), ale tiež pripomína meno Lani – plyšové šteniatko, ktoré

⁸¹ SALAS, A., C. RODRÍGUEZ a G. GARRIDO. *Guía Didáctica. Lanikai 3 años. Religión Educación Infantil*. Editorial Vicens Vives, 2018. ISBN 978-84-682-5256-8.

sprevádzalo autorku a zároveň učiteľku na jej hodinách s deťmi. Psík Lani bol tiež grafickým a motivačným prvkom tohto materiálu.

Tento učebný materiál pozostáva z celého KNPV, rozdelenia vývojových zmien u detí vo veku 3, 4 a 5 rokov. V ďalšej časti je kurikulum konkretizované, a to v dvoch častiach: prvky metodologické a kurikulárne. Metodologická časť obsahuje podkapitoly o emočnom vzdelávaní, skupinovej práci, rôznych typoch inteligencie, zvládání rozmanitosti detí a zapojení rodín. Druhá kurikulárna časť obsahuje výklad jednotlivých častí z KNPV, teda cieľov, obsahov, kritérií hodnotenia, vzdelávacích štandardov a metodológie. K tomu pridáva kľúčové kompetencie, ktoré sú uvedené v Právnom organickej zákone o vzdelávaní č. 2/2006 z 3. mája (*Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación*, ďalej LOE) pre primárne vzdelávanie, ale nie v KNPV. Autori totiž veria, že predškolační by sa mali začať osvojovať kompetencie už v tejto fáze. Tie sa delia na sedem typov:

- 1) Kompetencie v jazykovej komunikácii (*Competencia en comunicación lingüística*)
- 2) Kompetencie v matematike, základné kompetencie vo vede a technológii (*Competencia matemática y competencias básicas en ciencia y tecnología*)
- 3) Kompetencie digitálne (*Competencia digital*)
- 4) Učiť sa učiť (*Aprender a aprender*)
- 5) Kompetencie sociálne a civilné (*Competencias sociales y cívicas*)
- 6) Proaktivita a podnikavý duch (*Sentido de la iniciativa y espíritu emprendedor*)
- 7) Vedomie a prejavy kultúry (*Conciencia y expresiones culturales*)

Všetky tieto kurikulárne prvky sú potom uvedené v deviatich vypracovaných didaktických jednotkách (*Unidades*). Trojice didaktických jednotiek sú určené na jeden trimester školského roku. V tejto časti sú dva typy obsahov, prvý sú referenčné, ktoré sú totožné s tými z KNPV, a druhé vlastné a špecifické pre danú didaktickú jednotku. Štruktúra jednej didaktickej jednotky vyzerá takto:

1. Didaktický plán (*Programación*) – na začiatku každej didaktickej jednotky a obsahuje rozpracované:
 1. Ciele (*Objetivos*)
 2. Referenčné obsahy (*Contenidos referenciales*)

3. Kľúčové schopnosti (*Competencias clave*)
4. Špecifické obsahy didaktickej jednotky (*Contenidos específicos de la Unidad*)
5. Kritéria hodnotenia (*Criterios de evaluación*)
6. Vzdelávacie štandardy (*Estándares de aprendizaje*)
7. Hodnotiace ukazovatele (*Indicadores de evaluación*)

Na tejto dvojstránke sú tiež stručne sumarizované tzv. vzdelávacie zámery (*intenciones educativas*): centrum záujmu jednotky, téma biblického príbehu, hodnoty a postoje a nakoniec emócie, s ktorými sa v danej jednotke pracuje. Na konci sa nachádzajú aktivity pre kľúčové kompetencie.

2. Päť kariet (*fichas*)

1. karta Vychádzame z našej reality (*Partimos de nuestra realidad*)
2. karta Pozrieme sa do minulosti s Lani (*Nos asomamos al pasado con Lani*) – zobrazuje obrázok vo vzťahu k biblickému príbehu, na ktorý nadväzuje text, ktorého rozprávačom je kreslená postava psíka Laniho.
3. karta Učíme sa z Biblie (*Aprendemos de la Biblia*) – aktivity pre deti, ktoré súvisia s predchádzajúcim prerozprávaným biblickým textom.
4. karta Zhrnutie (*Practicamos lo aprendido*) – zámerom je, aby získané vedomosti boli u detí prepojené s praktickým životom.
5. karta Rozhodujeme sa (*Tomamos decisiones*) – deťom je predstavená fiktívna situácia a možnosti, ako by sa mohli rozhodnúť. Cieľom je motivovať deti k dobrým rozhodnutiam.

Každá z kariet je ďalej rozdelená do šiestich častí: „Čo chceme robiť?“, „Čo robíme?“, „Ako to robíme?“, „Lani nás učí“, „Anglický kútik“ a „Poézia.“

3. Doplnky didaktických jednotiek:

- Pracujeme s emóciami
- Umenie
- Obrazová príloha
- Záverečný príbeh na zamyslenie

8.2 Predškolské zariadenie CEIP Fuente Santa

8.2.1 Charakteristika školy

Verejné predškolské zariadenie Centro de Educación Infantil y Primaria Fuente Santa sa nachádza v Madridskej autonómnej oblasti v meste Colmenar Viejo. Škola patrí medzi bilingválne a má prideleného rodeného anglicky hovoriaceho učiteľa. Poskytuje predškolské vzdelávanie, ktorých triedy sa nachádzajú v troch malých domčekoch oddelených od hlavnej budovy určenej pre triedy primárneho vzdelávania. Každý domček je určený pre jednu vekovú skupinu. Školu navštevovalo v akademickom roku 2018/2019 dohromady 525 detí a 216 detí patrilo do predškolského vzdelávania.⁸² Predškolská časť školy sa skladá z dvanástich vekovo homogénnych tried, ktoré sú rozdelené na štyri triedy s trojročnými, štyri so štvorročnými a štyri s päťročnými deťmi. V škole je zapísaných 70 trojročných detí, 72 štvorročných detí a 74 päťročných detí.

Škola sa prezentuje ako nekonfesná a ideologicky pluralitná, rešpektujúca náboženské presvedčenie učiteľov, rodičov, žiakov, detí a iných zamestnancov. Školu navštevujú väčšinou deti pochádzajúci z rodín strednej až vyššej ekonomicky spoločenskej vrstvy a prevažne z katolíckych rodín. Ako uvádza škola na svojich internetových stránkach, len približne 5 % detí sú inej než španielskej národnosti, prevažne z Maroka, Ekvádoru, Rumunska či Venezuely. Tento školský rok sa neotvárala hodina náboženstva pre iné kresťanské vierovyznanie ani náboženstvo. Detí rodičov, ktorí nemajú záujem o vyučovanie náboženstva, sú povinné absolvovať predmet s názvom Hodnoty (*Valores*), ktorý vyučuje triedny učiteľ. Hodiny náboženstva sú vyučované dva krát v týždni a trvajú 45 minút.

Na internetových stránkach škola uvádza, že s deťmi slávi kresťanské sviatky, napr. Vianoce (*Festival de Navidad*) alebo Traja králi (*Tres magos*). Podľa oficiálnych informácií sa však škola vo svojom vyučovaní nehlási k žiadnemu náboženstvu alebo ideológii. V jej Pláne o spolunažívaní (*Plan de convivencia*) sa uvádza, že medzi základné práva detí patrí rešpektovanie jeho náboženských a morálnych presvedčení. Žiaci zároveň musia rešpektovať náboženské presvedčenie ostatných, a to ako v škole, tak vo svojom okolí. Školský dokument Pravidlá vnútorného poriadku (*Reglamento de régimen interior*) uvádza,

⁸² COMUNIDAD DE MADRID. *Buscador de Colegios* [online]. [cit. 27.3.2021]. Dostupné z: https://gestion3.madrid.org/wpad_pub/.

že o poskytovaní alebo neposkytovaní hodín náboženskej formácie rozhodujú rodičia alebo zástupcovia žiakov na začiatku školského roka. Zmeniť toto rozhodnutie v priebehu roka už nie je možné.

Škola disponuje priestormi špeciálne určenými k vyučovaniu náboženstva pre predškolské vzdelávanie. V tejto triede sa okrem lavíc nachádza detská kresťanská knižnica, potreby na maľovanie, CD prehrávač. Triedu však využívajú len žiaci základného stupňa, ktorí majú vyučovanie v tej istej budove. Učitelia s deťmi predškolského stupňa však z praktických dôvodov učebňu využívajú len pre pomôcky a materiály, ale na vyučovanie preferujú miestnosti v druhej budove.

Každá trieda má svojho hlavného vyučujúceho, ktorý však nevyučuje všetky predmety. Napríklad náboženstvo, telesná výchova alebo hudobná výchova, vyžadujú učiteľa so špeciálnym zameraním už v predškolskom vzdelávaní. Náboženstvo pre predškolské vzdelávanie vyučujú na tejto škole dve vyučujúce. Obe sú autorkami učebnice náboženstva, ktorú v spolupráci s nakladateľstvom Algaida vydali pod názvom Estela.⁸³

8.2.2 Priebeh vyučovacích hodín náboženstva

Prvá hospitácia

V prvej triede štvorročných detí bolo prítomných 12 z celkového počtu 17 detí. Atmosféra v triede bola veľmi uvoľnená, deti boli živé a bez ostychu komunikovali s neznámou osobou pozorovateľky. Hodina začala v kruhu na koberci diskusiou medzi učiteľkou a deťmi o tom, aký mali víkend a či s rodičmi navštívili kostol. Potom vyučujúca prehrala dve piesne: prvú, Biblos, ktorú už deti poznali z predchádzajúcich hodín a druhú, Padre Nuestro (Otče náš), ktorá bola pre deti nová a pri ktorej sa naučili gestá spojené s textom piesne. Pieseň najprv počúvali, na ďalšie opakovania sa snažili zapojiť a pomocou úderov fixkami sa zapájali do rytmu. Nasledovalo čítanie príbehu, v ktorom dievčatko Estela objaví zvláštny predmet – ruženec, ktorého význam jej babička vysvetlí a naučí ju modliť sa. Príbeh bol doplnený komentárom učiteľky k tomu, ako sa modlí ruženec. Všetky deti mali vlastné pracovné zošity, ktoré kopírujú kapitoly v učiteľskej knihe. V tomto zošite dostali za úlohu vyfarbiť

⁸³ SALAS, A., D. GILABERT a O. CABAÑAS. *Guía Didáctica. Estela 5 años. Religión Educación Infantil*. Sevilla: Algaida Editores S.A., 2016. ISBN 978-84-9067-594-6.

guličky ruženca. Hodina bola ukončená príchodom triednej učiteľky. Na začiatku ani na konci tejto hodiny náboženstva sa nemodlilo.

Otázka na úvod, ktorá cielila na to, ako deti trávili víkend a či navštívili kostol, možno nemala hlbší zámer, no veľmi dobre splňuje odporúčanie KNPV (viď úvod KNPV, kap. 7.1), a to pomôcť deťom pozorovať princípy kresťanskej viery v ich vlastnom prirodzenom prostredí. Táto hodina tematicky vychádzala podľa materiálu Estela, ktorého preberanou jednotkou bolo Hovorím svojim telom, Ježiš ku mne hovorí. Cieľom témy bolo mimo iné naučiť deti spôsoby, akým sa telo zapája do modlitby a ako komunikovať s Bohom. Vhodným výberom piesne Otče náš sa deti oboznámili so známou modlitbou Pánovou, ktorú si hravou formou lepšie zapamätali. Hlavnou témou bol ruženec, ktorým mali deti pochopiť, že je to forma komunikácie s Otcom, Ježišom a Máriou. Pridanou aktivitou deti čiastočne napodobnili zmysel ruženca, keď sa postupným maľovaním pomaly posúvali od vymaľovanej k prázdnej guličke. Niektoré ciele KNPV boli čiastočne splnené, napr. používať prvé zručnosti pri modlitbe, chvále, piesňach (cieľ 4), vedieť, že boh Otec je s nami všetkými a že nás má rád (cieľ 6). Hodina obsahovo naplnila KNPV v tom, že učí, že Boh je náš Otec, ktorý sa o nás stará (obsah 5), ďalej učí dôležité texty a modlitby, ako je Otčenáš (obsah 7) a opäť rozširuje náboženskú slovnú zásobu (obsah 17). Výhodou tejto hodiny bolo to, že výrazne posúva vnímanie detí na transcendentný zmysel (hlavný cieľ v úvode KNPV, viď kap. 7.1), ktorý dosahujú modlitbou.

Druhá hospitácia

V druhej pozorovanej triede s inou vyučujúcou bolo prítomných 7 z 12 prihlásených trojročných detí, ostatní absolvovali hodinu Hodnoty. Pretože miestnosť bola výnimočne obsadená, učiteľka sa s deťmi musela presunúť do inej budovy a do neprimerane veľkej miestnosti, čo navyše ubralo čas z vyučovacej hodiny. Oproti predchádzajúcej triede, atmosféra v tejto bola opačná. V to ráno boli deti ešte akoby neprebudené a málo aktívne. V kruhu na koberci počúvali nahrávku piesne „Vzdávame ti vďaku, Pane, za ruky,“ ktorá však bola pre nich neznáma a učiteľke sa ich nepodarilo zapojiť. Učiteľkou prerozprávaný biblický príbeh o milosrdnom Samaritánovi poslúžil na to, aby si deti uvedomili, ako veľmi je dôležité pomáhať ľuďom v okolí. Pri čítaní však nedokázala po celú dobu udržať pozornosť detí. Aktivita pre deti mala za cieľ nadviazať na tému tela a úlohou bolo prilepiť

časti tela pomocou nálepiek na druhý obrázok s chýbajúcimi časťami. Deti, ktoré aktivitu dokončili sa mohli postaviť k dverám, čo znamenalo, že sú pripravené na odchod do svojej vlastnej triedy. Táto hodina náboženstva nezačala ani nebola ukončená modlitbou.

Podľa materiálu Estela bola témou mesiaca „Taký som! Moje tele. Taký je môj kamarát Ježiš!“ Centrom záujmu bolo spoznávanie tela, naučiť si ho vážiť a uvedomiť si, koľko rôznych aktivít s ním môžeme vykonať, a hlavne si uvedomiť to, že telo je darom od Boha. Pieseň bola vybraná vhodne, ale bez pozornosti detí nesplnila svoj cieľ. Spojenie príbehu s témou, konkrétne ochotné ruky Samaritána, vyznelo nedostatočne. Na druhej strane, príbeh ako taký má svoju hĺbku a napĺňa viacero obsahov i cieľov KNPV, napr. rozvoj hodnôt a postojov rešpektu (cieľ 3), realizovať aktivity, ktoré podporujú účasť, spoluprácu a štedrosť (cieľ 5), Boh je náš Otec, stará sa o nás a pozýva nás, aby sme slúžili druhým (obsah 5), Boh chce, aby sme milovali tak, ako aj On nás (obsah 12), prejav kresťanskej lásky v konkrétnych prejavoch (obsah 13). Nepozornosť detí pri počúvaní príbehu bola opäť kontraproduktívna. Bolo zjavné, že práca s trojročnými deťmi je v tomto ohľade náročnejšia.

8.2.3 Učebný materiál Estela⁸⁴

Vzdelávací materiál Estela, ktorý je určený pre predškolské vzdelávanie, je podobne ako Lanikai (viď kap. 8.1.3) dostupný v troch vekových variantoch, a každý má dve časti: didaktický sprievodca pre učiteľa a pracovný zošit pre deti. Učebný materiál Estela sa podľa autorov snaží o rozšírenie horizontov, pomocou ktorých deti objavujú sami seba, spoločnosť a Boha. Tento projekt kladie veľký dôraz na Bibliu, a preto sú celé tri roky predškolského obdobia sprevádzané symbolickou kreslenou postavou knihy, ktorá sa nazýva Biblos (v gréčtine knihy, pôvod slova Biblia). Ďalšími spoločníkmi sú babka Esperanza (v preklade nádej) a dievčatko Estela (v preklade hviezda), ktoré objasňujú biblické príbehy.

Štruktúra materiálu Estela je veľmi podobná tomu v materiálu Lanikai. Okrem výkladu jednotlivých častí KNPV, opäť obsahuje kompetencie, ktoré sú povinné až od primárneho vzdelávania. V porovnaní s Lanikai, tento materiál pridáva k spomínaným siedmim tieto ďalšie:

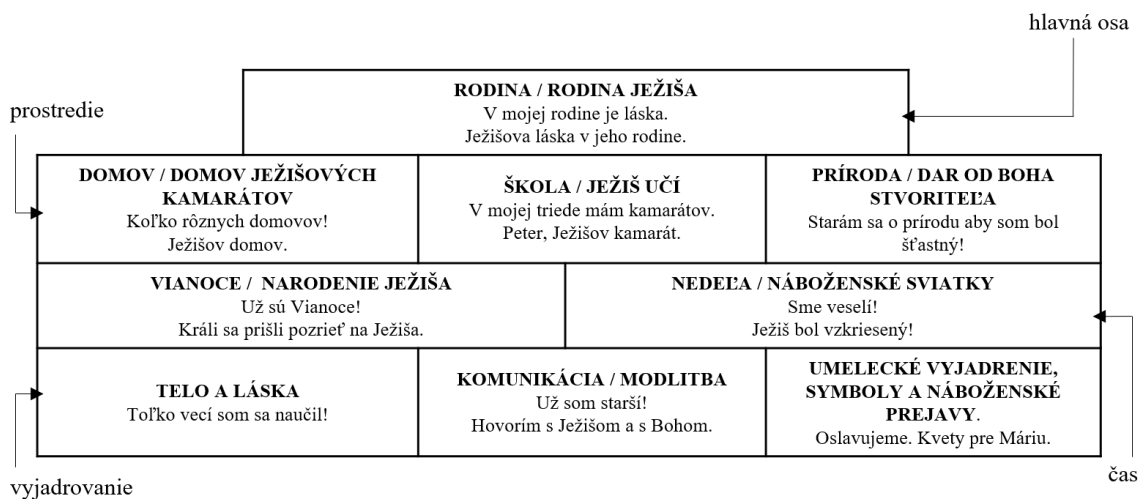
⁸⁴ SALAS, A., D. GILABERT a O. CABAÑAS. *Guía Didáctica. Estela 5 años. Religión Educación Infantil*. Sevilla: Algaida Editores S.A., 2016. ISBN 978-84-9067-594-6.

- vedomie poľudštenia (*Conciencia humanizadora*)
- vedomie kultúrne a historické (*Conciencia cultural e histórica*)
- vedomie transcendentného zmyslu (*Conciencia de sentido trascendente*)

Za zmienku stojí Vedomie transcendentného zmyslu, ktoré autori popisujú ako „*otváranie horizontu významu. Ľudská bytosť je niekým, kto ďaleko presahuje fyzickú podobu, a mnohé dôležité skutočnosti v živote ľudí nie sú merateľné, kvantifikovateľné a zmyslami uchopiteľné. Musíme pomôcť našim deťom, a to je zámerom Estela, dívať sa očami srdca, aby spoznali, že Boh je ten, ktorý nás zahŕňa svojou nehou.*“

Materiál Estela vytvára deväť vlastných vzdelávacích cieľov pre každú z troch vekových kategórií, ktoré nadväzujú na ciele dané kurikulumom KNPV. Vlastné obsahy materiálov, spolu s názvami deviatich didaktických jednotiek sú usporiadané do prehľadnej mapy, ktorá ma dopomôcť skonštruovať, interpretovať a pochopiť náboženské obsahy. Mapa obsahov pre vyučovanie päťročných detí je uvedená na obrázku 1. Užitočnú kapitolu tvoria prílohy, v ktorých učitelia nájdu napr. piesne, básne, typy na dielne a obrázky na vyfarbenie.

Obrázok 1. Mapa obsahov pre vyučovanie päťročných detí podľa didaktického sprievodcu Estela⁸⁵

Väčšinu didaktického sprievodcu tvorí deväť vypracovaných didaktických jednotiek (*Unidad*). Každá didaktická jednotka prislúcha jednému mesiacu školského roku a je štruktúrovaná do týchto častí:

⁸⁵ SALAS, A., D. GILABERT a O. CABAÑAS. *Guía Didáctica. Estela 5 años. Religión Educación Infantil*. Sevilla: Algaida Editores S.A., 2016. ISBN 978-84-9067-594-6.

1. Didaktický plán (*Programación*)

Všetky prvky z didaktického plánu sú integrované do navrhovaných činností, ktoré majú pedagogické opodstatnenie. Tento plán tvorí prvú dvojstranu na začiatku každej didaktickej jednotky a obsahuje rozpracované:

1. Ciele (*Objetivos de Unidad*)
2. Referenčné obsahy (*Contenidos referenciales*)
3. Kompetencie (*Competencias*)
4. Špecifické obsahy didaktickej jednotky (*Contenidos específicos de la Unidad*)
5. Kritéria hodnotenia (*Criterios de evaluación*)
6. Vzdelávacie štandardy (*Estándares de aprendizaje*)
7. Hodnotiace ukazovatele (*Indicadores de evaluación*)

2. Štyri karty (*fichas*)

1. karta Motivačná (*Motivadora*) – prepojenie didaktickej jednotky prostredníctvom rodinného príbehu vďaka Estele, jej babičke Esperanze a Biblosu. Týmito príbehmi sa snaží rozvíjať identitu a osobnú skúsenosť dieťaťa. Príbehy sa väčšinou spájajú so situáciami, ktoré sú blízke dieťaťu.
2. karta Biblický príbeh (*Relato Bíblico*) – biblické rozprávanie so sprievodnými ilustráciami, ktoré je prezentované formou dialógu medzi Estelou, jej babičkou a Biblosom. Postava Biblos sa snaží o objasnenie náboženskej skutočnosti. Biblický príbeh je pre projekt kľúčový, pretože približuje slová a skutky Ježiša. Uvedené obsahy kresťanstva sú na úrovni, ktorej rozumejú trojročné, štvorročné či päťročné deti.
3. karta Hodnoty (*Ficha de valores*) – pre ďalšiu prácu s obsahom je potreba extrahovať dôležitú hodnotu. Snaží sa o prepojenie získaných poznatkov s bežným životom detí.
4. karta Zhrnutie (*Ficha resumen*) – slúži k zhrnutiu toho, čo sa deti dozvedeli. K tomu sú použité slávne výtvarné diela, ktoré otvárajú dvere k poznaniu náboženského umenia. Vybrané umelecké dielo vždy súvisí s biblickým príbehom, na ktorom sa pracovalo v 2. karte.

Každá z kariet je rozdelená do štyroch častí:

- Ako začať – určuje, čo je žiadúce dosiahnuť na hodinách
- Ako to dosiahnuť – obsahuje pokyny pre vývoj vyučovacej hodiny
- Ako pracovať – konkretizuje, čo sa musí realizovať na hodinách
- Ako sa zabaviť – navrhuje aktivity, hry, hádanky, slovné hry a pod.

3. Tri doplnky:

1. Biblos nás zdraví (*Biblos nos saluda*) – slúži učiteľovi ako súhrn toho najdôležitejšieho z celej didaktickej jednotky.
2. Sme kreatívni (*Somos creativos*) – typ na manuálnu aktivitu s riešením alebo výsledkom, ako by návrh mohol vo finálnej podobe vyzeráť.
3. Hovoríme anglicky (*Hablamos inglés*) – keďže stále viac škôl sa stáva viacjazyčnými, autori sa rozhodli zakomponovať časť, ktorá bude obsahovať slová, frázy a modlitby v angličtine, ktoré môžu ozvláštniť vyučovanie.

8.3 Predškolské zariadenie Colegio San Bernardo

8.3.1 Charakteristika školy

Predškolské zariadenie Colegio San Bernardo sa nachádza v hlavnom meste Madrid, v časti Latina. Jedná sa o cirkevné súkromné zariadenie dotované štátom (*Centro privado concertado*), ktoré poskytuje predškolské, základné a stredoškolské vzdelávanie. Táto škola patrí do siete Katolíckych škôl (*Escuelas Católicas*) a od roku 1966 sa radí medzi diecézne arcibiskupské madridské školy. Celú školu navštevovalo v akademickom roku 2018/2019 dohromady 557 žiakov a detí⁸⁶, z toho 63 detí patrilo do druhého nepovinného cyklu predškolského vzdelávania. Tie boli rozdelené do troch tried po 21 detí. Aj tu sa deti rozdeľujú do tried podľa homogénneho vekového usporiadania. Deti predškolského stupňa sa vzdelávajú v jednej budove spoločne so staršími deťmi.

Škola sa prezentuje ako taká, ktorá sa snaží celistvo formovať deti a žiakov skrze hodnoty evanjelia. Misiou školy je sprevádzať všetkých žiakov a detí bez rozdielu v spolupráci s rodinami v rámci vzdelávacej komunity, v ktorých žijú hodnoty evanjelia. Víziou je byť

⁸⁶ COMUNIDAD DE MADRID. *Buscador de Colegios* [online]. [cit. 27.3.2021]. Dostupné z: https://gestion3.madrid.org/wpad_pub/.

príkladom v sociokultúrnom prostredí detí, ktoré rešpektuje rozmanitosť, využíva rozvoj schopností a zvyšuje talent každého zo žiakov a detí rásť, dospievať a rozvíjať sa v súlade s humánnym pohľadom na ľudský život. Tento osobný rozvoj zahŕňa objavovanie a zdokonaľovanie schopnosti s prihliadaním na talent ale aj obmedzenia detí, ďalej na rozvíjanie sociálneho zmyslu u detí pre službu a pomoc v prospech druhých, berúc do úvahy posolstvo Ježiša Krista prostredníctvom skúsenosti s kresťanskou viery. Alternatívou ku katolíckemu náboženstvu je predmet Hodnoty (*Valores*), ale žiadne dieťa z pozorovanej triedy nenavštevovalo iný predmet než katolíckej náboženstvo, ktoré je vyučované dva krát v týždni po 45 minút. Predškolské zariadenie slávi s deťmi kresťanské sviatky, napríklad Všetkých svätých (*Todos los Santos*, 2.11.), Deň Almudeny (*Día de la Almudena*, 9.11.), Nepoškvrnené počatie (*Inmaculada Concepción*, 8.12.), Narodenie Pána (*Natividad del Señor*, 25.12.), Zjavenie Pána (*Epifanía del Señor* (6.1.), Zelený štvrtok (*Jueves Santo*), Veľký piatok (*Viernes Santo*).

Škola nedisponuje špeciálnymi priestormi určenými na vyučovanie náboženstva pre predškolské vzdelávanie. V každej triede visí kresťanský kríž a interiér je zariadený veľmi striedmo, s minimom vzdelávacích materiálov na stenách. Škola má vo vnútorných priestoroch vytvorenú kaplnku (*capilla*), ktorá slúži na slávenie bohoslužieb počas väčších sviatkov a iných príležitostí.

Na tejto škole vyučuje katolícke náboženstvo pre predškolské vzdelávanie viacero učiteľov. V triede, kde sa konala hospitácia, je triedna učiteľka zároveň aj učiteľkou hodín katolíckeho náboženstva, pri ktorých pracuje so svojim vlastným vzdelávacím materiálom, ktorý nebol autorke poskytnutý k analýze.

Autorka tejto štúdie bola pri hospitáciách hodín náboženstva sprevádzaná koordinátorkou školy, nie vyučujúcou náboženstva. Zo štyroch študovaných škôl bola táto najmenej otvorená k bližšej spolupráci. Ako jediná ponúkla hospitáciu iba na jednej vyučovacej hodine a neumožnila bližší kontakt s vyučujúcimi náboženstva tak, ako to bolo v ostatných zariadeniach.

8.3.2 Pribeh vyučovacích hodín náboženstva

Pred každým vyučovaním sa deti ráno spoločne modlia so svojou triednou učiteľkou, buď modlitbu Otčenáš spoločne alebo inú modlitbu, ktorú vyberie učiteľka a deti ju len počúvajú.

Hospitácia prebiehala v triede so štvorročnými deťmi a na tejto hodine bolo prítomných všetkých 25 detí. V triede sa nachádzalo päť stolov a okolo každého päť miest na sedenie. Časť hodiny trávili deti za lavicami a časť na koberci. Hodina sa začala modlitbou Otčenáš, ktorú viedla vyučujúca, pričom sa niektoré deti pripájali. Trieda mala k dispozícii interaktívnu tabuľu, na ktorej bol premietaný animovaný biblický príbeh, konkrétne podobienstvo o stratenej ovci a dobrom pastierovi. Po skončení videa mala vyučujúca pre deti pripravené otázky týkajúce sa príbehu, na ktoré deti aktívne odpovedali. Po skončení tejto časti si deti vybrali od vyučujúcej pracovný list s obrázkom pastiera s ovcou, ktorý mali za úlohu vymaľovať. Deti nemali vlastné pracovné zošity ako v predchádzajúcich školách, preto bola vyučujúca zodpovedná za prípravu pracovných listov na každú hodinu. Vyučovanie bolo ukončené modlitbou.

Vyučujúca vychádzala z vlastných poznámok, ktoré nie sú k analýze dostupné. Hodina naplnila niektoré ciele KNPV, napr. pozorovať príbehy, ktoré umožňujú rozvíjať základné hodnoty a postoje úcty, dôvery, radosti a obdivu (3), starať sa a zaujímať sa o ľudí zo svojho okolia tak, ako to robieval Ježiš a ako nás to učí robiť (9). Náplňou hodina vystihla tieto obsahy: Ježiš sa stará o ľudí a zaujíma sa o nich (10), prejav kresťanskej lásky v konkrétnych prejavoch (13), Boh chce, aby sme sa milovali tak, ako aj On nás miluje (12). Vysoký počet detí v triede (25 je možné maximum) pôsobil oproti predchádzajúcim hodinám psychicky náročne, avšak vyučujúca svojim prísnyim vystupovaním dokázala vzbudiť prirodzený rešpekt a poriadok v triede.

8.4 Predškolské zariadenie Colegio La Inmaculada

8.4.1 Charakteristika školy

Predškolské zariadenie Colegio La Inmaculada (španielsky *Inmaculada* – nepoškvrnená, jeden z titulov Panny Márie) sa nachádza v hlavnom meste Madrid, v časti Moncloa-Aravaca. Jedná sa o súkromné dotované cirkevné zariadenie zo siete katolíckych škôl. Táto škola poskytuje predškolské, základné, stredoškolské vzdelávanie a diaľkové štúdium pre dospelých. Všetkých detí zapísaných v akademickom roku 2018/2019 v tejto škole bolo 654, z toho 115 detí na predškolskom stupni, rozdelených do šiestich tried podľa homogénneho vekového usporiadania. V škole je zapísaných 36 trojročných, 37 štvorročných a 40

päťročných detí.⁸⁷ Triedy predškolského vzdelávania sú umiestnené vo vlastnej budove oddelenej od žiakov vyšších stupňov.

Podľa informácií z internetových stránok školy, víziou tohto vzdelávacieho zariadenia je byť kreatívnou, inovatívnou a charizmatickou školou, ktorá sa usiluje o podporu kultúry, viery a šírenie dobrej správy (evanjelia). V neposlednom rade pripravuje svojich žiakov a deti na občiansky život, ktorý rešpektuje rôzne kultúry. Jej špecifikom je tiež komplexnosť vzdelávania detí v spolupráci s rodinami.⁸⁸ Zariadenie patrí medzi Piaristické inštitúcie (*Institución Escolapia*),⁸⁹ ktoré patria pod svetovo rozšírený Rád chudobných regulárnych klerikov Matky Božej Zbožných škôl, ktorého hlavným poslaním je integrálna výchova detí a mládeže, zvlášť chudobných. Škola ďalej uvádza, že náboženská a etická formácia má zásadný charakter pri samotných vyučovacích činnostiach, ako aj pri vytváraní primeraného prostredia, ktoré podporuje rozvoj hodnôt. Deti majú právo byť rešpektované v ich náboženskom a morálnom presvedčení, ktoré je v súlade s Španielskou ústavou a štatútom autonómnej oblasti.

Keďže je škola katolícka, vyučovanie katolíckeho náboženstva sa rodičom ponúka ako hlavná možnosť. Ak rodičia nechcú, aby sa ich dieťa zúčastňovalo katolíckeho náboženstva, je k výberu alternatívny predmet Etika. V praxi sa však autorka štúdie stretla s výnimočným prípadom jedného moslimského dievčaťa, pre ktoré sa škole nevyplatilo otvárať predmet Etiky. Miesto toho v čase vyučovania katolíckeho náboženstva bola umiestnená do inej triedy, kde prebiehalo vyučovanie akéhokoľvek iného nenáboženského predmetu podľa rozvrhu. Vyučovanie náboženstva prebieha dva krát za týždeň a trvá 45 minút.

Na svojich internetových stránkach Colegio Inmaculada uvádza, že sa snaží kráčať po ceste svätcov, ako boli napríklad Josef Kalasanský (*San José de Calasanz*) alebo Svätá Paula Montal (*Santa Paula Montal*), a tak vytvoriť významné miesto pre šírenie evanjelia a sprevádzanie žiakov a detí v procese ľudského a kresťanského dozrievania. Centrum poskytuje možnosti ako sa naučiť vážiť si seba i ostatných a ako zažiť Boha vo svojom

⁸⁷ COMUNIDAD DE MADRID. *Buscador de Colegios* [online]. [cit. 27.3.2021]. Dostupné z: https://gestion3.madrid.org/wpad_pub/.

⁸⁸ CLIPH. *Conoce Nuestro Colegio La Inmaculada* [online]. [cit. 26.3.2021]. Dostupné z: <https://cliph.es/index.php/nuestro-colegio>.

⁸⁹ Svetovo rozšírený katolícky rehoľný rád, ktorý bol založený v Ríme.

živote. Škola slávi sviatky ako Deň Almudeny (*Día de la Almudena*, 9.11.), Nepoškvrnené počatie (*Inmaculada Concepción*, 8.12.), Narodenie Pána (*Natividad del Señor*, 25.12.), Traja králi (*Tres Magos*, 6.1.), Medzinárodný deň mieru (*Día de la paz*, 30.1.), Zelený štvrtok (*Jueves Santo*) a Veľký piatok (*Viernes Santo*).

Škola si vo svojich priestoroch zriadila modlitebňu (*oratorio*). Navštevujú ju iba deti posledného a predposledného ročníka druhého predškolského cyklu. Jej kapacita je obmedzená len na jednu triedu, čo je zhruba 20 detí. Deti môžu vstupovať do tejto detskej kaplnky len s vyučujúcou, inak nie je voľne prístupná. Štvorročné deti začínajú modlitebňu navštevovať postupne v priebehu roka, aby sa zoznámili s priestorom a päťročné deti tu už majú svoje hodiny náboženstva raz do týždňa. V prípade, že sa v triede vyskytuje dieťa z moslimskej rodiny alebo rodiny iného náboženského vyznania, tak po dohode s rodičmi je takéto dieťa presunuté na vyučovanie do druhej triedy. Modlitebňa je menšia miestnosť s dvoma lavicami pozdĺž dlhších strán. Deti sú usadené oproti sebe a chrbtom sa opierajú o stenu. Na konci miestnosti je kríž s vyobrazením ukrižovaného Ježiša a pod ním miesto pre predsedajúceho a ambón, za ktorým káže. Vedľa je oltár (vyvýšený stôl), na ktorom je položená detská napodobenina eucharistického svätostánku a Biblia.

Katolícke náboženstvo pre predškolské vzdelávanie na tejto škole vyučuje len jedna učiteľka. Za deťmi na hodiny prichádza do ich triedy, ktorá má k dispozícii výtvarné pomôcky, magnetofón aj interaktívnu tabuľu. Vyučujúca pracuje s materiálom Ágape Berit z nakladateľstva Edelvives, ktorý má k dispozícii vo verzii pre učiteľov a deti majú pracovné zošity z rovnakej edície.

8.4.2 Priebeh vyučovacích hodín náboženstva

Každé ráno sa na začiatku vyučovania všetky triedy spolu modlia so svojou triednou učiteľkou modlitbu Otčenáš, pričom deti ukazujú gestá na konkrétne slová modlitby. Po tom nasleduje krátka modlitba čítaná triednou učiteľkou z modlitebnej knižky pre deti. Po ukončení modlitieb sa všetci prežehnajú. Podľa vyučujúcich už preto nie je nutné modliť sa na každej hodine zvlášť, dokonca ani keď sa jedná o vyučovanie náboženstva. Všetky štyri nasledujúce pozorované hodiny boli odučené jednou učiteľkou, ktorá sa v tejto škole venuje len hodinám náboženstva. Vyučujúca mala k hodinám pripravených viacero aktivít, ale kvôli

časovým možnostiam ich nebolo možné vždy všetky aplikovať. Celkovo reagovala veľmi pohotovo a aktivity volila podľa toho, ako deti spolupracovali.

Prvá hospitácia

Prvé pozorovanie hodiny náboženstva prebehlo v triede päťročných detí, v ktorej bolo prítomných 25 detí. Celý týždeň sa deti venovali téme Svetového dňa mieru (30. januára), ktorý sa preberal aj na iných hodinách. Škola sa rozhodla tento deň pripomenúť a objasniť deťom dôležité pojmy ako *mier*, *pokoj*, *svetový*. Päťročné deti v tejto škole si už nesadali na koberec do kruhu, ale zostávali sedieť za lavicami. Na začiatku hodiny bolo vysvetlené, aký je význam tohto dňa a prečo sa pripomína. Učiteľka sa s deťmi zamýšľala, čo si predstavujú, keď sa povie pokoj alebo mier. V ďalšej časti sa deti učili novú pieseň *Una receta paz* (Recept na mier), ktorú učiteľka veľakrát prehrala spolu s videom pomocou interaktívnej tabule. Deti sa postupne zapájali a text si osvojili. Po tejto aktivite učiteľka hodinu ukončila. Nacvičenú pieseň *Recept na mier* spievali spolu so staršími spolužiakmi v rámci programu ku Dňu mieru, ktorý prebehol po obede na školskom dvore.

Podľa slov učiteľky, táto hodina bola výnimočná, pretože celá škola bola zapojená do Svetového dňa mieru. Napriek tomu, že táto téma má ku kresťanstvu veľmi blízko, tento potenciál úplne nenaplnila. Text piesne *Recept na mier* však zmieňoval mnohé kresťanské hodnoty, aj keď priamo na kresťanstvo sa neodvolával. Istým spôsobom tak čiastočne naplnil niektoré ciele KNPV, napríklad dôrazom na bratstvo, spolupatričnosť, spoluprácu a rešpekt (ciele 3, 5, 9).

Druhá hospitácia

Ďalšia hodina sa odohrala v rovnakej triede päťročných detí, opäť v plnom počte (25 detí). Tentokrát bol program pripravený v modlitebni. Ešte predtým, než deti s učiteľkou vstúpili dovnútra, postavili sa do radu za sebou. Vyučujúca náboženstva deti upozornila, že po vstupe do modlitebne sa musia pokloniť Ježišovi. Deti sa zaujímali o eucharistický svätostánok a jeho obsah, takže vyučujúca im stručne odpovedala, že je to telo Kristovo, a že im vysvetlí viac, keď budú pripravení. Potom začala čítať biblický text o Ježišovi a deťoch, ktorý vykladala podobne ako pri kázaní na bohoslužbe. Už po piatich minútach deti strácali pozornosť a začali sa navzájom vyrušovať. Vyučujúca však nechcela napomínať deti

z kazateľnice a pokračovala v čítaní celých 20 minút. Po výklade prišiel čas stíšenia, kedy učiteľka vyžadovala úplne ticho v miestnosti. To však niektorí chlapci nevydržali a krátko pred koncom hodiny ich učiteľka vyviedla z modlitebne a odovzdala triednej učiteľke, ktorá v tom čase nemala hodinu. Na konci sa deti mali postaviť, otočiť sa smerom ku Kristovmu krížu, pomodliť sa modlitbu Otče náš, pokloniť sa Ježišovi a potichu vyjsť z triedy.

Táto výnimočná hodina mala výhodu v tom, že deti sa oboznamujú s liturgickými prvkami a priestorom priamo na hodine. Dochádza tak k prepojeniu medzi školským vyučovaním a cirkevným prostredím, ktoré je tiež uvedené v jednom z kritérií hodnotenia KNPV – Prvé oboznámenie sa s vierou (viď kap. 4.1.2). Deti v modlitebni neboli prvýkrát, priestor už trochu poznali. Bolo zjavné, že vyučujúca má k miestnosti posvätnú úctu, ktorú deti zatiaľ nezdieľali. Program bol pre deti príliš monotónny a dlhý. Ideálne mal podľa KNPV cieľiť na to, aby sa deti naučili rešpektovať druhých, starať sa a zaujímať sa o nich tak, ako Ježiš (cieľ 9). Pritom sa vyučovanie malo dotknúť obsahov KNPV: Ježiš sa stará a zaujíma sa o ľudí (obsah 10), sme Božími deťmi a súčasťou rodiny, ktorou je Cirkev (obsah 14).

Tretia hospitácia

Ďalšia pozorovaná hodina prebiehala v triede s 19 štvorročnými deťmi. Učiteľka začala hodinu prerozprávaním príbehu o márnotrattom synovi. Aj keď v rukách držala Bibliu, nečítala z nej, ale snažila sa upútať deti vlastným vysvetlením príbehu. Potom kládla kontrolné otázky, aby overila pozornosť detí a či príbehu rozumejú. Pokračovala aktivitou, pri ktorej mal každý nakresliť situáciu, ktorá zobrazovala jednu z tém: prosbu o odpustenie, odpustenie iným alebo ľútosť. Učiteľka rozdelila magnetickú tabuľu na tri časti. Po nakreslení obrázkov mal každý prísť k tabuľi, vysvetliť, ktorú z troch situácií nakreslil a nakoniec obrázok pripevniť magnetom na tabuľu. Väčšina detí nakreslila obrázok, ktorý bol zrejme najjednoduchší, a to prosbu o odpustenie. Na záver sa učiteľka pomodlila túto krátku modlitbu: „Vďaka Otče, že nám dávaš odpustenie, pomáhaš nám s oľutovaním našich chýb a otváraš nám srdce.“

Preberaná didaktická jednotka bola z knihy Ágape Berit na tému Tvoríme pokoj. Hlavným centrom záujmu didaktickej jednotky bolo realizovať aktivity, pomocou ktorých sa deti naučia ako odpúšťať a povedať prepáč, ale tiež ako prijímať odpustenie a milovať ostatných. K tomu sa príbeh o márnotrattom synovi veľmi hodí, pretože hovorí o odpúšťajúcom

a prijímajúcom Otcovi (KNPV, cieľ 6). Ďalej táto hodina súvisí s cieľom KNPV sledovať prejavy rodinného prostredia, ktoré vyjadrujú skúsenosť katolíckej viery, aby dieťa pociťovalo, že je členom náboženskej komunity, do ktorej patrí (cieľ 2). Vyučovanie naplnilo tieto obsahy KNPV: Prejav kresťanskej lásky v konkrétnych skutkoch: odpúšťanie a prijatie odpustenia a pomoc svojim spolužiakom alebo kamarátom (13), rodina ako miesto objavovania kresťanskej a náboženskej skúsenosti (14), chovanie sa voči kamarátom, spolužiakom zo školy a osobám z okolia (15). Zaujímavá bola aktivita nakresliť odpustenie, v ktorej ani tak nejde o umelecký výsledok, ale o zamyslenie sa detí nad tým, čo si pod odpustením predstavujú. Navyše vzájomnou prezentáciou to takto mohli zdieľať medzi sebou.

Štvrtá hospitácia

Posledná pozorovaná hodina sa uskutočnila v tej istej triede a nadväzovala na predchádzajúcu hodinu s témou o márnotratnom synovi. Učiteľka začala hodinu opakovaním tej predošlej pomocou otázok a diskusie s deťmi. V kontexte príbehu o márnotratnom synovi sa vyučujúca snažila, aby deti boli schopné sami rozpoznať, že Boh je dobrý otec, ktorý nám stále odpúšťa. V otcovom objatí syna, ktorý bol stratený, ale vrátil sa, sa učíme, že Božia láska je nekonečná. Toto objatie tiež bolo zobrazené v pracovných zošitoch pre deti v obraze Návrat márnotravného syna od Rembrandta. Na tomto obraze chýbal plášť otca aj syna, a úlohou detí ho bolo dotvoriť. Otcov plášť vymaľovali červenou pastelkou a pomocou priesvitného lepidla vytvorili lesknúci efekt. Plášť márnotravného syna vznikol nalepením žltej látky. Hodinu učiteľka ukončila rovnakou modlitbou ako na konci predchádzajúcej hodine.

Na tejto hodine sa rozvíjali podobné ciele a obsahy, ako na predchádzajúcej. Aktivita kreatívnej dielne nebola bez súvislosti s príbehom, ako sa na prvý pohľad zdalo. Nový a krásny plášť bol totiž významným prvkom príbehu, ktorý daroval otec synovi, aj keď si ho nezaslúžil. K tejto téme sa ponúkalo lepšie prepojenie s rodinnými vzťahmi a cirkvou, čo sa ale vyučujúcej nepodarilo.

8.4.3 Učebný materiál Ágape Berit⁹⁰

Vzdelávací materiál Ágape Berit (hebrejsky zmluva lásky), určený pre predškolské vzdelávanie, sa používa v dvoch formách: didaktickej pre učiteľa a pracovnom zošite pre deti. Podľa autorov je jedným z cieľom pomôcť prezentovať históriu vzťahov medzi Bohom a ľuďmi, to znamená históriu spásy. Projekt sa snaží o celkové vzdelávanie detí tým, že im umožní objavovať ich vlastný život a jeho možnosti, konečný zmysel života a transcendentálnu a osobnú odpoveď na život.

Aj tento učebný materiál pozostáva z KNPV a štruktúrnych jednotiek podobných, ako predchádzajúci materiál Lanikai alebo Estela. Väčšinu materiálu tvorí deväť vypracovaných didaktických jednotiek, pričom každá sa venuje vyučovaniu v rámci jedného mesiaca školského roku. V každej jednotke vystupuje kreslená postava dievčatka menom Sára spolu s jej kamarátmi, ktorí sú vo veku detí. Zažívajú príhody v podobnom prostredí a situáciách, ako deti, na ktoré je materiál zameraný, aby sa s nimi vedeli lepšie stotožniť. Didaktická jednotka je štruktúrovaná do týchto častí:

1. Didaktický plán – je rozdelený na časť kurikulárnu, v ktorej sú základné časti KNPV, (Obsahy, Ciele a Kritéria hodnotenia) navzájom priradené. Druhá časť obsahuje tabuľku navzájom si prislúchajúcich prvkov:
 - a. Kompetencie (*Competencias*)
 - b. Rôzne formy inteligencie (*Inteligencias Múltiples*)
 - c. Ukazovatele (*Indicadores*)
 - d. Kritéria hodnotenia (*Criterios de evaluación*)
2. V ďalšej časti sú uvedené aktivity, ktoré vždy obsahujú Úvodný príbeh, v ktorej vystupuje postava Sary a jej priateľov alebo rodiny, a ktorý súvisí buď s konkrétnym biblickým príbehom alebo náboženskou témou. Nasledujú typy na prepojenie s praktickým životom a rodinou, potom aktivity a na záver zhrnutie. Špecifickou časťou je okienko s angličtinou.

⁹⁰ GONZÁLEZ, M., E. LÓPEZ a F. PELÁEZ. *Guía Didáctica. Ágape Berit 4 años. Religión Educación Infantil*. Editorial Luis Vives, 2016. ISBN 978-84-140-0463-0.

8.5 Záver prípadovej štúdie

8.5.1 Komparácia charakteristiky škôl

Štyri navštívené školy sa líšili v prvom rade charakterom financovania, dve z nich boli verejné a dve súkromné dotované štátom, pričom obe patrili do siete tzv. Katolíckych škôl. Rozdiely vo financovaní sa na prvý pohľad nijak neprejavili v technickom stave a vybavení školských zariadení. Rozdiel bol v uniformách, ktoré nosili len deti dvoch Katolíckych škôl, čím školy dbajú na rovnosť detí.

Dve verejné školy boli spojené s primárnym stupňom (forma CEIP) a dve katolícke s primárnym i sekundárnym vzdelávacím stupňom (forma *Colegio*). Dve verejné školy sa profilovali ako bilingválne, avšak táto dvojjazyčnosť je v Španielsku chápaná inak ako u nás. Znamená prítomnosť rodeného anglicky hovoriaceho učiteľa a prípadne zvýšenú dotáciu hodín na vyučovanie jazyka. To je však bežné aj na katolíckych školách.

Vo svojich stanovách sa dve verejné školy prezentovali ako ideologicky a nábožensky pluralitné, s dôrazom na náboženskú slobodu a nekonfesnosť. Na druhej strane dve katolícke školy pri opise školy a jej vízie používali skôr termíny ako hodnoty evanjelia, celistvé formovanie, kultúra a viera. Tieto rozdiely však boli prekvapivo menšie, než sa očakávalo. Katolícke školy sa niekedy akoby snažili používať jazyk svetský a odborný, na druhej strane verejné školy, napriek tomu že sa prezentovali ako nábožensky pluralitné a neutrálne, žiadne iné náboženstvo alebo predmet denominácie inej než katolícku nevyučovali, dokonca s deťmi slávili kresťanské sviatky. Autorka sa domnieva, že tieto školy si týmto typom neutrálnej prezentácie rozširujú svoje názorové „portfólio“, ktorým sa snažia vyhovieť obom táborom, a ktorým sa snažia oslovovať ďalších rodičov. Fakt, že na katolíckej i verejnej škole sa vyučujú hodiny náboženstva (*Religión*) s rovnakou dotáciou (dvakrát týždeň po 45 minút), pričom všetci učitelia boli praktikujúcimi katolíkmi, laikmi s certifikáciou pre vyučovanie náboženstva (DECA), môže indikovať, že medzi týmito typmi škôl nie je výrazný rozdiel v kresťanskej výchove. Autorka štúdie sa ale domnieva, že nemalý význam má i ten fakt, že dieťa umiestnené do Katolíckej školy je v porovnaní s verejnou školou v kontakte s učiteľmi a deťmi rodičov, ktorí si väčšinou katolícky typ vybrali zámerne, pretože katolícka výchova je pre nich dôležitá a kresťanstvo je súčasťou ich identity. Tento vplyv na deti možno nie je citeľný na hospitáciách, no dlhodobo sa v takomto prostredí môže

prejaviť. Rozdielom v porovnávaných školách bol pomer detí, ktoré navštevovali alternatívny predmet k náboženstvu, t. j. Hodnoty alebo Etiku. V triedach na dvoch verejných školách to bola asi tretina, zatiaľ čo v triedach na Katolíckych školách nikto. Obe Katolícke školy mali miestnosť dedikovanú na bohoslužobné účely, modlitebňu, resp. kaplnku (*oratorio*, resp. *capilla*). Ich školský rok je v porovnaní s verejnými školami viac prepojený s cirkevným rokom, tzn. s cirkevnými sviatkami, ktoré tematicky ovplyvňujú vyučovanie. V prípade školy Colegio San Bernardo sa kaplnka využíva na sviatočné bohoslužby, ktorých sa zúčastňujú všetky deti. Možnosť využitia modlitebne, resp. kaplnky, na škole má veľkú výhodu, pretože dieťa má možnosť vytvoriť si k aktivitám a posvätným predmetom vo vnútri špecifický vzťah, ktorý môže rozvinúť na nedeľných bohoslužbách. Ďalším špecifikom Katolíckych škôl boli modlitby na začiatku vyučovania s ich triednou učiteľkou. Týmto rituálom bolo akoby celé vyučovanie zarámované do kresťanského kontextu, čo je pre kresťanskú výchovu užitočné. Deti tak môžu viac vnímať to, že nielen jedna hodina náboženstva, ale celý čas v škole, resp. celý deň je naplnený jeho prítomnosťou a je jeho darom.

8.5.2 Analýza učebných materiálov

V každej škole bol použitý iný vzdelávací materiál. Okrem súkromných poznámok učiteľky na Katolíckej škole Colegio San Bernardo, všetky tri materiály boli dostupné a ich štruktúra popísaná. Každý materiál obsahoval okrem didaktického sprievodcu pre učiteľa aj pracovný zošit pre deti. Tento zošit obsahoval hlavne obrazový materiál pre aktivity na hodine. Veľkou výhodou je, že deti mali všetky svoje vypracované aktivity a obrázky z hodiny pohromade, mohli sa k nim vracieť a pripomínať si tak príbehy z predchádzajúcich hodín. Je treba ale dodať, že niektorým trojročným deťom robilo problém manipulovať s veľkými stránkami a listovať zošitom. Všetky tri materiály boli štruktúrne a graficky na vysokej úrovni, čo bolo pomerne prekvapivé vzhľadom na to, že sa jedná o nepovinný predmet v predškolskom vzdelávaní. Tieto materiály prešli kontrolou Španielskej biskupskej konferencie (CEE) a štruktúrne vychádzajú z Kurikula pre náboženskú oblasť a katolícku morálku pre predškolské vzdelávanie (KNPV), ktoré bolo základom pre tvorbu didaktických jednotiek. To zabezpečuje určitú jednotu učebných materiálov, pri ktorých by inak hrozilo, že autori si budú ciele a obsahy interpretovať rôzne a v nesúlade s učením cirkvi. Bohatý, približne

desaťstranový materiál na jednu didaktickú jednotku (7–8 vyučovacích hodín) dáva učiteľom vyčerpávajúci manuál na naplánovanie vyučovania. V tabuľke 10 je uvedené porovnanie tém didaktických jednotiek troch materiálov pre päťročné deti. Aj keď sú ich názvy písané hravou a detskou formou, dávajú predstavu toho, ako autori tematicky rozdelili školský rok.

Tabuľka 10. Porovnanie názvov didaktických jednotiek učebných materiálov pre päťročné deti.

Didaktická jednotka	Lanikai	Estela	Ágape Berit
0.	—	Spoznávam priateľov, Estelu a Biblosa	Biblia, veľmi zvláštna kniha
1.	Môj domov je tvoj domov	V mojej rodine je láska. Láska Ježiša k jeho rodine	Moji priatelia sú skvelí
2.	Sme viac	V mojej triede mám priateľov. Peter, priateľ Ježiša	Moje telo je skvelé, ďakujem!
3.	Sledujúc hviezdu	Už sú Vianoce! Králi sa prišli pozrieť na Ježiša	Prichádzajú traja mudrci!
4.	Tancujem, behám, cítim...	Už som starší! Hovorím s Ježišom a s Bohom	Moji priatelia zo sveta
5.	Nikdy nebudeš kráčať sám	Koľko rôznych domov! Domov Ježiša	Sme veľká rodina
6.	Aká radosť! Vrátili ste sa!	Sme šťastní! Ježiš bol vzkriesený!	Haleluja!
7.	Tým príroda	Starám sa o prírodu, aby som bol šťastný	Úžasné dielo
8.	Pamätáš si?	Oslavujeme. Kvety pre Máriu	Mária nás miluje
9.	Príbeh pokračuje	Koľko som sa toho naučil!	Vždy priatelia

Všetky tri materiály detailne rozoberajú jednotlivé časti KNPV, ktoré rozširujú o kompetencie, vlastné ciele a obsahy. Spôsoby, akými sa tieto prvky konkretizujú v jednotlivých didaktických jednotkách, je už odlišný a závisí od kreativity autorov učebníc. Väčšinou je to formou počúvania alebo sledovania príbehov (hlavne biblických), spievania kresťanských piesní, recitovania básní, maľovania (hlavne biblických motívov) a kreatívnych dielní. Zvláštnosťou týchto troch materiálov je použitie kategórie kompetencií. Napriek tomu, že nie sú povinné, autori veria, že takto budú deti lepšie pripravené na primárny stupeň. Pôsobí však veľmi neprirodzene a samoúčelne, keď do didaktických jednotiek náboženstva sa vkrádajú kompetencie proaktivity a podnikania, kompetencie pre vedu a technológiu alebo kompetencie digitálne. Prípravou na primárne

vzdelávanie sa ešte viac podtrhuje, že deti v španielskom predškolskom vzdelávaní sú vnímané ako žiaci.

VYHODNOTENIE VÝSKUMNÝCH OTÁZOK

- Ako nadväzuje Kurikulum pre náboženskú oblasť a katolícku morálku pre predškolské vzdelávanie (ďalej KNPV) na národné kurikulum (Kráľovské nariadenie, ktorým sa ustanovujú minimálne požiadavky na vzdelávanie druhého cyklu predškolského vzdelávania, ďalej RD)?

Analýzou prekladu KNPV a komparáciou s RD bolo zistené, že KNPV nadväzuje na tri veľké oblasti druhého cyklu predškolského vzdelávania uvedené v RD: identita a osobná autonómia, objavovanie fyzického a sociálneho prostredia, komunikácia a reprezentácia skutočnosti. V národnom kurikulu RD sa tieto oblasti ďalej delia do troch kategórií: ciele, obsahy a kritéria hodnotenia, pričom obsahy sú rozčlenené do blokov, kde náboženstvo chýba. V tom je vyučovanie náboženstva výnimočné, že v porovnaní s ostatnými blokmi nie je súčasťou len jednej oblasti, ale obsahovo zapadá do všetkých troch (viď kap. 7.2). To bolo pozorované aj analýzou obsahov KNPV, ktoré boli priradené k trom oblastiam, pričom všetky tri oblasti boli obsahovo naplnené a niektoré obsahy zasahovali do viacerých oblastí (tabuľka 6). KNPV s týmito oblasťami pracuje nerozdelene a vo vzájomnej závislosti, čo dáva vyučovaniu náboženstva veľký potenciál pre celistvé formovanie detí.

- Ako je chápaná kresťanská výchova detí v KNPV?

KNPV kladie dôraz nielen na vedomosti o kresťanstve, ale na hlbší pojem transcendencia. Toto hlboké a duchovné vnímanie života sa snaží pomocou vyučovania náboženstva dosiahnuť u detí v ranom veku, pričom autori dokumentu veria, že pochopenie náboženskej skúsenosti je možné primerane veku dieťaťa. Túto skúsenosť sa kurikulum snaží deťom predávať skrze špecifické vnímanie ich prostredia, ktoré je formované princípmi kresťanskej viery. Pomocou analýzy kategórií stanovených v RD bolo zistené, že vyučovanie náboženstva predstavuje prirodzené spojenie niekoľkých odlišných vzdelávacích oblastí. Výberom špecifických kategórií bolo pozorované, že v KNPV mierne prevláda dôraz na kresťanskú náuku a prax, a s tým spojené vedomosti, v porovnaní s rozvojom osobnosti a etikou. Etika však nie je úplne zanedbaná, pretože vyrastá z kresťanskej náuky a praxe, pričom situačná etika kresťanských príbehov môže byť účinnejšia než etika príkazov a zákazov. Problematickou časťou KNPV je kategória Kritéria hodnotenia, ktorá si odvážne nárokuje hodnotiť morálny progres detí v tomto ranom veku.

- Akým spôsobom sa realizujú požiadavky KNPV vo vyučovaní na školách?

Z hospitácií a analýzy učebných materiálov vyplýva, že vo väčšine prípadov bolo KNPV podrobne rozpracované v didaktických jednotkách v učebných materiáloch, podľa ktorých sa vyučujúci riadili a pomocou ktorých tematicky naplánovali hodiny náboženstva počas školského roku. Kontrola všetkých materiálov Španielskou biskupskou konferenciou zaručuje určitú jednotu textu s učením cirkvi. Spôsoby, akými sa ciele a obsahy KNPV konkretizujú v jednotlivých didaktických jednotkách, je už odlišný a závisí od kreativity autorov učebníc. Väčšinou je to formou počúvania alebo sledovania príbehov (hlavne biblických), spievania kresťanských piesní, recitovania básní, maľovania (hlavne biblických motívov) a kreatívnych dielní. KNPV sa okrem bežného vyučovania náboženstva môže realizovať aj inými spôsobmi, ktoré boli pozorované v katolíckych školách. Napríklad modlitbou pred vyučovaním, možnosťou navštevovať modlitebne a kaplnky alebo spoločným programom s ostatnými žiakmi.

- Aké sú rozdiely v prístupe vyučovania náboženstva medzi verejnými a katolíckymi školami?

Komparácia medzi verejnými a katolíckymi školami je založená na analýze charakteristík škôl a pozorovaniach vyučovania náboženstva na dvoch verejných a dvoch katolíckych predškolských zariadeniach, pričom je autorka štúdie opatrná v zovšeobecňovaní týchto výsledkov. Prvé rozdiely v pozorovaných školách sa prejavujú v spôsobe ich prezentácie. Dve verejné školy sa prezentovali ako ideologicky a nábožensky pluralitné, s dôrazom na náboženskú slobodu a nekonfesnosť. Na druhej strane dve katolícke školy pri opise školy a jej vízie používali skôr termíny ako hodnoty evanjelia, celistvé formovanie, kultúra a viera. Tieto rozdiely však boli prekvapivo menšie, než sa očakávalo, napríklad verejné školy napriek neutralite slávia náboženské sviatky, zatiaľ čo katolícke školy vo svojej prezentácii miestami používali odborný nenáboženský jazyk. Na verejných i katolíckych školách bola poskytnutá rovnaká dotácia na hodiny náboženstva (dvakrát týždeň po 45 minút), rozdiel nebol v ani učiteľskej cirkevnej príslušnosti (všetci boli praktizujúci katolíci, ale laici). Na pozorovaných verejných školách asi tretina detí navštevovala predmet Hodnoty, zatiaľ čo na katolíckych žiadne. Obe katolícke školy mali miestnosť dedikovanú na bohoslužobné účely, modlitebňu, resp. kaplnku, a každý vyučovací deň začínali deti s učiteľmi spoločnou

modlitbou. Autorka sa domnieva, že dôležitý rozdiel medzi školami spočíva v tom, že rodičia detí a učitelia si katolícky typ často vyberali zámerne, pretože katolícka výchova je pre nich prvoradá, čo má vplyv na atmosféru a formovanie špecifického kolektívu na škole.

DISKUSIA

Vo väčšine európskych krajín bolo po dlhú dobu náboženstvo jedným z hlavných obsahov vzdelávania. Dalo by sa povedať, že jeho posun náboženstva do úzadia je v histórii relatívne novým javom a následky sa môžu prejavovať postupne. Napríklad silná sekularizácia vo Francúzsku už ukázala svoj neblahý vplyv v podobe náboženskej negramotnosti (viď kap. 2), ktorá v dobe globalizácie môže viesť namiesto konštruktívneho dialógu k zbytočným konfliktom medzi rôznymi náboženskými pohľadmi, vrátane toho ateistického. Oproti tomu Španielsko je krajinou, kde spoločnosť nie je ideologicky tak rozdrobená a dve tretiny spoločnosti sa stále hlási ku katolíckej viere. Ale aj tu tento počet klesá, podobne ako počet praktikujúcich katolíkov a počet detí na hodinách náboženstva. Naopak, v spoločnosti posilňuje debata o tom, či by sa náboženstvo malo vyučovať z peňazí daňových poplatníkov a v spolupráci s cirkvou. Napriek tomu, že v tejto práci nebol priestor zodpovedať tieto zložité spoločenské otázky, istým spôsobom sa ich práca dotýka.

Vzdelávanie náboženstva v Španielsku stojí v európskom kontexte na zmiešanom základe, ako bolo uvedené v 2. kapitole. To znamená, že spája teologický pohľad zvnútra s vedami, ktoré stoja mimo samotné náboženstvo. Pri tejto štúdií si autorka uvedomila, ako ťažké by bolo popisovať náboženstvo len z pozície vonkajšieho pozorovateľa, bez toho, aby sa do neho aspoň čiastočne ponoril. U detí to platí ešte viac. Kresťanstvo na hodinách často neprijímali len ako hotovú pravdu, ale ako dialóg, ktorý je otvorený. Napríklad vnútorný dialóg s príbehmi, obrazmi a v neposlednom rade s Bohom v modlitbe. Výhodou bola možnosť aktivít v modlitebni alebo kaplnke, v ktorej sa môže dieťa posunúť viac do vnútra praktikovaného náboženstva. Z tohto pohľadu je tiež užitočné, že organizáciu vyučovania má na starosti priamo náboženská organizácia, v prípade katolíkov je to Konferencia španielskych biskupov, nie štát.

Pohľad na definíciu a poslanie školy je rôzny. Ak by sme ju však definovali ako miesto pre rozvoj, dozrievanie a celistvé formovanie osobnosti, a nie len ako miesto na predávanie vedomostí, v tom prípade by náboženstvo stálo v centre a nie na okraji pozornosti. Práve náboženstvo bolo po mnoho storočí oblasťou, v ktorej sa reflektovala etika, rozvoj osobnosti, vzťah k sebe samému, ostatným a k prostrediu, pohľad na svet a dokonca jeho objavovanie a chápanie. Možno aj preto vyučovanie náboženstva nešlo tak ľahko

zaškatuľkovať do kategórií pri analýze oblastí národného kurikula a tak aj Kurikula pre náboženskú oblasť a katolícku morálku pre predškolské vzdelávanie (ďalej KNPV).

Dôležitým pozorovaním pri hospitáciách hodín náboženstva a analýze učebných materiálov bol význam príbehu, väčšinou biblického, ktorý bol súčasťou skoro každej didaktickej jednotky. Ako už bolo spomenuté pri analýze KNPV (viď kap. 7.2), tieto príbehy v sebe nesú prvok situačnej etiky, ktorá má výhodu oproti etike príkazov a zákazov v tom, že deti sa dokážu do situácie vžiť. Vzhľadom k tomu, že na prvý pohľad sa zdá byť náboženstvo ťažkou disciplínou pre deti v ranom veku, je zaujímavé pozorovať, že „príbehovosť“ ich kresťanstva je podobná kresťanstvu dospelých. Mnohé biblické príbehy predsa neboli písané ako vedecký alebo čisto historický popis, ale ako nadčasové príbehy s klasickou zápletkou. Treba však uznať, že nie každý biblický príbeh je pre deti vhodný alebo ľahko pochopiteľný. Po analýze kurikula a prípadových štúdií si ale autorka myslí, že výber cieľov a obsahov KNPV a tiež textov príbehov v učebných materiáloch bol vyberaný citlivo a veľmi vhodne pre deti v ranom veku. Pri navrhnutých didaktických jednotkách ani pri pozorovaných vyučovaniach nedochádzalo k žiadnym náznakom manipulácie detí. Naopak, hodiny náboženstva väčšinou poskytli priestor pre všestranné aktivity, ktoré, v prípade, že boli vyučujúcou zdarilo zrealizované, osobnosti detí skutočne rozvíjali.

ZÁVER

Cieľom tejto diplomovej práce bolo skúmať, akú pozíciu má kresťanská výchova v predškolskom vzdelávaní v Španielsku a ako sa uplatňuje v praxi predškolských zariadení. Hlavnou motiváciou pri výbere témy bol kurz Základy náboženstva v predškolskom vzdelávaní na univerzite v Madride a možnosť navštíviť španielske školy a ich hodiny náboženstva počas pobytu Erasmus v Španielsku.

V prvej, teoretickej časti, sa autorka snažila ukázať kontext, v akom sa kresťanská výchova v španielskom predškolskom vzdelávaní realizuje. Pomocou charakteristiky Španielskeho kráľovstva a jeho vzťahu k cirkvi, školstvu a náboženstvu, bolo poukázané na význam a aktuálnosť tejto témy. Keďže veľká väčšina španielskych veriacich sa dlhodobo hlási ku katolíckej cirkvi, čo sa odzrkadľuje aj v predškolskom vzdelávaní a výučbe náboženstva, táto práca preferovala hlbší popis katolíckeho vyučovania náboženstva, katolíckych škôl a katolíckych vzdelávacích dokumentov. Teoretická časť podala prehľad štruktúry a fungovania predškolského vzdelávacieho systému v Španielsku so zameraním na náboženstvo. Z hľadiska rozdelenia škôl bol zvláštny dôraz položený na Katolícke školy, ktorých misiou je práve kresťanské vzdelávanie. Vzťah štátu, náboženstva a predškolského vzdelávania bol preskúmaný v legislatívnom rámci španielskych právnych dokumentov, ktoré zjednocujú a organizačne umožňujú vyučovanie náboženstva v predškolskom vzdelávaní na národnej úrovni. V súlade so zákonmi uvedenými v práci a s dohodami medzi štátom a náboženskými organizáciami vznikajú kurikulárne dokumenty, ktoré obsahujú rozpracované požiadavky na vyučovanie náboženstva v predškolskom vzdelávaní. Ďalšie kapitoly boli venované učiteľom katolíckeho náboženstva v predškolskom vzdelávaní a ich kvalifikačným požiadavkám zo strany štátu a cirkvi. Ďalej boli uvedené zhody a odlišnosti medzi vzdelávaním v cirkvi a náboženským vyučovaním na pôde školy.

Teoretickou časťou bol daný základ a východiska pre druhú, praktickú časť, ktorá spočívala vo výskumnom šetrení s hlavnými cieľmi preložiť a obsahovo zanalyzovať Kurikulum pre náboženskú oblasť a katolícku morálku v predškolskom vzdelávaní (KNPV), a zistiť, akým spôsobom sa kresťanská výchova uplatňuje v praxi vo vybraných predškolských verejných a katolíckych zariadeniach. K týmto cieľom bolo vytýčených niekoľko výskumných otázok, ktoré boli v praktickej časti a v závere zodpovedané.

Obsahová analýza KNPV spočívala hlavne v stanovení kategórií, pomocou ktorých bolo zistené, že vyučovanie náboženstva predstavuje jedinečný spôsob, ako prirodzene prepojiť niekoľko odlišných vzdelávacích oblastí. Ďalej bolo zistené, že v KNPV mierne prevláda dôraz na kresťanskú náuku a prax, a s tým spojené vedomosti, v porovnaní s rozvojom osobnosti a etikou. Etika však nie je úplne zanedbaná, pretože vyrastá z kresťanskej náuky a praxe, pričom situačná etika kresťanských príbehov môže byť účinnejšia než etika príkazov a zákazov.

Druhá časť výskumu pozostávala z prípadových štúdií štyroch predškolských zariadení, a to dvoch katolíckych a dvoch verejných, v ktorých sú analyzované a porovnávané charakteristiky navštívených škôl, zápisy z hospitácií na vyučovacích hodinách katolíckeho náboženstva a tri používané učebné materiály. Medzi školami boli pozorovateľné rozdiely, napríklad v spôsobe prezentácie školy, prítomnosťou kaplnky a modlitebne, v pomere počtu žiakov na hodinách Náboženstva k predmetu Hodnoty a celkovou atmosférou a kolektívom. Naopak nelíšili sa dotáciou hodín na náboženstvo, kvalifikáciou učiteľov alebo slávením hlavných kresťanských sviatkov. Analýza hospitácií ponúkla pohľad na to, ako sa skutočne kresťanská výchova realizuje, pričom bol kladený dôraz na to, či aktivity na hodine prispievajú k naplneniu cieľov KNPV. Súvis s kurikulumom bol potvrdený i v troch učebných materiáloch, ktorých štruktúra bola preskúmaná a navzájom porovnaná. Didaktický sprievodca každého materiálu bol na vysokej grafickej i didaktickej úrovni a podrobne rozpracoval prvky KNPV v didaktických jednotkách, v ktorých najčastejšími aktivitami boli najmä príbehy, ďalej piesne, maľovania, básne a kreatívne dielne, vždy prepojené s náboženským prvkom.

Táto práca splnením svojich výskumných cieľov dáva užitočný pohľad nielen na predškolské vzdelávanie a vyučovanie náboženstva v Španielsku, ale aj užitočný návod ako vyučovanie náboženstva realizovať v praxi.

SKRATKY

BOE – Zbierka zákonov (*Boletín oficial del Estado*)

CEE – Španielska biskupská konferencia (*Conferencia Episcopal Española*)

CEEC – Biskupská komisia pre vzdelávanie a katechézu (*Comisión Episcopal De Enseñanza y Catequesis*)

CECA – Katolícke centrá (*Centros católicos*)

DECA – Cirkevné vyhlásenie akademickej kompetencie (*La Declaración Eclesiástica de Competencia Académica*)

CEIP – Centrum pre predškolské a základné vzdelávanie (*Centro de Educación Infantil y Primaria*)

ERE – Vyučovanie školského náboženstva (*Enseñanza Religiosa Escolar*)

FERE – Španielska federácia náboženského vzdelávania (*Federación Española de Religiosos de Enseñanza*)

LOE – Zákon o vzdelávaní č. 2/2006 z 3. mája (*Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación*)

LOMCE – Zákon č. 8/2013 pre zlepšenie kvality vzdelávania (*Ley Orgánica 8/2013, de 9 de diciembre, para la mejora de la calidad educativa*)

KNPV – Kurikulum pre náboženskú oblasť a katolícku morálku pre predškolské vzdelávanie (*Currículo del área de religión y moral católica para la educación infantil*)

RD – Kráľovské nariadenie č. 1630/2006 z 29. decembra, ktorým sa ustanovujú minimálne požiadavky na vzdelávanie druhého cyklu predškolského vzdelávania (*Real Decreto 1630/2006, de 29 de diciembre por el que se establecen las enseñanzas mínimas del segundo ciclo de Educación Infantil*)

ZOZNAM POUŽITÝCH INFORMAČNÝCH ZDROJOV

Literatúra

CAPITÁN DÍAZ, Alfonso. *Breve historia de la educación en España*. Alianza Editorial, S.A., Madrid, 2002. ISBN: 84-206-7337-4.

DVOŘÁK, Dominik, Tomáš JANÍK, Jan PRŮCHA, et al. *Srovnávací pedagogika: proměny a výzvy*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2015. ISBN 978-80-7290-860-8.

EUROPEAN COMMISSION. *Key Data on Early Childhood Education and Care in Europe – 2019 Edition*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 2019. ISBN 978-92-9492-975-4.

FERNÁNDEZ MARTÍN, José Antonio. *Fundamentos de la ERE – Para la formación de profesores de Religión*. Madrid: Editorial CCS, 2014. ISBN 978-84-9023-151-7.

GONZÁLEZ, M., E. LÓPEZ a F. PELÁEZ. *Guía Didáctica. Ágape Berit 4 años. Religión Educación Infantil*. Editorial Luis Vives, 2016. ISBN 978-84-140-0463-0.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, s.r.o., 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HOLM, Nils G. *Úvod do psychologie náboženství*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-217-3.

LEISTOVÁ, Marielene. *První zkušenost s Bohem*. Verlag Herder, 1992. ISBN 80-7021-177-6.

MAYRING, Philipp. *Einführung in die qualitative Sozialforschung*. München: Psychologie Verlag Union, 1990.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*, Grada Publishing, a.s., 2006, s. 238. ISBN 80-247-1362-4.

MUCHOVÁ, Ludmila. *Úvod do náboženské pedagogiky*. Olomouc: Maticе Cyrilometodějská, 1994.

PAJER, Flavio. La enseñanza de las religiones en Europa en los últimos 50 años. *Sinite revista de pedagogía religiosa*. 2010, č. 154-155, s. 267. ISSN 0210-5225.

PAJER, Flavio. *Escuela y Religión en Europa. Un camino de cincuenta años (1960-2010)*. Madrid: PPC Editorial, 2013, s. 57-62. ISBN 978-84-288-2598-6.

PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.

PRŮCHA, Jan. *Srovnávací pedagogika*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-155-7.

PRŮCHA, Jan. *Srovnávací pedagogika: mezinárodní komparace vzdělávacích systémů*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0191-5.

SIMAJCHL, Ladislav. *Společně k Bohu. Mravní výchova dítěte v předškolním věku*. Signum Unitatis, 1991. ISBN 80-85439-00-X.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

SYSLOVÁ, Zora, Irena BORKOVCOVÁ a Jan PRŮCHA. *Péče a vzdělávání dětí v raném věku: komparace české a zahraniční situace*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. ISBN 978-0-7478-354-8.

SALAS, A., D. GILABERT a O. CABAÑAS. *Guía Didáctica. Estela 5 años. Religión Educación Infantil*. Sevilla: Algaida Editores S.A., 2016. ISBN 978-84-9067-594-6.

SALAS, A., C. RODRÍGUEZ a G. GARRIDO. *Guía Didáctica. Lanikai 3 años. Religión Educación infantil*. Editorial Vicens Vives, 2018. ISBN 978-84-682-5256-8.

Elektronické zdroje

ÁLVAREZ, Blanca. ¿Qué colegio te conviene: público, privado concertado? In: *Fundación Eroski* [online]. 2018 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.consumer.es/economia-domestica/sociedad-consumo/que-colegio-te-conviene-publico-privado-o-concertado.html>.

ARRABAL, Ana Ancheta. Spain – ECEC Workforce Profile. In *Workforce Profiles in Systems of Early Childhood Education and Care in Europe* [online]. 2017 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: http://www.seeepro.eu/English/pdfs/SPAIN_ECEC%20Workforce.pdf.

CENTRO DE INVESTIGACIONES SOCIOLOGICAS. *Educación* [online]. [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <http://www.cis.es/cis/opencms/ES/index.html>.

CESAG, UNIVERSIDAD PONTÍFICA. *Título Profesor Religión (DECA online). Curso 2020-2021* [online]. [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.cesag.org/decaonline/>.

CLIPH. *Conoce Nuestro Colegio La Inmaculada* [online]. [cit. 26.3.2021]. Dostupné z: <https://cliph.es/index.php/nuestro-colegio>.

COMUNIDAD DE MADRID. *Buscador de Colegios* [online]. [cit. 27.3.2021]. Dostupné z: https://gestiona3.madrid.org/wpad_pub/.

COMUNIDAD DE MADRID. *Ángel León* [online]. [cit. 20.3.2021]. Dostupné z: <http://www.educa.madrid.org/web/cp.angelleon.colmenarviejo/>.

CONFERENCIA EPISCOPAL ESPAÑOLA. *Al servicio de la Iglesia y de nuestro pueblo* [online]. [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://conferenciaepiscopal.es/cee/>.

CONFERENCIA EPISCOPAL ESPAÑOLA. *Estadísticas* [online]. [cit. 27.3.2021]. Dostupné z: <https://www.conferenciaepiscopal.es/estadisticas-religion/>.

ČSÚ. *Žáků základních škol stále přibývá* [online]. 28.9.2019 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/zaku-zakladnich-skol-stale-pribyva>.

ŘORĐOVIČOVÁ, Mariana. *Komparace současné české a španělské mateřské školy*. Praha, 2017. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Katedra primární pedagogiky.

EDUCAWEB. *¿Qué es una oposición?* [online]. 2021 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.educaweb.com/contenidos/laborales/oposiciones/es-oposicion/>.

ESCUELAS CATÓLICAS. Datos y cifras de la Educación Católica, Curso 2016-2017. *Estadística 2016/2017* [online]. [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.escuelascaticas.es/wp-content/uploads/2018/02/Estadistica20162017.pdf>.

ESCUELAS CATÓLICAS. *Nuestra historia* [online]. [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.escuelascaticas.es/historia/>.

EURÓPSKA KOMISIA. *Európsky pilier sociálnych práv v 20 zásadách* [online]. [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/priorities/deeper-and-fairer-economic-and-monetary-union/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_sk.

EURYDICE. *España: Condiciones de trabajo del profesorado de Educación Infantil, Primaria y Secundaria* [online]. 10.1.2021 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/conditions-service-teachers-working-early-childhood-and-school-education-77_es.

EURYDICE. *España: Educación infantil* [online]. 15.02.2021 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/early-childhood-education-and-care-79_es.

EURYDICE. *España: Estructura y Organización del Sistema Educativo* [online]. 10.12.2020 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-education-system-and-its-structure-79_es.

EURYDICE. *España: Organización de los centros de Educación Infantil* [online]. 11.1.2021 [cit. 11.4.2021]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/spain/organisation-centre-based-ecec_es.

EURYDICE. *Spain: Initial Education for Teachers Working in Early Childhood and School Education* [online]. 4.1.2021 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/initial-education-teachers-working-early-childhood-and-school-education-78_en.

FEREDE. *Agrupaciones acreditadas en FEREDE* [online]. [cit. 12.4.2021]. Dostupné z: <https://www.ferede.es/quienes-somos/agrupaciones/>.

GARCÉS, Carlos Esteban. *Apuntes sobre la clase de Religión* [online]. 2019 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.cdlnmadrid.org/wp-content/uploads/2016/02/4.religion-en-democracia.pdf>.

GOBIERNO DE ESPAÑA. *Enseñanza de lenguas extranjeras* [online]. 2020 [cit. 11.4.2021]. Dostupné z: <https://www.educacionyfp.gob.es/dam/jcr:b921d3a6-a17a-483e-bd5b-9d80fba13756/nota-18-19.pdf>.

HAMPLOVÁ, Dana a Petra ŠALAMOUNOVÁ. *Preferovaná dĺžka rodičovskej dovolenky* [online]. 2020 [cit. 14.4.2021]. Dostupné z: https://ivpr.gov.sk/wp-content/uploads/2020/09/bulletin_ivpr_2_2020.pdf.

MINISTERIO DE EDUCACIÓN Y FORMACIÓN PROFESIONAL. *Sistema educativo* [online]. [cit. 20.3.2021]. Dostupné z: <https://www.educacionyfp.gob.es/educacion/mc/lomce/lomce/itinerarios.html>.

MINISTERIO DE EDUCACIÓN Y FORMACIÓN PROFESIONAL. *EDUCAbase* [online]. [cit. 25.3.2021]. Dostupné z: <http://www.educacionyfp.gob.es/servicios-al-ciudadano/estadisticas.html>.

MINISTERIO DE EDUCACIÓN Y FORMACIÓN PROFESIONAL. *Sistema educativo español* [online]. [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <http://www.educacionyfp.gob.es/contenidos/in/sistema-educativo.html>.

SCHREYER, I. and P. OBERHUEMER. Spain – Key Contextual Data. In *Workforce Profiles in Systems of Early Childhood Education and Care in Europe* [online]. 2017 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: http://www.seeepro.eu/English/pdfs/SPAIN_Key_Data.pdf.

UCIDE. *Estudio analítico sobre alumnado musulmán en España* [online]. 2017 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://ucide.org/estudio-analitico-sobre-alumnado-musulman-en-espana/>.

Legislatívne zdroje

GOBIERNO DE ESPAÑA. Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación. In: *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado* [online]. 2006 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2006-7899>.

GOBIERNO DE ESPAÑA. Código de Educación Infantil y Primaria. In: *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado* [online]. [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: https://www.boe.es/biblioteca_juridica/codigos/codigo.php?id=195&modo=1¬a=0&tab=2.

GOBIERNO DE ESPAÑA. Constitución Española. In: *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado* [online]. 1978 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1978-31229>.

GOBIERNO DE ESPAÑA. Instrumento de Ratificación del Acuerdo entre el Estado español y la Santa Sede sobre Enseñanza y Asuntos Culturales, firmado en la Ciudad del Vaticano el 3 de enero de 1979. In: *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado* [online]. 1979 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-1979-29491.

GOBIERNO DE ESPAÑA. Ley 24/1992, de 10 de noviembre, por la que se aprueba el Acuerdo de Cooperación del Estado con la Federación de Entidades Religiosas Evangélicas de España. In: *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado* [online]. 1992 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1992-24853>.

GOBIERNO DE ESPAÑA. Ley 25/1992, de 10 de noviembre, por la que se aprueba el Acuerdo de Cooperación del Estado con la Federación de Comunidades Israelitas de España. In: *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado* [online]. 1992 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1992-24854>.

GOBIERNO DE ESPAÑA. Ley 26/1992, de 10 de noviembre, por la que se aprueba el Acuerdo de Cooperación del Estado con la Comisión Islámica de España. In: *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado* [online]. 1992 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1992-24855>.

GOBIERNO DE ESPAÑA. Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación. In: *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado* [online]. 2006 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2006-7899>.

GOBIERNO DE ESPAÑA. Ley Orgánica 7/1980, de 5 de julio, de Libertad Religiosa. In: *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado* [online]. 1979 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1980-15955>.

GOBIERNO DE ESPAÑA. Ley Orgánica 8/2013, de 9 de diciembre, para la mejora de la calidad educativa. In: *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado* [online]. 2013 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2013-12886>.

GOBIERNO DE ESPAÑA. Orden ECI/1957/2007, de 6 de junio, por la que se establecen los currículos de las enseñanzas de religión católica correspondientes a la educación infantil, a la educación primaria y a la educación secundaria obligatoria. In: *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado* [online]. 2015 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2007-12875>.

GOBIERNO DE ESPAÑA. Orden ECI/1957/2007, de 6 de junio, por la que se establecen los currículos de las enseñanzas de religión católica correspondientes a la educación infantil, a la educación primaria y a la educación secundaria obligatoria. In: *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado* [online]. 2007 [cit. 20.3.2021]. Dostupné z: <https://www.boe.es/eli/es/o/2007/06/06/eci1957>.

GOBIERNO DE ESPAÑA. Real Decreto 1630/2006, de 29 de diciembre, por el que se establecen las enseñanzas mínimas del segundo ciclo de Educación infantil. In: *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado* [online]. 2007 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2007-185>.

GOBIERNO DE ESPAÑA. Real Decreto 295/2009, de 6 de marzo, por el que se regulan las prestaciones económicas del sistema de la Seguridad Social por maternidad, paternidad, riesgo durante el embarazo y riesgo durante la lactancia natural. In: *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado* [online]. [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/pdf/2009/BOE-A-2009-4724-consolidado.pdf>.

GOBIERNO DE ESPAÑA. Resolución de 14 de marzo de 2016, de la Dirección General de Evaluación y Cooperación Territorial, por la que se publica el currículo de la enseñanza de Religión Islámica de la Educación Infantil. In: *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado* [online]. 2016 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2016-2714.

GOBIERNO DE ESPAÑA. Resolución de 3 de junio de 2015, de la Dirección General de Evaluación y Cooperación Territorial, por la que se publica el currículo de la enseñanza de Religión Evangélica de la Educación Infantil. In: *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado* [online]. 2015 [cit. 28.3.2021]. Dostupné z: https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2015-6706.

ZOZNAM TABULIEK

Tabuľka 1. Počet detí rozdelených podľa veku navštevujúcich súkromné a verejné predškolské zariadenia v Španielsku v školskom roku 2019/2020.

Tabuľka 2. Porovnanie rôznych štatistík v roku 2019/2020 v predškolských verejných a súkromných zariadeniach v Španielsku.

Tabuľka 3. Počet detí na cirkevných školách v predškolskom vzdelávaní v porovnaní s ostatnými školami v školskom roku 2017/2018.

Tabuľka 4. Počet detí zapísaných na náboženstvo v predškolskom stupni vzdelávania v školskom roku 2019/2020.

Tabuľka 5. Porovnanie prístupov vo vzdelávaní typu ERE a katolíckej cirkevnej katechézy.

Tabuľka 6. Usporiadanie obsahov KNPV do troch oblastí vyučovania v predškolskom vzdelávaní, ktoré sú stanovené v RD.

Tabuľka 7. Rozdelenie cieľov KNPV do štyroch tematických kategórií.

Tabuľka 8. Rozdelenie obsahov KNPV do štyroch tematických kategórií.

Tabuľka 9. Rozdelenie kritérií hodnotenia KNPV do štyroch tematických kategórií.

Tabuľka 10. Porovnanie názvov didaktických jednotiek učebných materiálov pre päťročné deti.

ZOZNAM PRÍLOH

Príloha 1. Štruktúra edukačného španielskeho systému.

Príloha 2. Mapa používaných ECEC usporiadaní v školskom roku 2018/2019.

Príloha 3. Diagram vekového rozdelenia vo vzdelávacom systéme Španielska. Materská škola odpovedajúca úrovni ISCED 0 a je znázornená svetlomodrou farbou.

Príloha 4. Minimum kvalifikačných úrovni vyžadovaných v ECEC k vykonávaniu hlavného odborníka ECEC pre rok 2018/2019.

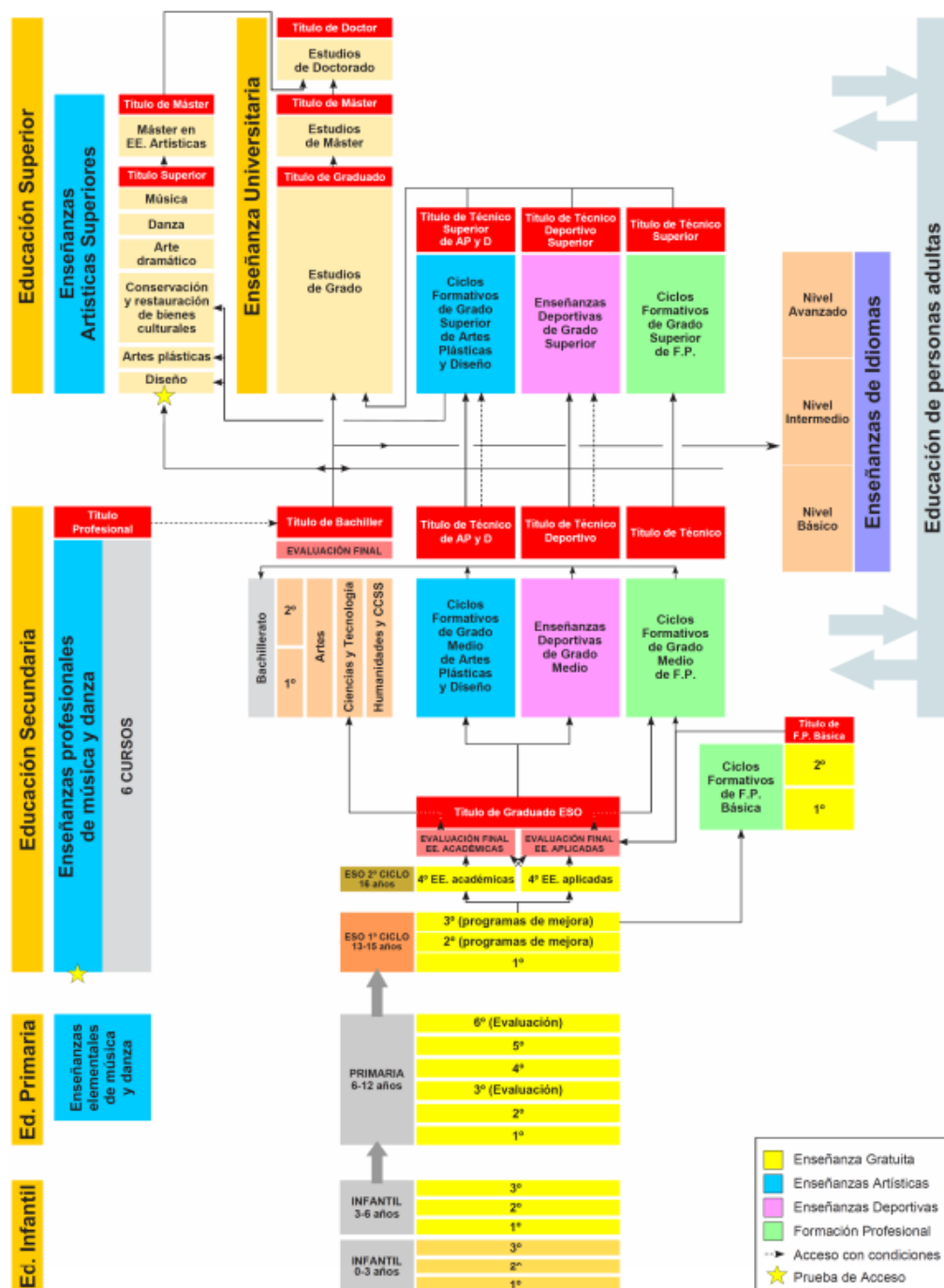
Príloha 5. Kaplnka v Colegio San Bernardo

Príloha 6. Trieda pre vyučovanie náboženstva v CEIP Fuente Santa

Príloha 7. Trieda päťročných detí v Colegio La Inmaculada

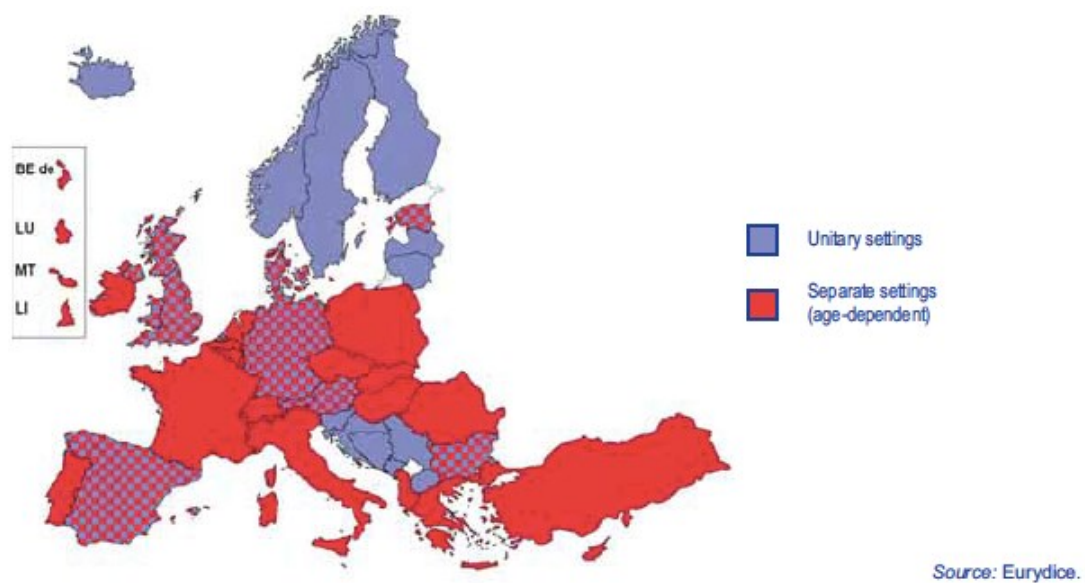
Príloha 8. Modlitebňa pre deti v Colegio La Inmaculada.

Príloha 1. Štruktúra edukačného španielskeho systému.⁹¹

⁹¹ MINISTERIO DE EDUCACIÓN Y FORMACIÓN PROFESIONAL. *Sistema educativo* [online]. [cit. 20.3.2021]. Dostupné z: <https://www.educacionyfp.gob.es/educacion/mc/lomce/lomce/itinerarios.html>

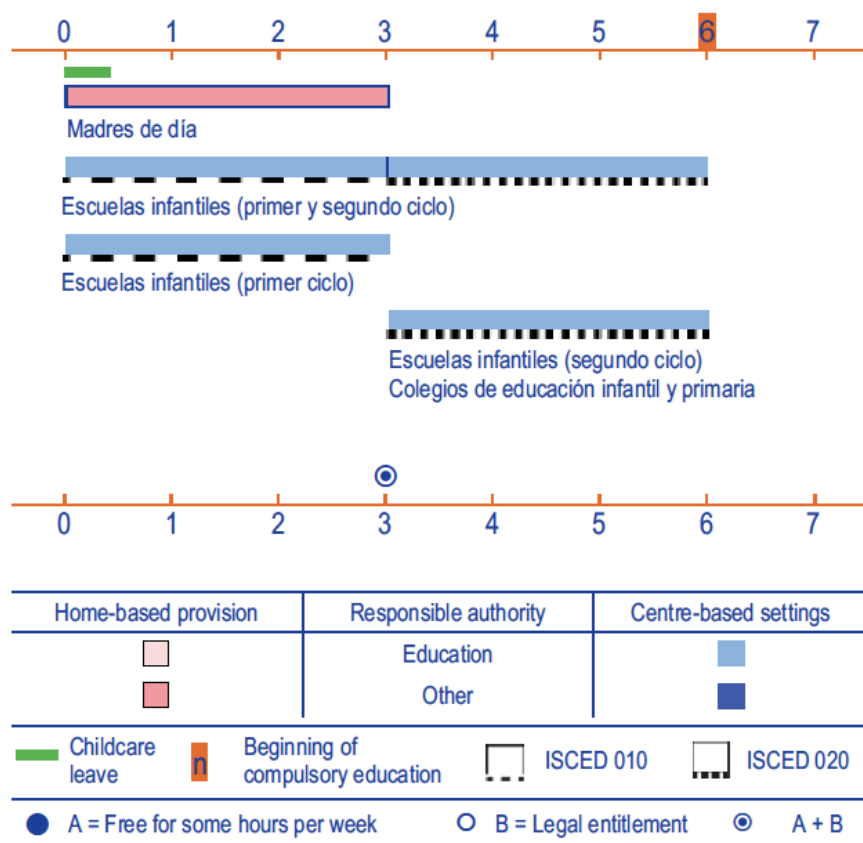
Príloha 2. Mapa používaných ECEC usporiadaní v školskom roku 2018/2019.⁹²

⁹² EUROPEAN COMMISSION. *Key Data on Early Childhood Education and Care in Europe – 2019 Edition*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 2019, s. 32. ISBN 978-92-9492-975-4.

Príloha 3. Diagram vekového rozdelenia vo vzdelávacom systéme Španielska. Materská škola odpovedajúca úrovni ISCED 0 a je znázornená svetlomodrou farbou.⁹³

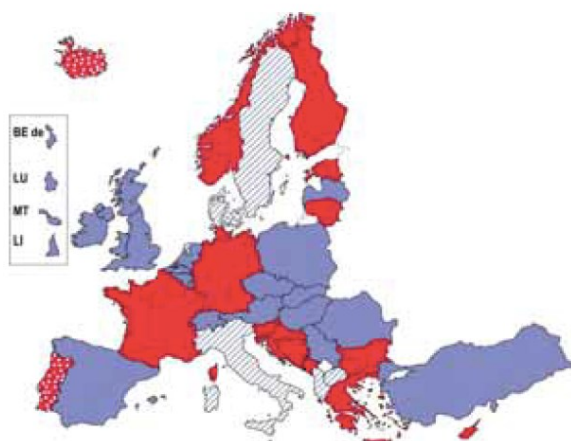
Diagram

⁹³ EUROPEAN COMMISSION. *Key Data on Early Childhood Education and Care in Europe – 2019 Edition*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 2019, s. 172. ISBN 978-92-9492-975-4.

Príloha 4. Minimum kvalifikačných úrovní vyžadovaných v ECEC k vykonávaniu hlavného odborníka ECEC pre rok 2018/2019.⁹⁴

a) Settings for children under the age of 3

b) Settings for children aged 3 and over

Master's level (ISCED 7)
 Bachelor's level (ISCED 6)
 Below Bachelor's level (ISCED 3-5)
 No regulations

⁹⁴ EUROPEAN COMMISSION. *Key Data on Early Childhood Education and Care in Europe – 2019 Edition*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 2019, s. 72. ISBN 978-92-9492-975-4.

Príloha 5. Kaplnka v Colegio San Bernardo

Príloha 6. Trieda pre vyučovanie náboženstva v CEIP Fuente Santa

Príloha 7. Trieda päťročných detí v Colegio La Inmaculada

Príloha 8. Modlitebňa pre deti v Colegio La Inmaculada.

